

Masteroppgave

En analyse av to tilnæringsmåter for barns deltakelse.

Barns beste og barns deltakelse i barneverntjenestens
utredningsarbeid

av

Hege Klavenes

Master i helse- og sosialfaglig arbeid med barn og unge

Avdeling for helse- og sosialfag

Høgskolen i Lillehammer

Høgskolen
i Lillehammer

Lillehammer University College • hil.no

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært svært tidkrevende og utfordrende i en ellers svært hektisk hverdag, men endelig er jeg i mål.

Jeg har lagt ned betydelig antall timer for å få denne oppgaven i havn, men dette hadde vært en uoverkommelig oppgave hadde det ikke vært for flere andre støttespillere.

En stor takk rettes til min veileder, Inger Marie Bakke som har «holdt ut» med meg i mine opp og nedturer og hele tiden fått meg til å holde fokus på veien videre. Takk for konstruktive tilbakemeldinger gjennom hele prosessen.

Takk til min arbeidsplass, som har gitt meg mulighet til å kombinere jobb og studier. Uten slik velvilje fra min arbeidsgiver hadde ikke arbeidet med denne oppgaven vært overkommelig

Mest av alt rettes en stor takk til familie, venner og kollegaer for mange oppmuntringer, støtte og gode ord underveis i prosessen.

Horten, januar 2013

Hege Kristine Klavenes

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	6
1. Innledning	8
1.1 Kort introduksjon til tema.....	8
1.2 Problemstilling.....	9
1.3 Avgrensning av oppgaven	9
1.4. Metodisk tilnærming.....	10
1.5. Temaets relevans	10
1.6 Oppgavens oppbygning.	10
2. Barneverntjenesten.....	12
2.1 Barneverntjenestens formål	12
2.2 Barneverntjenestens utredningsarbeid.....	14
2.3 Barna i barnevernet.....	16
3. Barns beste	19
3.1 Barneperspektiv og barnets perspektiv.....	19
3.2 Et sosiologisk perspektiv på barns beste	20
3.3 Et utviklingspsykologisk perspektiv på barns beste	22
3.4 Et juridisk perspektiv på barns beste	24
3.5 Barns beste i barneverntjenestens utredningsarbeid.....	27
4. Deltakelse.....	28
4.1 Deltakelse som prosess	29
4.2 Deltakelse som samtaler med barn	31
4.3 Deltakelse som en rettighet for barn.....	32
4.4 Barns deltakelse i det barnevernfaglige utredningsarbeidet.....	35
5. Implikasjoner for eget arbeid	38
5.1 To tilnæringsmåter til deltakelse som skal underlegges forskning	38
5.2 Problemstilling.....	39
5.3 Elementer i analysen.....	40
5.4 Utdyping av elementene	40
5.4.1 Oppsummering av teori.....	40
5.4.2 Videreutvikling av begrepene til analyseredskaper for forskning	42

5.5. Hva skal forskningsarbeidet svare på	43
6 Metodisk tilnærming	44
6.1 Kvalitativ metode i et sosialt konstruktivistisk perspektiv	44
6.2 Fremgangsmåte.....	46
6.2.1 Litteratursøk	46
6.2.2 Utvelgelse av tilnæringsmåtene	47
6.3 Hvordan kan man vurdere kvaliteten på undersøkelsen?	48
6.4 Etske betraktninger	49
6.5 Etske aspekter ved forskerens rolle	50
7. Presentasjon av de to tilnæringsmåtene til deltakelse.....	51
7.1 Strandbu og Vis (2008) sin modell for deltakelse	51
7.2 Modell for samtaler med barn	53
8 Analyse av tilnæringsmåtene	57
8.1 Barns beste.....	57
8.1.1 Barns kompetanse	57
8.1.2 Barns sårbarhet.....	58
8.1.3 Barns behov for stabilitet og en opplevelse av sammenheng	59
8.2 Barns deltakelse	60
8.2.1 Deltakelse som kommunikasjon	60
8.2.2 Deltakelse som tilrettelegging.....	62
8.2.3 Deltakelse som rettighet.....	63
9 Drøfting av funn	65
9.1. Tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns beste.....	65
9.1.1 Barnet som kompetent eller sårbart individ	65
9.1.2 Barns behov for stabilitet og opplevelse av sammenheng	66
9.2 Konsekvenser for barnevernets praksis i utredningsarbeidet	66
9.2.1 Barn som deltaker eller informant i utredningsfasen?	66
9.2.2 Barnet øverst i lojalitetshierakiet	68
9.3. Tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns deltakelse	69
9.3.1 Deltakelse som kommunikasjon med barn	69
9.3.2 Deltakelse som tilrettelegging.....	70
9.3.3 Deltakelse som rettighet.....	73

9.4 Konsekvenser for barnevernets utredningsarbeid.....	74
9.4.1 Det barn uttrykker skal komme til syne i de beslutningene barnevernet tar.....	74
9.4.2 Barns deltakelse i utredningsfasen, et spørsmål om tilretteleggelse?	75
9.4.3 Lovverket betydning i utredningsfasen.....	75
9.5 Tilnæringsmåtenes plass i en barnevernfagligutredningskontekst	76
9.5.1 Praktisk anvendbarhet i det barnevernfaglige utredningsarbeidet	76
9.5.2 Barns deltakelse i utredningsfasen, et spørsmål om makt?.....	78
9.5.3 Familieråd - et eksempel på forskyvning av makt	82
9.6. Dilemmaer i spenningsfeltet barns beste og barns deltakelse	83
9.6.1 Selvbestemmelse eller medbestemmelse?	83
9.6.2 Lojalitetskonflikter.....	86
10 Avslutning	87
10.1 Konklusjon.....	87
10.2 Refleksjoner rundt oppgaven.....	89
10.3 Veien videre.....	90

Sammendrag

Barns beste er et av de grunnleggende prinsippene som skal gjennomsyre alt av barneverntjenestens arbeid, mens barns deltakelse er et fenomen det stadig rettes mer søkelys mot. Barn blir i dagens samfunn forstått å være subjektive kompetente individer som således innehar mye viktig kunnskap om eget liv. Det stilles dermed større krav til at barneverntjenesten skal involvere og inkludere barn i alle beslutninger som omhandler barnets liv. Forskning omkring barns deltakelse viser derimot at barn i liten grad får delta i sin egen sak i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. Det synes dermed å være et behov for økt kompetanse i barnevernet i forhold til å ta barn på alvor og legge til rette for deres deltakelse.

Barns beste og barns deltakelse i barneverntjenestens utredningsarbeid er masteroppgavens hovedtema. Begge begrepene er omfattende og kan forstås på ulike måter. Oppgavens overordnede mål er å vise ulike måter å forstå begrepene barns beste og barns deltakelse på. Samtidig som oppgaven også vil bidra med å skape kunnskap om hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for barns deltakelse.

I denne oppgaven benytter jeg kvalitativ metode og gjennomfører en teoretisk studie. Gjennom denne oppgaven analyserer jeg to tilnæringsmåter for deltakelse, som kan brukes i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. Jeg ser i all hovedsak på tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns beste og barns deltakelse. Videre ser jeg også på hvilke konsekvenser denne forståelsen får for barneverntjenestens utredningsarbeid. De to tilnæringsmåtene som analyseres er Strandbu og Vis (2008) sin modell for deltakelse og Kari Trøften Gamst (2011) sin metode for samtaler med barn; den dialogiske samtalemotoden (DCM).

Analysen viser at tilnæringsmåtene vektlegger ulike sider av begrepet barns beste og barns deltakelse. Strandbu og Vis (2008) mener i all hovedsak at barn skal forstås som kompetente meningsbærende individer og at deltakelse således kan forstås som et gode for alle barn. Trøften Gamst (2011) viser til at barn kan forstås som både sårbare og kompetente og barns deltakelse må tilrettelegges ut fra dette. Trøften Gamst (2011) problematiserer i større grad ulike dilemmaer som kan oppstå når barn blir aktive beslutningstakere i barneverntjenestens utredningsprosess.

Tilnæringsmåtene representerer to ulike måter barneverntjenesten kan benytte for å tilrettelegge for barns deltakelse i utredningsfasen. Strandbu og Vis (2008) taler for at deltakelse skal tilrettelegges som en prosess hvor barnet skal involveres og inkluderes i hele saken, fra begynnelse til slutt. Trøften Gamst (2011) mener at barneverntjenesten kan legge til rette for barns deltakelse gjennom samtaler med barn. Tilnæringsmåtene er videreutviklet fra ulike kontekster, Strandbu og Vis (2008) sin modell har nære likhetstegn med metoden familieråd, mens Trøften Gamst sin metode er utviklet av en metode brukt av politiet i forhold til dommeravhør av barn. Begge tilnæringsmåtene er utviklet for å kunne brukes i alle faser av en barnevernssak, men oppgaven viser at særlig Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte er lite tilpasset barneverntjenestens utredningsfase. På en annen side viser også oppgaven at det er ved bruk av Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte at barneverntjenesten har størst mulighet til å oppnå reell deltakelse fra barnet. Oppgaven synliggjør således et behov for at det utvikles metoder for å øke barns deltakelse i utredningsfasen. Slike metoder bør inneholde elementer fra både Strandbu og Vis (2008) og Trøften Gamst (2011) sine tilnæringsmetoder samtidig som de er konkret tilpasset barneverntjenestens arbeid i utredningsfasen.

1. Innledning

1.1 Kort introduksjon til tema

Barneverntjenesten i Norge er en offentlig instans som skal løse komplekse og sammensatte problemer, knyttet til barnevernfaglige, forvaltningsmessige og samfunnsmessige oppgaver. Dette er sterkt lovregulert tjeneste og det er særlig Lov om barneverntjenester og FNs konvensjon om barns rettigheter som regulerer barneverntjenestens sitt mandat. Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å sikre barn gode oppvekstvilkår. Alt arbeid barneverntjenesten utfører skal gjennomføres av prinsippet «barnets beste».

Barneverntjenesten har de siste årene blitt møtt med en forventning om at barnet og dets familie skal få større innflytelse på det arbeidet barneverntjenesten utfører (Slettebø og Seim, 2001). Øia og Fauske (2010) hevder at det har skjedd et paradigmeskifte i synet på barnet de siste tiårene. Barnet blir nå ansett å være en subjektiv kompetent aktør som er ekspert på sitt eget liv. Denne endringen i forståelsen av barn har medført at barneverntjenesten blir møtt med en forventning om at barn skal involveres og få delta i de beslutningene som barneverntjenesten fatter (Omre og Schelderup, 2009). Både barnekonvensjonen og barneverntjenesteloven innehar lovbestemmelser som stadfester barns rett til deltakelse. På en annen side er forskning omkring tema barns deltakelse i stor grad nedslående. For eksempel viser helsetilsynets rapport (2012) og riksrevisjonens rapport (2012) at barn i liten grad får delta i det barneverntjenestens utredningsarbeid.

Mitt overordnede mål med denne oppgaven er å vise frem og analysere to tilnæringsmåter for deltakelse som barneverntjenesten kan benytte i sitt arbeid. Jeg ønsker å vise ulike måter å forstå begrepene barns beste og barns deltakelse på. Jeg ønsker også å bidra med å skape kunnskap om hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for barns deltakelse, samtidig som også hensynet til barns beste ivaretas.

1.2 Problemstilling

Oppgavens problemstilling har jeg formulert på følgende måte; **Hvilken underliggende forståelse har to ulike tilnæringsmåter til deltakelse av begrepene barns beste og barns deltakelse?**

Sentralt i problemstillingen er særlig begrepene barns beste og barns deltakelse. Begge begrepene kan forstås på flere ulike måter. Dette blir utfyllende redegjort for i teoridelen. Problemstillingen konkretiseres i flere forskningsspørsmål som vises i del 5.4. En sentral del i drøftingsdelen av oppgaven er hvilke konsekvenser den underliggende forståelsen får for barnevernets praksis i utredningsfasen.

1.3 Avgrensning av oppgaven

De to tilnæringsmåtene til deltakelse som jeg har valgt å analysere er Astrid Strandbu og Svein Arild Vis (2008) sin modell for deltakelse og Kari Trøften Gamst (2011) sin metode for samtaler med barn; den dialogiske samtalemotoden (DCM). Tilnæringsmåtene er primært valgt fordi de er metoder som allerede er etablerte i barnevernsfeltet og brukes i det praktiske barnevernsfeltet. Metoden til Trøften Gamst er implementert i Sagene barneverntjeneste i Oslo og flere barneverntjenester er under opplæring av metoden. (Langballe, Gamst og Jacobsen, 2010) Veilederen til Strandbu og Vis (2008) er finansiert av barne - familie og likestillings departementet og sendt ut til alle landets barneverntjenester.

Barneverntjenestens arbeid kan i all hovedsak deles inn i tre faser; Meldingsfasen hvor bekymringsmeldinger avklares etter barneverntjenesteloven § 4-2. Undersøkelsesfasen, hvor barnets behov for bistand fra barneverntjenesten avklares og tiltaksfasen hvor det jobbes med konkrete tiltak for å bedre barnets situasjon (Bunkholdt og Sandbæk, 2002). Jeg vil avgrense denne oppgaven til kun å fokusere på barns beste og barns deltakelse i undersøkelsesfasen. Det er Lov om barneverntjenester § 4-3 som regulerer barneverntjenestens rett og plikt til å foreta undersøkelser. En undersøkelse forstås i denne oppgaven som barneverntjenestens utredningsarbeid i en familie, hvor hensikten i følge Nygren (2002) er å skaffe seg et tilstrekkelig godt kunnskapsgrunnlag for å fatte en beslutning om henleggelse av saken eller foreslå tiltak, og å gjennomføre utredningsarbeidet raskest mulig. Utfallet av en slik undersøkelse kan få store konsekvenser for et barns liv. Derfor blir denne fasen en særdeles betydningsfull fase i en barnevernssak. Det er barnets liv det handler om.

1.4. Metodisk tilnærming

Metoden som er valgt er kvalitativ metode. Jeg skal gjennomføre en teoretisk analyse av de to tilnæringsmåtene for deltakelse sin underliggende forståelse av barns deltakelse og barns beste. Med underliggende forståelse mener jeg det teoretiske fundamentet som ligger i bunn for forståelsen. Således vil ikke det ikke bare være utelukkende de to tilnæringsmåtene som skal analyseres, men hele veilederen til Strandbu og Vis (2008) og hele boken til Trøften Gamst (2011). Når jeg analyser problemstillingen min tar jeg utgangspunkt i den kritiske tekstanalysen. Brekke (2006) hevder at i kritisk tekstanalyse spør en ikke etter hva en tekst sier, men heller hvordan en mening er uttrykt i bestemte situasjoner og hvilke uttrykksformer som er valgt. Hensikten er som regel å få tak i «det som står mellom linjene» og de intensjoner som og bakenforliggende hensikt og formål en tekst har.

Problemstillingen vil også bli beskrevet og drøftet i forhold til pensumlitteratur som tidligere er lest gjennom masterstudiet og ny litteratur som omhandler tema. Når jeg fortolker teori og data gjør jeg dette innenfor det sosial konstruktivistiske perspektivet. I stedet for å se vitenskapens funn som objektive beskrivelser av virkeligheten, anses kunnskap som sosialt konstruert. På samme måte er også samfunnets organisering sosialt konstruert, noe som skjer gjennom diskursiv praksis (Alveson og Skoldberg, 2008).

1.5. Temaets relevans

Barns beste er et av tre grunnleggende prinsipper for barneverntjenestens arbeidet og skal således gjennomsyre alt barnevernfaglig arbeid. Barns beste er derfor et svært viktig tema i all forskning omkring barnevernet. Barns deltakelse i barnevernet er et fenomen som det stadig rettes mer søkelys mot. Strandbu (2011) viser til at det er et politisk mål i Norge å øke barns deltakelse i saker som omhandler dem selv. Deltakelse for barn i beslutningsprosesser er et relativt nytt fenomen, men det begynner å bli en del forskning omkring tema, som Hoverak (2006), Omre og Schelderup (2009) og Vis (2004). Det utvikles kontinuerlig metoder som barneverntjenesten kan benytte seg av for å øke barns deltakelse i egen sak.

1.6 Oppgavens oppbygning.

I del 2 gir jeg leseren en kort introduksjon i barneverntjenestens arbeid, barna som er i kontakt med barnevernet og spesielt det barnevernfaglige utredningsarbeidet. I del tre presenteres begrepet barns beste i tre ulike perspektiv, det sosiologiske, det psykologiske og det juridiske.

Barns beste i barneverntjenestens utredningsarbeid redegjøres det også for. I del 4 beskrives begrepet barns deltakelse innenfor tre ulike forståelsesmåter; deltakelse som prosess, deltakelse som samtaler og deltakelse som rettighet. Det redegjøres også for barns deltakelse i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. I del 5 implikasjoner for eget arbeid, presenteres kort de to tilnæringsmåtene og problemstillingen. Begrepene videreutvikles til å bli analyseredskaper og forskningsspørsmål utformes. I del 6 metode, presenteres metoden som er valgt og fremgangsmåten for gjennomføringen av denne masteroppgaven. Oppgavens reliabilitet og validitet diskuteres også. I del 7 presenteres tilnæringsmåtene mer inngående. I del 8 analyserer jeg tilnæringsmåtene med mine analyseverktøy. I del 9 drøftes ulike funn. Del 10 konkluderer oppgaven.

2. Barneverntjenesten

2.1 Barneverntjenestens formål

Barneverntjenesten i Norge er en offentlig virksomhet som skal løse komplekse og sammensatte problemer, knyttet til samfunnsmessige, forvaltningsmessige og barnevernfaglige oppgaver. Barneverntjenesten sin hovedoppgave er å bistå eller overta der foreldrene svikter eller ikke strekker til i forhold til å sørge for at barnet får en utviklingsfremmende oppvekst (Barnevernpanelet, 2012).

Barneverntjenesten er en svært lovregulert virksomhet. Offentlige inngrep mellom foreldre og barn kan etter legalitetsprinsippet bare gjøres dersom en lovbestemmelse gir adgang til det (Lindboe, 2008). Barnevernloven av 1992 gir barneverntjenesten denne muligheten når barnet ikke får tilstrekkelig omsorg fra sine foreldre. Barneverntjenesteloven regulerer dermed forholdet mellom det offentlige og foreldrene. Barneverntjenestens formål er nedfelt i paragraf 1-1 hvor det fremgår det at barneverntjenestens formål er å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å sikre barn gode oppvekstvillkår.

NOU 2012:5 slår fast at det synes å være enighet om at barneverntjenesten arbeider etter minst tre grunnleggende prinsipper; prinsippet om barnets beste, det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp. Disse prinsippene uttrykker grunnleggende verdier som samfunnet vårt er bygd på og er med å sette premissene for barneverntjenestens arbeid. Prinsippet om barnets beste anses som overordnet og er også det eneste prinsippet som er nedfelt i barnevernloven § 4-1 og i barnekonvensjonen art 3 nr. 1. Ordlyden «Barnets beste» i barnevernloven § 4-1 hevdes å være «*stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen*». Barnets beste må imidlertid alltid konkretiseres opp mot det enkelte barns behov og totale livssituasjon.

Det mildeste inngreps prinsipp går ut på at tiltak etter barnevernloven skal stå i forhold til de mål som kan oppnås og at det skal derved ikke anvendes mer inngripende tiltak enn nødvendig for å oppnå målet. Prinsippet kommer ikke direkte til uttrykk i loven, men vises i § 4-4, 5.ledd og 4-12, 2. ledd.

Det biologiske prinsipp gjennomsyrrer hele barnevernloven. Prinsippet har ikke en egen lovhjemmel i barnevernloven, men kommer klart til uttrykk i lovens forarbeider og lovens

oppbygning. Lindboe (2008) mener det er et grunnsyn i lovgivingen at det har stor egenverdi for barn å vokse opp hos sine foreldre, selv om det er visse mangler i hjemmet. Prinsippet går altså i korthet ut på at barn hovedsakelig skal vokse opp hos sine foreldre, og hvis ikke det er mulig så skal barnet fortsatt ha kontakt med sine foreldre.

I 1989 fikk vi en egen konvensjon for barns rettigheter; FN`s konvensjon om barns rettigheter. Denne konvensjonen har fått stor betydning for barns rettsvern i Norge. Det at det er en konvensjon og ikke en erklæring innebærer at den er rettslig bindende for stater som ratifiserer den. Norge ratifiserte konvensjonen i 1991. Konvensjonen har fire generelle prinsipper. Dette er; Art. 2 Barns rett til ikke diskriminering, Art. 6 Barns rett til liv og utvikling, Art 12 Barns rett til å bli hørt og Art 3 Barns beste som et grunnleggende hensyn i alle avgjørelser som gjelder barn (Smith, 2008).

De grunnleggende prinsippene i barnevernloven og FN`s barnekonvensjon er med på å sette premisser og rammer for barneverntjenestens arbeid. Både barnevernloven og barnekonvensjonen har som formål å verne om barn og gi dem den beskyttelse og den hjelp de trenger. I Norge er det barneverntjenesten som er satt til å ivareta denne omfattende oppgaven.

Barneverntjenestens arbeid går i hovedsak ut på å avklare bekymringsmeldinger, gjennomføre undersøkelser, iverksette og følge opp både hjelpetiltak og omsorgstiltak, godkjenne og veilede fosterhjem og godkjenne adopsjoner (Bunkholdt og Sandbæk, 2002).

Barnevernloven er ikke formulert som en rettighetslov og mange setter spørsmålsteget ved dette, for eksempel Lindboe (2008:24) synes det er underlig. Han sier; *”Sammenliknet med norsk sosialrett for øvrig synes jeg det virker påfallende at et barn som blir utsatt for overgrep eller lider under voksnes omsorgssvikt, ikke har noen lovfestet rett til hjelp.”* I både NOU 2012:5, Barnevernpanelets rapport (2011) og I status for barns rettigheter skrevet av barneombudet i 2012 fremmes det forslag om at barnevernloven rettighetsfestes. En viktig årsak til dette er barnekonvensjonens understrekning av barn som selvstendige rettssubjekt og derav krav på egne rettigheter. Myndighetene har foreløpig motsatt seg kravet om å gjøre barneverntjenesteloven om til en rettighetslov. Ofstad og Skar (2009) er tydelige på at selv om barnevernloven ikke er en rettighetslov gir formålsparagrafen barneverntjenesten derimot en plikt til å yte tjenester og tiltak når vilkårene i loven er tilstede

2.2 Barneverntjenestens utredningsarbeid

Barneverntjenesten kommer i kontakt med familier ved at den mottar bekymringsmeldinger fra private personer og offentlige instanser. På bakgrunn av innholdet i meldingen skal det vurderes om det skal iverksettes undersøkelse jfr barnevernloven § 4-2. En undersøkelse skal så langt det lar seg gjøre gjennomføres i samarbeid med dem saken gjelder og ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig jfr § 4-3.

Det er § 4-3 i Lov om barneverntjenester som gir barnevernet en plikt til å undersøke saker hvor man er bekymret for barn. Denne paragrafen lyder som følger:

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, jf. frister inntatt i § 6-9.

Undersøkelsen skal gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som den berører, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier. Det skal legges vekt på å hindre at kunnskap om undersøkelsen blir spredt unødige.

Foreldrene eller den barnet bor hos, kan ikke motsette seg at en undersøkelse som nevnt i første ledd blir gjennomført ved besøk i hjemmet.

Barneverntjenesten kan engasjere sakkyndige. Den sakkyndiges rapport skal før den legges til grunn for vedtak om tiltak etter barnevernloven kapittel 4 være vurdert av Barnesakkyndig kommisjon, jf. § 2-5. Dette gjelder ikke for vedtak om tiltak i akutsituasjoner, jf. §§ 4-6, 4-9 og 4-25. Den sakkyndiges rapport skal også være vurdert av kommisjonen før den legges til grunn for barneverntjenestens beslutning om å henlegge en sak.

Barneverntjenesten, og sakkyndige som den har engasjert, kan kreve å få samtale med barnet i enerom. Hvis det foreligger mistanke om at barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, jf. § 4-12 første ledd bokstav c, kan barneverntjenesten gi pålegg om at barnet skal bringes til sykehus eller til annet sted for undersøkelse.

Denne bestemmelsen angir altså vilkårene for barneverntjenestens rett og plikt til å forta en undersøkelse. Nygren (2002) hevder at det er to overgripende kvalitetsmål i utredningsarbeidet i undersøkelsesfasen: Å skaffe seg et tilstrekkelig godt kunnskapsgrunnlag for å fatte en beslutning om henleggelse av saken eller foreslå tiltak, og å gjennomføre utredningsarbeidet raskest mulig.

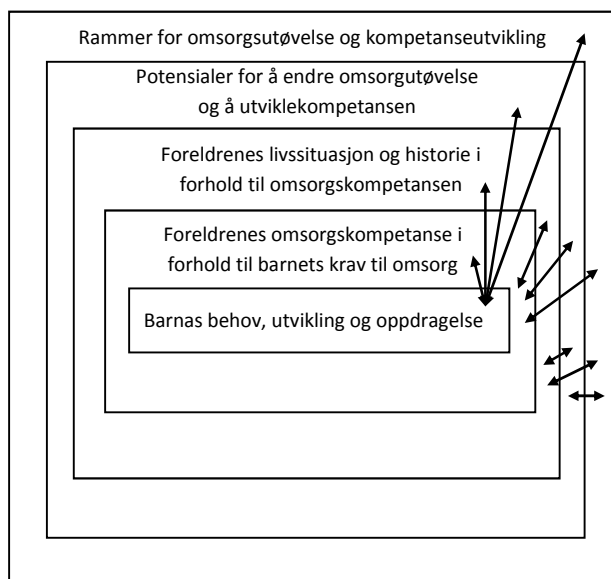
Bestemmelsen fastslår at foreldre ikke kan motsette seg å ta i mot hjemmebesøk og barneverntjenesten kan også kreve å få snakke med barnet i enerom. Det er kun i

undersøkelsesfasen lovverket gir barneverntjenesten denne muligheten. Dette gir barneverntjenesten en unik mulighet til å skaffe seg informasjon om barnet og dets liv slik at den kan fatte gode og riktige beslutninger for barn.

En undersøkelse kan avsluttes med at saken henlegges, det iverksettes hjelpetiltak eller omsorgs/atferdstiltak. Iverksettelse av slike tiltak er hjemlet i barneverntjenesteloven kapittel 4.

De siste årene har det vært et stort fokus på det barnevernfaglige utredningsarbeidet i undersøkelsesfasen i barnevernet. Det har blant annet blitt utviklet ulike utredningsmaler som barnevernsarbeideren kan benytte seg av, som Kvellos kartleggingsmal fra 2008 og 2010 og Nygrens utredningsmodell fra 2002. Disse modellene har som hensikt å hjelpe barnevernsarbeideren i å gjøre gode vurderinger og fatte riktige beslutninger. På grunn av avgrensning i oppgaven vil ikke disse modellene drøftes utdypende i denne oppgaven, men kun vises som eksempler på hvordan en undersøkelse kan utføres.

Nygren (2002) presenterer en utredningsmodell kategorisert i fem grunnleggende diagnostiske

nivåer hvor de ulike nivåene bygger på hverandre, se modell. En grundig utredning av barnets omsorgssituasjon bør inkludere innsamling og analyse og vurdering av opplysninger på alle fem nivåene. Dette fordi man forstår barns utvikling og behov i sammenheng med disse nivåene. Denne utredningsmodellen viser også, slik pilene viser, at de ulike nivåene vil gjensidig påvirke hverandre. (Figur hentet fra Nygren, 2002:262)

Kvello (2008) utviklet en transaksjonsmodell for barns og unges utvikling som et verktøy for barneverntjenestens utredningsarbeid. Modellen tar utgangspunkt i at barnets utvikling må forstås som en felles konstruksjon av relasjoner mellom individ og samfunn og en gjensidig tilpasning mellom dem. Denne modellen er videreutviklet av Kvello selv (2010) til å bli en omfattende kartleggingsmal for barneverntjenestens undersøkelsesarbeid. Modellen er implementert av mange barneverntjenester i Norge og integrert i barneverntjenestens dataverktøy, Familia (Christiansen, 2012).

Barneverntjenestens hovedoppgave i en undersøkelse er å få et tilstrekkelig dokumentasjonsgrunnlag for å kunne vurdere om lovens vilkår for å iverksette tiltak er oppfylt. For og få til dette kan barneverntjenesten benytte seg av mange utredningstiltak i en undersøkelse. Nygren (2002) og Kvello (2010) nevner for eksempel samtaler med foreldre, innhentning av informasjon fra barnehage/skole, lege politi, observasjon av barnet og familien og vurdering av samspill mellom foreldre og barn. Et annet svært viktig utredningstiltak er samtaler med barnet selv. Det barnet selv mener om sin situasjon kan gi barneverntjenesten betydningsfull informasjon i denne prosessen og bidra til at de rette beslutningene fattes.

2.3 Barna i barnevernet

I 2011 mottok barneverntjenestene 46 416 meldinger. Dette er en økning på ca. 6 prosent fra året før. I 2011 ble i gjennomsnitt 19,2 % meldinger henlagt. Det er stor spredning i de ulike kommunene i forhold til hvor stor andel av meldingene som henlegges. Noen kommuner henlegger ingen saker, mens andre er opp i en prosent på mer enn 30. Det er foreldre, skole, barneverntjenesten og politi som står for de fleste bekymringsmeldingene. I 2010 kom kun 4,2 % av meldingene fra barnehagene, mens 12,6 % kom fra skolene (Riksrevisjonen, 2011-2012).

I 2011 starta barnevernet i underkant av 35 100 undersøkelser. Dette er en økning på nesten 7 prosent, eller vel 2 200 flere undersøkelser enn i 2010. For barn mellom 0-17 år var det i 2011 ca 31 saker med iverksatt undersøkelse per 1 000 barn. 52 100 barn og unge mottok tiltak fra barnevernet i 2011, og nesten 84 prosent av disse barna mottok hjelpetiltak. Rundt 16 prosent mottok omsorgstiltak. Fordelingen mellom hjelpe- og omsorgstiltak har omtrent vært uendret de siste årene. Vedtak om råd og veiledning er det mest brukte tiltaket med 38 %, så følger besøkshjem med 22 % og økonomisk hjelp med 20 %. Av barna med tiltak var 13 200 barn plassert utenfor familien, enten som hjelpe- eller omsorgstiltak. Det tilsvarer en økning på vel 5 prosent fra utgangen av 2010. (<http://www.ssb.no/vis/emner/03/03/barneverng/main.html>)

I omtrent halvparten av undersøkelsene som gjennomføres er konklusjonen at undersøkelsen henlegges. Andelen på dette har økt fra 49 % i 2007 til 53 % i 2011. Vestfold og Oslo er de fylkene som hadde høyest andel henlagte undersøkelsen med i overkant 58 %. Det er mange årsaker til at saken henlegges (Riksrevisjonen, 2011-2012). Riksrevisjonen (2011-2012) sier at barneverntjenestene selv mener at i en del tilfeller skyldes henleggelsen at foreldrene ikke ønsker hjelpetiltak, selv om barneverntjenesten mener det er behov for tiltak. I noen tilfeller

kan foreldrene ha søkt om tiltak selv, men barneverntjenesten vurderer at det ikke finnes grunnlag for slike tiltak. Andre årsaker kan være at barneverntjenesten henviser til andre instanser. I barnevernssaker hvor undersøkelsen er blitt henlagt, kan det på nytt åpnes sak på et senere tidspunkt dersom barneverntjenesten mottar ny bekymringsmelding.

Helgeland (2008) hevder at barn som får hjelp av barnevernet ofte har en livssituasjon som er preget av mange sammensatte problemer. Det er stor sannsynlighet for at foreldrene har lav inntekt, lav utdanning, er arbeidsløse, at barna bor trangt med dårlig bostandard, har hyppige flyttinger og har dårlig helse både fysisk og psykisk. Nou 2012:5 støtter opp om disse antakelsene ettersom det også her hevdes at barn som er i kontakt med barneverntjenesten har økt sjanse for å komme fra familier med dårligere økonomi, lavere utdanning, svakere tilknytning til arbeidsmarkedet og derav lavere inntektsgrunnlag enn andre barn. Barn som er i kontakt med barneverntjenesten har i større grad enn andre barn foreldre som har en psykisk utviklingshemming, rusmiddelavhengighet, psykisk sykdom og eller foreldre som utøver overgrep og vold. Dette støttes av statistikken fra SSB som sier at størstedelen av tiltakene som iverksettes av barneverntjenesten er begrunnet ut fra foreldrenes manglende omsorgsevne, psykiske belastninger hos foreldre, rusmisbruk hos foreldre og barnets atferdsvansker (<http://ssb.no/barneverng/>).

Kvello (2011) hevder at barnevernet møter mange av de mest utsatte barna i vårt samfunn. En del av disse barna har erfaringer som vil prege deres liv for alltid. Kvello (2008) bruker begrepet risikofaktor som en betegnelse på faktorer som øker faren for utvikling av psykiske lidelser. Kvello hevder at risiko er et probabilitistisk begrep, det vil si at begrepet kan indikere en statistisk sannsynlighet for skjevutvikling. Eksempler på risikofaktorer kan være; vold i familien, psykiske lidelser, dårlig økonomi og mange flyttinger. Forskning på hvordan risikofaktorer slår ut, viser at det avgjørende er hvordan personen selv oppfatter dem, dvs attribueringen av dem. Dersom man kan forklare og forstå disse risikofaktorene vil de få mindre negativ innvirkning på barnet. Kvello (2008) hever videre at det å oppleve flere risikofaktorer parallelt eller tett på hverandre benevnes som multippel risiko eller kumulativ risiko. Kvello (2008) mener at forskning viser at det er antallet risikofaktorer som er viktigst for å forutsi barnets utvikling. Hvor mange og fremtredende risikofaktorene er og jo tidligere disse er tilstedte i barnets liv, vil virke inn på barnets prognose. Clausen (1996) hevder at barn som gjennomlever en familiesituasjon preget av konflikter og omsorgssvikt har en større

risiko for å utvikle en rekke psykososiale vansker som skoleproblemer, arbeidsledighet, kriminalitet og stoffmisbruk. Videre sier han at barn som kommer fra oppløste familier, familier med dårlig økonomi, mange flyttinger og skoleskifter, samt høyt alkoholforbruk vil ha dårligere prognose enn andre barn. Helgeland (2008) hevder at barnevernsbarn, som gruppe i samfunnet, har mange odds mot seg og befinner seg i en marginal posisjon, sosialt, økonomisk, i forhold til skole og arbeid og mange har dårlig fysisk og psykisk helsetilstand.

Overnevnt litteratur viser at barn som er i kontakt med barneverntjenesten er i en svært utsatt gruppe, men det er også viktig å poengtere at barn i kontakt med barnevernet ikke er noen homogen gruppe. De er alle forskjellige og kommer fra ulike sosiokulturelle familier. Derfor vil belastninger og omfanget av problematikk barnevernsbarna møter være svært forskjellig fra barn til barn. I forhold til hvordan de opplever sin situasjon vil dette være subjektive erfaringer som er unike for hvert enkelt barn. Barnets alder og fungeringsnivå vil for eksempel innvirke på barnas opplevelse av sin situasjon.

Barneverntjenesten har en unik mulighet til å hjelpe disse utsatte barn og unge, da den innehar en rekke tiltak som kan bedre deres liv. Alt barnevernsarbeid skal ta utgangspunkt i barnet og hva som er det beste for barnet (Kvelling, 2010). For at barneverntjenesten skal kunne gi disse utsatte barna riktig hjelp, må barnevernet ha kompetanse til å utrede, forstå barnas liv og yte riktig hjelp til rett tid. Utredningsfasen blir en særs viktig fase for barnet i kontakt med barnevernet. Det i denne fasen barneverntjenesten skal fatte beslutninger omkring barnet som kan få store følger for barnets hverdag. Det er barnets liv det handler om.

3. Barns beste

Barns beste er et relativt begrep. Med dette menes at dette ikke er noe statisk begrep, men et begrep som må vurderes ut fra den konteksten det er satt inn i, samtidig som det er et begrep som vil utsettes for skjønnsmessige vurderinger. Å beskrive og drøfte barns beste er et svært vidt og omfattende tema. Gording Stang (2007) hevder at det finnes tre ulike måter å forstå barn på eller «perspektiver på barn», som hun kaller det. Dette er et pedagogisk/psykologisk barneperspektiv, et sosiologisk barneperspektiv og et juridisk barneperspektiv. **Det psykologiske barneperspektivet** vil blant annet kunne gi mye innsikt i barns emosjonelle og kognitive utvikling, deres sårbarhet, mestringsevne, reaksjoner i vanskelige livssituasjoner o.l.. I denne oppgaven fokuseres det på det utviklingspsykologiske aspektet i dette perspektivet. **Det sosiologiske barneperspektivet** fokuserer mye på utviklingen av forståelsen av barn og barndom, barnets plass i samfunnet og barnets kompetanse, muligheter og evner, mens **det juridiske barneperspektiv** har fokus på barns lovfestede rettigheter.

Jeg vil nå beskrive noen sider av begrepet barnets beste innenfor disse ulike perspektivene. Beskrivelsen og diskusjonen vil ikke være uttømmende, til det finnes det for mye litteratur om dette tema. Jeg vil heller sammenfatte noe av den litteraturen som jeg mener er viktig for å forstå begrepet barnets beste i forhold til barneverntjenestens utredningsarbeid. Før jeg begynner å presentere de ulike perspektivenes forståelser på barn, synes jeg det er viktig og kort redegjøre for begrepene barneperspektiv og barnets perspektiv. Dette er begreper som vil gå igjen i oppgaven og det blir derfor viktig og kort definere og klargjøre disse.

3.1 Barneperspektiv og barnets perspektiv.

Omre og Schelderup (2009: 39) hevder at dersom man i dagens barnevern kan si at man anvender et barneperspektiv må følgende kriterier være oppfylt:

- Barnets perspektiv er funnet og tatt hensyn til
- Voksne konsentrerer seg om barnets situasjon (har barnet i sitt perspektiv)
- Barnets beste interesser fokuseres og tydeliggjøres
- Barnet blir tatt med i planleggings- og implementeringsprosesser over tid
- Voksnes tanke sett inkluderer barn som subjekter og anerkjenner barns livserfaringer, kompetanse og meninger

Barnets perspektiv forstås derimot som barnets eget perspektiv. Tiller (1989) forklarer barnets perspektiv på denne måten: « *Hva et barn opplever og hvordan et barn opplever og forstår sin verden omkring seg er det egentlig bare barnet som vet. Slik er barnet ekspert på sin egen opplevelse. Det er områder vi kan gå ut fra som sikkert ingen vet bedre enn barnet selv. Det er alt vi kan benevne som barnets « indre liv», hva barnet ser, hører, opplever og kjenner som sin virkelighet. Når barn inkluderes som informanter får vi vite noe om barnets opplevelser. Bare da kan vi forstå deres reaksjoner.»*

Denne oppgaven skiller altså mellom begrepene barneperspektiv og barnets perspektiv. Det å ha et barneperspektiv forstås som å ha et overordnet perspektiv på barn. Det er et perspektiv som inneholder ulike elementer i forhold til hva som er det beste for barn, hvilket syn man har på barn, barns rettigheter og hvordan dette kommer til uttrykk i konkret samhandling med barn. Det handler også om hvordan voksne tilrettelegger for å få tak i barnets perspektiv (Omre og Schelderup, 2009). Barnets perspektiv forstås derimot som det konkrete barnets meninger, ønsker og behov slik barnet ser det. Det barnet selv ser, opplever og hører er deres virkelighet og barn kan tenke annerledes om sin situasjon enn voksne (Strandbu, 2007). Derfor er dette sentralt å identifisere når vi voksne skal beslutte hva som er det beste for barna.

3.2 Et sosiologisk perspektiv på barns beste

Hvordan barn møtes og forstås i det offentlige og private hjelpeapparatet vil avhenge av hvilken forståelse, eller hvilket perspektiv man har i forhold til barn. Hundeide (2003) hevder at barndommen er et historisk og kulturelt fenomen. Synet på barn og barndom er i en dynamisk utvikling og har endret seg opp gjennom historien og fremstår ulikt i ulike kulturer. Dermed vil vurderinger av hva som er det beste for barnet også være i kontinuerlig endring, og være forskjellig fra ulike kulturer. Thomas (Vis, 2004) argumenterer for at det ikke finnes noen ukontroversiell måte å avgjøre hva som er til barnets beste fordi dette baseres på verdier som alltid vil være kulturelt betinget. Han viser blant annet til en studie som ga barnevernsarbeidere med liknende utdanning og bakgrunn i oppgave å vurdere utfra klientmapper om barn skulle flyttes fra hjemmet eller om det skulle gis hjelpetiltak i hjemmet. Det var her enighet i kun 50% av sakene, og begrunnelsene var svært forskjellig. Dette viser tydelig at det er svært vanskelig å utrede hva som er barnets beste, men samfunnets forståelse av barn vil være med på å prege en slik vurdering.

Øia og Fauske (2010) hevder at tidligere, før 1990 tallet, mente en rekke teoretiske skoler at barnet var skrøpelig, avhengig, utsatt og sårbart. Barnet var et passivt individ som lot seg påvirke og forme av miljøet. Strandbu (2007) hevder at barn tradisjonelt sett har blitt sett på marginaliserte. Fokuset har vært rettet mot barns utviklingspotensial, hvor oppdragelse og opplæringstiltak har stått i sentrum. Dette synet har også ført til at barn, i svært liten grad, har vært deltakende i beslutninger omkring eget liv. Selv om beslutningene handlet om barn, ble barn ikke inkludert som deltakere fordi man ikke hadde tiltro til at barn var gode og sikre kilder.

I faglitteraturen beskrives et paradigmeskifte, i synet på barn, tidfestet til 1990 tallet. Internasjonalt refereres det ofte til boken *Constructing and reconstructing childhood* (1997) av Allison James og Alan Prout som en banebrytende bok og den gir sterk kritikk av tradisjonell utviklingspsykologi. James og Prout formulerer det nye barneperspektivet som oppdagelsen av barn som aktører, som er skapere av og blir skapt av sine omgivelser. (Omre og Schelderup, 2009). Paradigmeskiftet endret altså forståelsen av barnet. Utviklingspsykologer som Bowlby og Stern viste gjennom forskning at barnet ikke var så sårbart som man tidligere trodde, samtidig som man så at barnets sosiale og kognitive evner hadde blitt undervurdert. Deres forskning viser blant annet at spedbarnet allerede fra fødselen har en medfødt evne til å kommunisere og samhandle med andre mennesker (Tetzner 2001). Det vokste dermed frem en ny forståelse av barnet, nettopp barnet som en sosial aktør. Barnet oppfattes nå som aktive subjekter som er med på å utforme sitt eget liv. Det nye synet på barn som kompetente og unike aktører innebærer også at barna i større grad involveres i beslutninger som omhandler deres liv og at de selv blir informanter i forskning om barndom og eget liv (Omre og Schelderup, 2008). Hoverak (2006) mener at den nye måten å forstå barn på fører til at de voksne i større grad må ta barn på alvor og involvere de i beslutninger omkring eget liv. Barn sitter på viktig kunnskap og kompetanse omkring eget liv. Barn bearbeider og skaper sin egen virkelighet. For voksne blir det derfor viktig å forstå det barnet opplever som sin virkelighet dersom voksne skal kunne sette seg inn i barnets situasjon. Sandbæk (2004) kaller denne forståelsen av barn som kompetente aktører for « den nye barndomsosiologien ».

Når barneverntjenesten skal utrede hva som er barns beste er det viktig å klargjøre et slikt barneperspektiv innenfor den sosiologiske tradisjonen. Dette fordi en et slikt sosiologisk perspektiv viser oss at vurderinger av barnets beste vil i stor grad gjenspeile hvordan samfunnet forstår barn. Denne forståelse får igjen innvirkning på det barnevernfaglige

utredningsarbeidet. I denne fasen av barnevernssaken skal barneverntjenesten utrede og komme med forslag om tiltak som kan bedre barnets hverdag. Denne utredningen foregår aldri i et tomrom, men preges av samfunnets utvikling og dets forståelse av barn. Christensen (2012) hevder blant annet at forståelsen av barnet som kompetent aktør stiller i dag nye og annerledes krav til hvordan det barnevernfaglige utredningsarbeidet skal utføres, nettopp fordi barnet skal i mye større grad involveres i denne fasen. Dette krever en omstilling for mange barnevernsarbeidere samtidig som det må utvikles nye metoder som kan bidra til at barn blir aktive deltakere i utredningsfasen.

3.3 Et utviklingspsykologisk perspektiv på barns beste

Utviklingspsykologien har tradisjonelt sett vært opptatt av å forstå barns utvikling som lineær hvor barn utvikler seg i faser og at de i liten grad samhandler med andre mennesker fra tidlig alder. Et eksempel på dette er Piaget i (Tetzner, 2001) Piaget mente for eksempel at barnet var født uten evne og vilje til samhandling med andre. Piaget sin forståelse av barns utvikling var lenge en oppfatning som svært mange delte. Jeg vil videre bruke dette kapitlet til kort å redegjøre for særlig Bowlby, Stern og Fonagys teorier omkring barns utvikling. Årsaken til at jeg bruker dette kapitlet til å beskrive tilknytning, selvutvikling og mentalisering er fordi det ofte er elementer som inngår i barneverntjenestes utredningsarbeid. Teori om tilknytning, selvfornemmelse og mentalisering er i stor grad temaer som for eksempel berøres eksplisitt i Kvello (2011) sin utredningsmal for undersøkelser i barnevernet. En modell som for tiden implementeres i mange barneverntjenester i Norge (Christiansen, 2012) . Også NOU 2012:5 er tydelig på at dette er temaer som bør berøres i det barnevernfaglige utredningsarbeidet.

De siste 25 årene har utviklingspsykologer som Bowlby, Stern og Fonagy vært svært uenig med Piaget i hans forståelse av barns utvikling. Disse hevder at barn er født med en evne til aktiv kommunikasjon og sosial deltakelse. Barns utvikling kan derfor best forstås som en kontinuerlig prosess mellom en aktiv og foranderlig organisme og et aktivt og foranderlig miljø, der årsak og virkning henger tett sammen (Tetzner, 2001). Bowlby (Tetzner, 2001) mener blant annet at barn er født med en evne til tilknytning. Tilknytning handler om hvordan barn i tidlig alder danner relasjoner og knytter følelser til andre mennesker. Barn er i utgangspunktet avhengig av andre for å overleve og tilknytning er basisen for kontakt med andre mennesker. (Kvello, 2008). Kvello (2008) viser videre til fire tilknytningsstiler; trygg, unnvikende, ambivalent og disorganisert/desorganisert. Disse tilknytningstilene vises i form

av atferd, såkalt tilknytningsatferd. Tilknytningsteoretikere hevder at man kan predikere barnets utvikling ut fra blant annet deres tilknytningsatferd. Barn som har en disorgansiert/deorgansiert tilknytning har dårligst prognoser. Kvello (2010) hevder at mange av barna som er i kontakt med barnevernet tilhører denne gruppen. Kvello (2008) hevder at i dagens samfunn er tilknytningsstil og emosjonsregulering utpekt til noen av de viktigste faktorene for å forstå barn og unges utvikling. Dette er også utpekt på samme måte i NOU 2012:5. Emosjonsregulering betyr kort fortalt « *evnen til å oppdage, overvåke, kontrollere og forsterke emosjonell erfaring og emosjonelle uttrykk hos seg selv og samt å tilpasse uttrykkene til sosiale og kulturelle forhold*» (Kvello, 2008:135). Forenklet sett kan man si at emosjonsregulering handler om hvordan følelser kommer til uttrykk. Kvello (2008) hevder videre at barn ikke fødes med evne til å regulere følelser, dette skjer i samspill med andre hvor følelser oppdages, forstås og responderes på.

Daniel Sterns teori om barnets selvutvikling har også vært på å endre forståelsen av barns utvikling (Øia og Fauske, 2010). Stern hevder at barn allerede fra fødsel samhandler med de nære omsorgspersonene. Han beskriver utviklingen av fornemmelsen av selvet i fire stadier. Utviklingen av disse fasene er for Stern en forutsetning for normal fungering. Hvis en selvfornemmelse er mangelfullt utviklet eller blir alvorlig skadet vil det føre til avvikende sosial fungering og psykiske vansker. Disse fasene er; det gryende selv, kjerneselvet, det subjektive selvet og det språklige selvet. (Tetzchner, 2001). Hovedessensen i Sterns filosofi er at barns utvikling skjer i samspill med sine omsorgsgivere og utviklingen starter med en gang barnet er født.

Et nytt begrep som nylig er introdusert i det utviklingspsykologiske perspektivet er **mentalisering**. Kvello (2010) hevder at begrepet er inne i sin storhetstid og får bare mer og mer anerkjennelse av fagmiljøet. Kvello (2010) hevder at mentalisering, kort oppsummert handler om evnen til «å kunne se seg selv utenfra og andre innenfra». Sørderstrøm (2008) mener at mentalisering handler om ferdigheten i å fortolke og forstå menneskelig atferd og mer komplekse situasjoner på bakgrunn av hva som foregår i deltakerens sinn. Fonagy regnes som mentaliseringsens «far»,. Han definerer mentalisering slik; *A fundamental need of every infant is to find his/her own mind, or internal state, in the mind of the caregiver* Fonagy sier videre at en trygg tilknytningsrelasjon gir de beste forutsetningene for utvikling av den sosiale fortolkningsmekanismen, mentalisering, som igjen er grunnlaget for individets sosiale kompetanseutvikling. (Sørderstrøm, 2008:225 og 229) . Nygren og Skårderud (2008) hevder at

evne til mentalisering er helt avgjørende for å klare seg i en sosial verden, og derfor spiller den en meget sentral rolle i barn og unges oppvekst og kompetanseutvikling.

Det barnevernfaglige utredningsarbeidet i stor grad er preget av det utviklingspsykologiske perspektivet, og da særlig forståelsen av å se barnets utvikling som et «resultat» av foreldrenes omsorg. Dette også er det dominerende synet på de utredningsmalene som er introdusert i barnevernet de siste årene (Christensen, 2012). Et slikt syn på barns utvikling fordrer at barn er i et avhengighetsforhold til sine foreldre, det vil si at dersom foreldrene svikter i sin omsorgsoppgave kan det få store følger for barnets utvikling. Barnet vil således kunne forstås som sårbart og utsatt og derav ha krav på hjelp og beskyttelse (Kvello, 2010). NOU 2012:5 deler denne forståelsen og sier blant annet at kvaliteten på samspillet mellom barn og omsorgspersonene er så avgjørende at dette må ilegges betydelig vekt i beslutningsprosesser omkring barns beste. Dette viser altså at forståelsen av barnets utvikling får stor betydning for det barnevernfaglige utredningsarbeidet i forhold til hva utredningen skal fokusere på.

3.4 Et juridisk perspektiv på barns beste

Barneverntjenesten er en svært lovregulert tjeneste og det er særlig FNs konvensjon om barns rettigheter og Lov om barneverntjenester som legger de juridiske premissene for barneverntjenestens arbeid.

I 1989 fikk vi en egen konvensjon for barns rettigheter. Den trådte i kraft 02.09.1990 og ble ratifisert av Norge i 1991. Dette betyr at ved motstrid med annet lovverk gis den forrang. Smith (2008) sier at konvensjonen legger til grunn at barnet med sin fysiske og mentale umodenhet har behov for spesielle vernetiltak og særskilt omsorg, samtidig som den også inneholder en presisering av de generelle menneskerettighetene som også gjelder for barn.

Bestemmelsen om barns beste kommer tydelig til syne i artikkel 3 og er også en av konvensjonens grunnleggende prinsipper. Smith (2008) sier at Art. 3 Barns beste, skal forstås som et grunnleggende hensyn i alle avgjørelser som gjelder barn. Det fremheves at barnets beste er et tolkningsprinsipp som er av sentral betydning for hele konvensjonen. Prinsippet lyder som følger:

Artikkel 3 i FNs konvensjon om barns rettigheter:

1. Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

2. Partene påtar seg å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, idet det tas hensyn til rettigheter og forpliktelsene til barnets foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som har det juridiske ansvaret for ham eller henne, og skal treffe alle egnede, lovgivningsmessige og administrative tiltak for dette formål.

3. Partene skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for barns omsorg eller beskyttelse, retter seg etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

Haugli (2008) mener at barnets beste er en av barnekonvensjonens mest sentrale begrep. Ingen andre internasjonale dokumenter inneholder en artikkel med en slik bredde og dybde som utdypes i artikkel 3. Barnekonvensjonen bygger på et grunnsyn som sier at barn har samme ukrenkelige verdier som voksne og har derfor de samme menneskerettighetene. Barnekonvensjonen sier lite konkret hva som er barns beste. Haugli (2008) hevder at konvensjonen dermed støtter opp under synet at barns beste er et relativt begrep. Ved anvendelsen av prinsippet er meningen at man skal ta utgangspunkt i det enkelte barns behov og forutsetninger. Det som er best for et barn er ikke nødvendigvis det beste for et annet. I forarbeidet til konvensjonen sier Haugli (2008:47) at det står *at barn har et grunnleggende behov for omsorg og beskyttelse, et stabilt og varig forhold til familien, dessuten for å få og gi kjærlighet til personer i sin nærhet og ha innflytelse på og mulighet til å påvirke sin situasjon. Andre viktige behov er muligheten for utvikling i et miljø som verdsetter barnets behov for stimulans og venner, at barnet får hjelp til å sette grenser for sine handlinger, får ta ansvar og føle at det er behov for det, og etter hvert få muligheten til å frigjøre seg fra sin avhengighet av foreldrene.* Dersom disse behovene ikke dekkes kan det føre til at barnet hemmes i sin utvikling eller skades. Haugli (2011) hevder at bestemmelsene om barnets beste i barnekonvensjonen også henger sammen med de bestemmelsene som regulerer barns rett til medvirkning. Å ta barns rettigheter på alvor innebærer både en beskyttelse av barnet, men også en anerkjennelse av barnets rett til medbestemmelse.

Haugli (2011) formidler at konvensjonen har vært utsatt for kritikk ettersom den er så lite presis i hva som er barns beste. Kritikken har blant annet handlet om at dersom begrepet får en for generell betydning og et ubestemt innhold er det en risiko for at prinsippet blir så åpent at det blir uforpliktende og dermed verdiløst.

I barneverntjenesteloven er hensynet til barnets beste et av de grunnleggende prinsippene. Prinsippet kommer til uttrykk i § 4-1. Bestemmelsen lyder som følger:

« § 4-1. Hensynet til barnets beste. Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapittelet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen».

Bestemmelsen slår fast at det er et overordnet prinsipp etter loven at det skal legges avgjørende vekt på hva som er til barnets beste. Dette gjelder både i forhold til vurderingen om det skal iverksettes barneverntiltak og hvilket tiltak som er det beste for barnet. Hensynet til barnets beste skal vurderes i alle beslutningsprosesser i barneverntjenesten. (Ofstad og Skar, 2009). Denne bestemmelsen forstår barnets beste som «å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen». Ofstad og Skar (2009) hevder at barnets behov for kontinuitet i og stabilitet i omsorgen vil i de fleste tilfeller si at det skal legges vekt på å opprettholde kontakt med det biologiske nettverket når barnet er tatt under omsorg av barneverntjenesten og bor utenfor familien. Det ser altså slik ut at det prinsippet om barnets beste og det biologiske prinsipp går hånd i hånd. På en annen side mener Ofstad og Skar (2009) at det i en barnevernssak kan det ofte være motstrid mellom foreldrene og barnets interesser. Ofstad og Skar (2009) mener at det følger av § 4-1 at det i slike tilfeller skal legges avgjørende vekt på hensynet til barnet. Dette innebærer at hensynet til foreldrene skal være underordnet hensynet til barnet.

Et annet moment i vurderingen av barnets beste er hva barnet selv mener. Dette er særlig omtalt i forarbeidene til loven (Lindboe, 2008). Hvor stor vekt det skal legges på barnets mening vil avhenge av dets alder og modenhet jfr § 6-3 i Lov om barneverntjenester.

Bestemmelsen om barnets beste inneholder ingen annen konkretisering av begrepet barnets beste. Dette kan være en utfordring ved begrepet, som da vil bli preget av store skjønnsmessige vurderinger. Stortingsmeldning 40 (2001-2002) mener også at det er vanskelig å konkretisere «barnets beste», men meldingen trekker tydelig frem medvirkning fra barnet som en gode. NOU 2012:5 peker på at bestemmelsen 4-1 ikke entydig beskriver

hva som er barns beste. NOUen hevder at barns beste vil kunne variere med forhold som kultur, tradisjoner, religion, samfunnsforhold og også over tid. Barns beste må videre konkretiseres opp mot det enkelte barnets behov og livssituasjon.

Det ser ut til at barnekonvensjonen og barneverntjenesteloven i stor grad er samsvarende i forhold til bestemmelsene om barns beste. Begge er relativt vage i sin beskrivelse av hva innholdet i begrepet er, men synes å enes om at begrepet må forstås ut fra en samfunnskontekst. Både barnekonvensjonen og barneverntjenesteloven knytter barnets beste nært opp mot barns deltakelse og samtidig også barns rett til beskyttelse. Ettersom begrepet barns beste ikke er et statisk, men heller et foranderlig begrep, må det forstås ut fra den tidsepoken det studeres. Det ser ut til at alle perspektivene er enige om dette.

Det juridiske perspektivet på barns beste gjennomsyrrer barneverntjenestens utredningsarbeid på alle områder. Dette fordi lovbestemmelsen om barns beste skal være fremtredende gjennom hele utredningsfasen ettersom det er et av barneverntjenestens grunnleggende prinsipper (Lindboe, 2008). Dette handler særlig om, slik som Ofstad og Skar (2009) uttrykker det; at hensynet til barns beste skal komme før hensynet til foreldrene. Kvello (2010) hevder at alt barnevernsarbeid skal handle om å ta utgangspunkt i barnet og hva som er det beste for barnet, ellers er det ikke barnevern.

3.5 Barns beste i barneverntjenestens utredningsarbeid

Barneverntjenestens utredningsarbeid innebærer vanskelige vurderinger om hva som er god nok omsorg og barns beste versus omsorgssvikt og mishandling. I disse vurderingene er barns beste først og fremst et overordnet prinsipp som skal vektlegges i alt barnevernfaglig utredningsarbeid. I barnevernfaglig litteratur finnes det lite konkret informasjon om hva som man mener er barns beste. Fokuset er ofte rettet mot omsorgssvikt og skadelige omsorgssituasjoner. Kvello (2008) mener at det ikke finnes noen universelle definisjoner av hverken barns beste eller omsorgssvikt og mishandling. Omsorg kan ikke løsrives fra den kultur man lever i eller den etnisiteten man tilhører. Definisjoner av omsorgssvikt vil derfor variere i tråd med dette. Killen (2004:35) har lagd en vid definisjon på omsorgssvikt. Den er som følger: *«Med omsorgssvikt forstår vi at foreldre eller de som har omsorgen for barnet påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling står i fare.»*

NOU 2012:5 hevder at i vurdering av hva som er til barns beste må barneverntjenesten i hovedsak basere seg på vurderinger om hva som er til det beste for det aktuelle barnet ut fra den livssituasjonen barnet befinner seg i og forskningsbasert kunnskap om hva som er best for barn generelt. NOU 2012:5 formidler at barns beste i en tid med ny kunnskap om barns utvikling, samfunnets syn på barnet og samfunnsutviklingen for øvrig handler primært om å veie ulike hensyn opp mot hverandre. Særlig sentralt er det å vekte balansen mellom barnet og foreldrenes interesser og rettigheter. Det kan være store utfordringer knyttet opp mot å skaffe det nødvendige kunnskapsfundamentet for beslutningene omkring barns beste som skal fattes. Dette fordi det ikke finnes noen sikker kunnskap om hva som til enhver tid er barnets beste. NOUen hevder imidlertid at prinsipielt sett er barnets beste en god og stabil omsorgssituasjon med positiv og utviklingsstøttene tilknytning til sine foreldre som legger grunnlaget for at barnet utvikler seg i forhold til sitt potensial.

I forhold til barns beste i utredningsarbeidet i barneverntjenesten er det av særs viktighet å ha barnet og dets interesser øverst i det Kvello (2010) kaller lojalitetshierakiet. Med dette mener han at alt barnevernsarbeid skal ta utgangspunkt i barnet. Om barnevernet ikke har barnet høyest i lojalitetshierakiet er det ikke barnevern. Å ha barnet øverst i lojalitetshierarkiet er å tenke ut fra barnets beste og hva barnet kan ha behov for, nytte av eller rett til. Der hvor foreldrenes og barnets interesser ikke samsvarer er det viktig at barneverntjenesten fronter barnet øverst i lojalitetshierakiet og ivaretar barnets ønsker og behov så langt det er mulig. Dersom foreldrene ikke klare å gi barnet en tilstrekkelig god nok omsorg vil barnet ha behov for at noen bistår dem med hjelp og beskyttelse. Dette kommer også tydelig til synet i NOU 2012:5. Tittelen til denne NOUen taler nesten for seg selv; « Bedre beskyttelse av barns utvikling». Utredningen konkluderer med at det bør innføres et nytt prinsipp for barneverntjenestens arbeid. Prinsippet lyder som følger; « Prinsippet om utviklingsfremmende tilknytning».

4. Deltakelse

Deltakelse er et omfattende og vidt begrep og det finnes mange eksempler på definisjoner av deltakelse. En måte å definere deltakelse på presenteres i Stortingsmelding 39 (2001-2002), oppvekst – og levekår for barn og ungdom i Norge. Her presenteres en tilnærming til deltakelse hvor det skilles mellom fire nivåer for deltakelse. Det laveste nivået er *passiv medvirkning*, hvor barn og unge blir brukt som informanter for andre som planlegger og tar

beslutninger. Det neste nivået er *medvirkning gjennom dialog*. Gjennom en slik form for medvirkning skal barn og ungdom bidra med opplysninger og synspunkter i en dialog med de som fatter beslutningene. Det tredje nivået er *aktiv medvirkning*. Her skal barn og unge inngå som deltakere i beslutningsprosessen og bidra med løsninger og forslag. Det høyeste nivået for barn og unges medvirkning blir beskrevet som *medvirkning gjennom selvbestemmelse på definerte områder*.

Etter å ha gjennomgått mye litteratur omkring barns deltakelse ser det ut til at det er tre ulike hovedtilnærminger til deltakelse. Det er deltakelse som prosess, deltakelse som samtaler med barn og deltakelse som en rettighet for barn. Disse tre tilnærmingene til deltakelse vil jeg nå se nærmere på.

4.1 Deltakelse som prosess

Det finnes, som nevnt, mange tolkinger av ordet deltakelse. Mye av litteraturen som er skrevet om barns rett til deltakelse er på engelsk og da benyttes ofte ordet *participation*. På norsk betyr dette deltakelse, delaktighet, medbestemmelsesrett. Astrid Strandbu som er av de ledende forskerne i Norge i forhold til barns deltakelse, mener at **deltakelse handler om å være inkludert og involvert i beslutningsprosesser som er av betydning for barnet** (Strandbu, 2011). Denne definisjonen samsvarer med UNICEF sin definisjon av deltakelse. De forstår barns rett til deltakelse som det å være inkludert i beslutningstaking gjennom diskusjoner. Omre og Schelderup (2009) definerer deltakelse som en slags samlebetegnelse for prosesser hvor barn blir deltakere i saker som omhandler dem. Hoverak (2006) deler også synet på at deltakelse handler om at barn får være delaktige i hele prosessen som leder frem til at beslutningen fattes.

Strandbu (2011) hevder at hvis barn skal kunne sies å være aktive beslutningsdeltakere må de være i samhandling med andre. Realiseringen av deltakelse handler i stor grad om kommunikasjon i samhandlingen mellom barnet og de voksne rundt barnet. Barns forutsetninger for å tale sin sak varierer, og for at barn skal få en mulighet for deltakelse er samhandling og tilretteleggelse fra voksnes side helt avgjørende. Den voksne har altså makt til å inkludere eller ekskludere barnet. Det er også en nær sammenheng mellom deltakelse og meningsdanning. Oppgaven for den voksne blir å tilrettelegge slik at barnets mening kan komme til uttrykk. Barns deltakelse forutsetter at voksne som engasjerer seg i barnet, lytter til

det barnet formidler og er åpne og refleksiv i fortolkningen og forståelsen av dette. Deltakelse kan dermed forstås som en meningssøkende kommunikativ prosess, der siktemålet nettopp er forståelse av barnets perspektiv. Strandbu, (2011) hevder at deltakelse også handler om viljen og evnen til å forsøke å se hvordan verden ser ut fra barnets ståsted. Gjennom samtale, samhandling og observasjon av barnet i sin verden har vi mulighet til å konstituere en felles sosial verden og intersubjektiv forståelse. Således kan deltakelse, med andre ord, forstås som kommunikasjon og samhandling med sikte på forståelse. Å forstå barnet krever at vi ser og lytter på en bestemt måte. Meløe (1979) i Strandbu (2011) mener at for å kunne forstå den andre skal du ikke rette blikket mot den andre, men mot hva den andre har rettet blikket sitt mot.

Hoverak (2006) og Omre og Schelderup (2009) mener at begrepet deltakelse også inneholder et maktspekt. Dette fordi begreper som medbestemmelse, selvbestemmelse og medvirkning kan relateres til diskusjoner omkring maktfordeling mellom aktørene. De hevder at relasjonen mellom aktørene vil bestemme graden av innflytelse. Omre og Schelderup (2009) hevder at en forutsetning for barns deltakelse er at barnevern og familie er villige til å redusere sine maktposisjoner og gå inn i partnerskapsrelasjoner med barnet, det vil si relasjoner der barnets deltakelse er reell. De hevder at dette er en betydelig utfordring for ansatte i barneverntjenesten fordi de som profesjon har tradisjon for å definere og diagnostisere barns problemer og livsverden. Synet på barn som kompetente aktører utfordrer altså barneverntjenestens tradisjonelle måte å forholde seg til barn på.

For å kunne ta et slikt perspektiv på alvor må barneverntjenesten tørre å inkludere barn i hele utredningsfasen som leder frem til en beslutning. Dette krever at det må utvikles metoder som tillater barn å være deltakende i hele utredningsfasen, fra begynnelse til slutt. Dette vil kreve at barneverntjenesten må være villig til å bruke mer ressurser på barns deltakelse samtidig som ansatte må tørre å ha tillitt til barns kompetanse og redusere sin egen makt. Barneverntjenestens tradisjonelle utredningsmaler som Kvello (2010) og Nygren (2002) legger ikke til rette for at barnet skal få delta igjennom hele utredningen, i beste fall gir utredningsmalene barneverntjenesten et pålegg om å snakke med barnet. Utredningsmalene er også svært utydelige på hvordan det barnet formidler skal vektlegges og komme til uttrykk i barneverntjenestens beslutninger. Dette kan synes å være en svakhet med utredningsmalene i forhold til å forstå barns deltakelse som en prosess.

Felles for de arbeidene som refereres til i dette kapitlet er altså at de definerer deltakelse som en prosess. Hoverak (2006) og Omre og Schelderup (2009) mener i likhet med Strandbu (2007 og 2011) at deltakelse må forstås som en prosess hvor barnet skal involveres i hele prosessen som leder frem til beslutningen. De hevder at deltakelse ikke er synonymt med samtaler med barn. Samtalen er midlertid en forutsetning for deltakelse, men deltakelse innebærer også noe mer enn kun samtaler med barn. Et annet fellestrekk i denne forståelsen av deltakelse ser ut til å være at de i utgangspunktet kun forstår deltakelse som et gode for barn. Utfordringer og dilemmaer omkring barns beste og barns deltakelse problematiseres lite.

4.2 Deltakelse som samtaler med barn

En annen forståelse av barns deltakelse i faglitteraturen ser ut til å omhandle barns deltakelse som samtaler med barn. I 2011 gjennomførte Helsetilsynet en landsomfattende undersøkelse av de kommunale barneverntjenestene. Hovedhensikten med tilsynet var å utrede barnevernets praksis og avdekke avvik i forhold til den jobben barneverntjenesten utfører. En stor del av tilsynet handlet om å avdekke avvik i forhold til barns medvirkning i undersøkelsesfasen. I denne rapporten definerer helsetilsynet barns deltakelse som samtaler med barn (Rapport fra helsetilsynet, 2011). Riksrevisjonens undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige midler (2011-2012) gir også uttrykk for å forstå barns deltakelse i undersøkelser i barnevernet som samtaler med barn. Riksrevisjonen viser blant annet til barneverntjenesteloven § 4-3 som stadfester at barneverntjenesten har mulighet til å snakke med barnet alene i en undersøkelse.

Øvereide (2009) ser også ut til å tale for at barn kan bli deltakere i egen sak gjennom samtaler. Vis (2004) setter også samtaler med barn i fokus og ser ut til å mene at samtaler med barn kan bidra til å gjøre barn deltakende. Han tar imidlertid opp en viktig faktor når det gjelder samtaler med barn; barns medbestemmelse. Han hevder at for at barn skal bli delaktige gjennom samtaler må barneverntjenesten også ta hensyn til det barn sier og deres mening må ilegges vekt. Vis viser til at Thomas (2000) har funnet ut at det ser ut til at barneverntjenesten er mer villig til å vektlegge barns mening i mindre viktige spørsmål som for eksempel gjennomføring av et hjelpetiltak. Mens barn har mindre innflytelse på mer avgjørende saker som ved plassering utenfor hjemmet og samvær med biologiske foreldre. Det ser dermed ut til at barn får mindre innflytelse på de avgjørelsene som har mest betydning for barnet.

Øvereide (2009) skiller mellom ulike typer samtaler med barn. Han mener at forskjellige samtaleformål krever forskjellig tilrettelegging. Han er opptatt av at den metoden man velger som referanseramme for samtaler med barn må ses i sammenheng med hvilket formål samtalen skal ha. Øvereide sier videre at han skiller mellom to forskjellige formål for samtaler med barn. Dette er; *informasjonsgivende og bearbeidende samtaler, og undersøkende samtaler*. Med informasjonsgivende og bearbeidende samtaler menes samtaler som direkte forsøker å dekke barnets umiddelbare og langsiktige behov for å mestre og forstå sin situasjon. Det handler først og fremst om støtte og informasjon til barnet. Øvereide (2009) hevder at barneverntjenesten sine samtaler med barn i utredningsfasen ofte har en undersøkende eller avdekkende hensikt. Med dette mener han samtaler som er beregnet på å få mer generelt kunnskap om barnets erfaringer, væremåte, utviklingsnivå og funksjonsområder. En spesiell undersøkende samtale er for eksempel samtaler om barnets vilje. Andre undersøkende samtaler kan være siktet inn med helt spesielle spørsmål, som for eksempel for å få kjennskap til en helt spesiell erfaring som barnet kan ha hatt. Slike samtaler har ofte informasjonsinnhenting i fokus. Barneverntjenestens utredningsarbeid i en undersøkelse består i stor grad av nettopp informasjonsinnhenting (Kvillo, 2010). I denne forbindelse kan samtaler med barn altså være et viktig hjelpemiddel både for å få innsikt i barnets liv, men også som et grunnlag for å kunne fatte den riktige beslutningen om utfallet av saken, det vil si hvilket tiltak som er det beste for barnet.

Et fellestrekk som går igjen i teori omkring deltakelse som samtale, er at samtalen må tilrettelegges ut fra hvert enkelt barns forutsetninger og behov. Dette kommer blant annet til uttrykk både hos Vis (2004) og Øvereide (2009). Barns sårbarhet, modenhet og forutsetninger for deltakelse problematiseres. Vis (2004) viser for eksempel til at samtaler med barn krever kunnskap om barns utvikling og kompetanse i forhold til samtaler. Dette for ikke å ilegge barn flere belastninger gjennom slike samtaler. Øvereide (2009) tar også opp dette og problematiserer dilemmaer som barn kan komme opp i, under samtaler, som for eksempel lojalitetskonflikter. Dette vil behandles mer i analysedelen av oppgaven.

4.3 Deltakelse som en rettighet for barn

En tredje forståelse av barns deltakelse er forståelsen av deltakelse som en rettighet for barn. Denne forståelsen er sterkt preget av lovbestemmelser og henger dermed tydelig sammen med det juridiske perspektivet.

Paradigmeskiftet i forståelsen av barn har bidratt til å gi barn selvstendige rettigheter nedfelt i lovverk. I forhold til barns deltakelse i utredningsfasen er det særlig bestemmelser i Lov om barneverntjenester og FNs barnekonvensjon som har betydning for dette.

I FNs konvensjon om barns rettigheter handler artikkel 12-13-14 om barns rett til deltakelse. (legges ved som vedlegg). Sandberg (2008) hevder at barns rett til å komme til orde i saker som omhandler dem er helt sentralt i anerkjennelsen av barn som selvstendige individer. Sandberg hevder at det historisk sett har vært retninger i bevegelsen for å fremme barnets interesser, en med hovedvekt på barnets behov for beskyttelse med henblikk på deres sårbarhet, og en med hovedvekt på barnets evne til opptre selv. Sandberg mener at konvensjonen både ivaretar et syn på barn som sårbare, men også som kompetente. Artikkel 12 gir klart uttrykk for at barn skal høres i alle saker som omhandler dem. Spørsmål som gjelder barn skal ikke tas over hodet på dem, men med påvirkning fra barna selv. Det er helt grunnleggende for å ivareta hensynet til barns verdighet og integritet og for å vise dem respekt som mennesker at de får gi uttrykk for sitt syn og blir lyttet til. Sandberg (2008) mener at artikkel 12 er en av de helt sentrale artiklene i konvensjonen. Barnekonvensjonen setter ingen nedre aldersgrense for barns deltakelse, men vilkåret for at barn skal høres er at barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. I følge barnekonvensjonen har barn rett til å uttale seg i alle saker som vedrører forhold omkring barnet. Det understrekes at dette er en rett og ikke en plikt. Barnets skal få informasjon om at det ikke trenger å uttale seg, slik at det fritt kan velge dette. Barnekonvensjonen understreker at rett til å uttale seg ikke er det samme som rett til å bestemme selv, men barnets synspunkter skal ilegges behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet (Sandberg, 2008).

Ved å lovfeste barns rett til deltakelse har man sikret barn en rett til å bli hørt i alle forhold som på en eller annen måte vedrører barnet. Barn skal høres i saksbehandling, i domstolene og forvaltningen i saker der barnet berøres. Frem til år 2004 var det slik at barn over tolv år i Norge skulle få til å uttale seg i saker som omhandlet barnet. Strandbu (2011) hevder at Norge ved flere anledninger har mottatt kritikk fra FNs komite for barns rettigheter for ikke i tilstrekkelig grad tilrettelegge for barns deltakelse. Med bakgrunn i dette ble det i Stortingsmelding 40 (2001-2002) argumentert for at aldersgrensen skulle senkes i forhold til at barn som skal høres i en barnevernssak. Det ble besluttet å senke aldersgrensen fra 12 til 7 år. Denne senkningen ble iverksatt 1. april 2004 og gjaldt; barneloven av 1981, barnevernloven av 1992 og adopsjonsloven av 1986. Hensikten med å senke aldersgrensen

var å stryke barns rett til deltakelse og samtidig få større samsvar mellom norske lover og barnekonvensjonen.

Bestemmelsen i Lov som barneverntjenester som omhandler barns rett til deltakelse lyder nå dermed som følger:

§ 6-3. Barns rettigheter under saksbehandlingen.

Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. Fylkesnemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i særskilte tilfeller. I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker, skal barnet alltid regnes som part.

Formålet med § 6-3 er at barn skal holdes orientert og sikres mulighet til å påvirke viktige avgjørelser som gjelder dem selv. Ofstad og Skar (2009) hevder at det er en ren saksbehandlingsfeil dersom barn over syv år ikke er gitt anledning til å uttale seg før det blir truffet avgjørelser i en sak som omhandler dem. Uttalelsesretten gjelder i alle typer saker, både ved utredning av barnets behov for hjelpetiltak og også flytting utenfor hjemmet. Gording Stang (2007) hevder at retten til deltakelse er en av barns grunnleggende rettigheter. Hun mener at det dypest sett handler om retten til å delta i sitt eget liv og denne rettigheten må ivaretas av voksne samtidig som staten har et overordnet ansvar i å ivareta barns grunnleggende rettigheter.

Paragraf 6-3 presiserer at barnets mening skal ilegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Det fremkommer av forarbeidene at jo eldre og mer modent barnet er, jo mer skal dets mening ilegges vekt. Barnets mening er et av flere momenter som skal vektes, barnets mening trenger derfor ikke nødvendigvis ilegges avgjørende vekt (Ofstad og Skar, 2009). Vis (2004) hevder at barneverntjenesten ofte snakker med barn sent i utredningsfasen og at det barnet sier ikke får noen reel innvirkning på utfallet av saken. Dette kan føre til at barn opplever seg lite hørt og deltakende selv om de er snakket med.

For tiden har barne-familie og likestillingsdepartementet kommet med en rekke forslag til endringer i barneverntjenesteloven. Disse er nå ute til høring (Høringsnotat, 2012). I dette høringsnotatet kommer det tydelig frem et behov for å styrke barns rett til deltakelse. Det hevdes « *Det er nær sammenheng mellom mennesker selvfølelse og verdighet og graden av kontroll*

man opplever å ha i eget liv. Dersom barna selv har vært delaktige i beslutninger som gjelder dem får beslutningene større legitimitet. På samme måte vil hjelpen barna får bli tilpasset og ha større effekt når de selv får anledning til å gi tilbakemelding på hjelpen. God informasjon kan bidra til styrket identitet, forståelse og opplevelse av sammenheng og forutsigbarhet i barnets eget liv. Barnets uttalerett er nødvendig for at det skal være mulig å ta hensyn til barnets meninger, Likevel kan det se ut til at barn i barnevernet i dag kommet for lite til orde. Det kan også se ut som om det i dag heller ikke er nok kunnskap i feltet om hvordan barn og unge kan medvirke som hovedpersoner i eget liv» (Høringsnotat, 2012:63)

I høringsnotatet foreslår departementet å tydeliggjøre plikten til og viktigheten av at barn og unge i barnevernet får mulighet til god informasjon og medvirkning under hele saken. Departementet understreker s ledes at de ser på deltakelse som en prosess og ikke en samtale. Det foreslås at det tas inn en overordnet lovbestemmelse om barns medvirkning i lovens kapittel 4. Konkret foreslår departementet at følgende endringer gjøres i barneverntjenesteloven, Barnevernloven § 4-1 Hensynet til barnets beste. Nytt annet ledd skal lyde: «*Barnet skal gis mulighet til medvirkning, og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet. Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til. Departementet kan gi nærmere forskrifter om tillitspersonens oppgaver og funksjoner*». Ved å knytte en egen bestemmelse om barns deltakelse sammen med hensynet til barns beste vil lovverket tydeliggjøre sammenhengen mellom barns beste og barns deltakelse. Altså at deltakelse forstås som å være et gode for barn.

Kort oppsummert ser ut til at barnekonvensjonen og barneverntjenesteloven i stor grad er samsvarende i forhold til bestemmelsene om barns deltakelse. De ser begge på barns deltakelse som et gode, men på en annen side vekter barnekonvensjonen barnets rett til beskyttelse noe tydeligere enn barneverntjenesteloven. Hvordan lovverket tolker deltakelse vil få stor innvirkning på det barnevernfaglige utredningsarbeidet. Dette fordi lovverket setter premissene for barneverntjenestens arbeid. Dersom endringene i barneverntjenesteloven settes i verk vil det mest sannsynlig føre til at barneverntjenesten i mye større grad må legge til rette for barns deltakelse gjennom hele utredningsfasen, og metoder for dette må utarbeides.

4.4 Barns deltakelse i det barnevernfaglige utredningsarbeidet

Prinsippet om at barn i kontakt med barnevernet skal få delta i utredningsfasen, har blitt stadig tydeligere understreket i Norge. I hvor stor grad dette skjer i praksis er det delte meninger om.

Vis (2004) hevder at barnevernet selv synes å oppfatte barns deltakelse som et spørsmål om ressurser og kompetanse. Han mener dette synliggjør behovet for endringsarbeid i barnevernet. Nye forskningsresultater og lovendringer fører ikke automatisk til at praksis endres. Endring forutsetter at det etableres rutiner i kommunen som gjør denne tids og kunnskapsbarrieren overkommelig.

Forskning omkring barns deltakelse i utredningsfasen tegner et dystert bilde av hvordan barneverntjenesten tilrettelegger for slik deltakelse. Trøften Gamst (2011) viser til Skauge (2010) sin studie av barns deltakelse i egen barnevernsak. Skauge finner at i så mange som 70% av sakene kan det ikke spores en direkte kontakt mellom barnevernsarbeideren og barnet. Hun viser også til at det synes at barnets egen stemme syntes i mindre grad å komme til syne i barnevernets prosesser i 2009 enn i 2000. Gording Stang (2007) har gjennomført et doktorgradsarbeid om undersøkelse og hjelpetiltak i kommunale barneverntjenester. Hun gjennomgikk 30 barnevernsaker og i kun 16 av disse møtte saksbehandler barnet i utredningsfasen, i bare 4 av disse fremgår det at barnet snakket med saksbehandleren alene. Vis (2004) har intervjuet 7 ansatte i kommunale barneverntjenester om hvordan de samtaler med barn. Han formidler at de ansatte beskriver tid som et knapphetsgode. Selv om barnevernet har som målsetning å samtale med barn, blir det ikke alltid gjort. Når barneverntjenesten snakker med barn gjøres dette ofte mot slutten i en utredningsfase. Helsetilsynet gjennomførte i 2011 et landsomfattende tilsyn i 44 kommuner i Norge. Tilsynet viste at mangler ved barns medvirkning var det gjennomgående trekk. Det virket tilfeldig om barn ble snakket med eller ikke. I 37 av 44 kommuner fant fylkesmennene lovbrudd eller forbedringsområder ved barneverntjenestenes utredningsarbeid. I forhold til rett til medvirkning til utredningsfasen viser flertallet av tilsynsrapportene at kommunene hadde manglende systematikk for samtaler med barn:

- kommunene manglet rutiner for samtaler med barn
- de hadde rutiner, men fulgte dem ikke
- de gjennomførte samtaler med barn, men dokumenterte dem ikke
- samtaler med barn ble ikke etterspurt av ledelsen
- Barneverntjenestens ansatt manglet kompetanse i samtaler med barnet

Dette tilsynet avslørte altså store og mange avvik i forhold til at barn ikke får delta i utredningsfasen i barnevernet (Helsetilsynet, 2/2012). Helsetilsynet presiserer at funnene i dette tilsynet ikke kan ses på som representative for alle barneverntjenestene i Norge.

Barneverntjenestene som er valgt ut til å delta er valgt ut på bakgrunn om mistanke om at de kan være avvik i kommunen, men samtidig viser disse funnene at det ser ut til å være store mangler i det praktiske barnevernsarbeidet i forhold til å inkludere barn i beslutningsprosesser.

Riksrevisjonen gjennomførte i 2011-2012 en landsomfattende undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige virkemidler. Her kommer det frem at i nesten 40 % av sakene riksrevisjonen gjennomgikk er det ikke gjennomført hjemmebesøk i utredningsfasen. I 18 % av utredningene har hverken barneverntjenesten eller andre snakket med barnet. I tillegg har det i ca. 30 % av utredningsarbeidet ikke vært aktuelt å snakke med barnet for eksempel på grunn av alder. I flere av intervjuene kommer det frem at barneverntjenestene mener at barns rett til medvirkning ikke er tilstrekkelig sikret og flere av kommunene har startet opplæringstiltak i forhold til dette.

Alt i alt viser denne forskningen som er nevnt her ser det ut til at barneverntjenesten har store utfordringer med å inkludere barn i utredningsfasen. Strandbu (2011) hevder at det finnes en rekke barrierer for å realisere ideen om barns deltakelse i beslutningsprosesser. Dette handler om frykt for å påføre barnet belastninger, manglende kompetanse og faglig utrygghet, knapphet på tid, lite ressurser og svakheter ved organisatoriske forhold. Vis (2004) viser til andre grunner for at barnevernet unnlater å involvere barn. Det er frykten for å påføre barnet lojalitetskonflikter, frykt for å ødelegge samarbeid med foreldrene og ønske om å beskytte seg selv. Strandbu (2011) peker også på at det er et politisk mål i Norge at barn får økt medvirkning og blir aktive deltakere i alle saker som omhandler dem selv. Dette kommer også tydelig til syne i offentlige debatter og lovgivningen. Økt fokus på barn som deltakere i barnevernfaglige beslutninger har ført til nye stor krav og forventninger for barneverntjenesten, uten at tjenesten har blitt tilført noen nye store ressurser i form av ansatte og kompetanse. Det kan dermed synes som om kravet om barns deltakelse blir mer et ideal, heller enn et realistisk mål for barneverntjenesten.

I utredningsarbeidet arbeider barneverntjenesten ofte etter fastsatte utredningsmaler. Tidligere i oppgaven er det nevnt eksempler på dette ved å vise til Nygren (2002) og Kvello (2010) sine maler. Christiansen (2012) mener at det i Kvello sin utredningsmal i beste fall er utydelig hvilken plass barnet skal ha som deltaker og informant. I Kvello (2010) sin mal er det et punkt som omtales som barnets selvrepresentasjon, hvor barnets meninger kan få komme til uttrykk. Malen til Kvello er imidlertid en svært omfattende mal med mange andre punkter som skal

utredet, barnets selvrepresentasjon kan derfor fort komme til å bli glemt eller bortprioritert. I Nygren (2002) sin utredningsmal tydeliggjøres ikke barns plass som deltaker. Dette tyder på barneverntjenestens utredningsverktøy i liten grad tar hensyn til barnet som deltakende aktør og dette verktøyet kan således være i behov av en endring i forhold til å ivareta barnet som deltaker i utredningsfasen. Som et tillegg til slike utredningsmaler finnes det flere ulike modeller og metoder som har som hensikt å sikre barns deltakelse i saker som omhandler dem selv. Disse modellene kan også brukes som et ledd i utredningsprosessen. Både selvstendig, men også som komplementære metoder ved siden av slike utredningsverktøy som er beskrevet her.

5. Implikasjoner for eget arbeid

5.1 To tilnæringsmåter til deltakelse som skal underlegges forskning

De to modellene som jeg har valgt ut for videre analyse er Strandbu og Vis (2008) sin modell for barns deltakelse i barnevernssaker og Trøften Gamst (2011) sin metode for profesjonelle barnesamtaler, den dialogiske samtalemotoden (DCM). Modellen til Astrid Strandbu og Svein Arild Vis (2008) presenteres i et veiledningshefte. I veilederen møter vi Arne (10 år) som formidler sine opplevelser, meninger, refleksjoner etter at han og moren fikk kontakt med barnevernet. Strandbu og Vis (2008) sier at Arnes historie er skapt av dem på bakgrunn av deres tidligere forskning omkring barns deltakelse. Strandbu (2006) gjennomførte en doktorgradsavhandling om tema barns deltakelse i familieråd. Vis (2004) gjennomførte et forskningsprosjekt om samtaler med barn. Hensikten med å presentere Arnes stemme så tydelig er å bringe frem hva deltakelse handler om for barn. Strandbu og Vis (2008) sier deres ambisjon har vært og både vise frem dilemma, vise fallgruver og hvordan barneverntjenesten kan legge til rette for barns deltakelse. Gjennom Arnes historie følger vi han fra hans første kontakt med barneverntjenesten og til en plassering utenfor hjemmet. Modellen for deltakelse presenteres helt på slutten av veilederen, men Arnes historie brukes til å vise og beskrive de ulike fasene i denne modellen.

Kari Trøften Gamst (2011) presenterer sin metode for profesjonelle barnesamtaler i en stor lærebok. Undertittelen på boken er «Å ta barn på alvor». Boken er delt i kapitler hvor hun først presenterer viktigheten av barnesamtaler i barnefaglig arbeid, en dialogisk tilnærming til

kommunikasjon til samtaler med barn, barns utvikling og utsatte barn før hun presenterer metoden og dens faseinndeling. Metoden er utviklet sammen med Langballe, Jacobsen og Gamst (2009). Metoden er allerede implementert av Sagene barneverntjeneste i Oslo og flere andre barneverntjenester er for tiden under opplæring av metoden. Langballe m fl. (2009) trekker frem at barneverntjenesten i liten grad har benyttet arbeidsmetoder som lar barnet få en mulighet til å formidle seg som sitt eget perspektiv. De mener at det bør være en målsetning i norsk barnevern at barn skal se og høres bedre, slik at man får et barnevern på barns premisser. For å bidra til dette har de utviklet metoden DCM, den dialogiske samtalemotoden. Denne metoden blir videre utførlig beskrevet i Trøften Gamst (2011).

5.2 Problemstilling

Det er i hovedsak min problemstilling som vil være styrende for analysen. Problemstillingen lyder som følger; **Hvilken underliggende forståelse har to ulike tilnæringsmåter til deltakelse av begrepene barns beste og barns deltakelse?** Sentralt i problemstillingen er særlig begrepene barns beste og barns deltakelse. Disse begrepene er utfyllende redegjort for tidligere. Begrepene er tydelig redegjort for i teoridelen og vil være gjennomgående for den forskningen som skal gjennomføres, nettopp fordi de representerer forståelsesrammen for mitt videre arbeid.

Det jeg spesielt skal kikke etter i min analyse er altså tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av begrepene. Når jeg analyser problemstillingen min vil jeg at utgangspunkt i den kritiske tekstanalysen. Brekke (2006) hevder at i kritisk tekstanalyse spør en ikke etter hva en tekst sier, men heller hvordan en mening er uttrykt i bestemte situasjoner og hvilke uttrykksformer som er valgt. Hensikten er som regel å få tak i «det som står mellom linjene» og de intensjoner som og bakenforliggende hensikt og formål en tekst har. Våre erfaringsbakgrunner resulterer i ulike virkelighetsbilder og dermed blir de tekster vi forsker på med på å endre våre erfaringsbakgrunner, samtidig som vår forforståelse kan bidra til å påvirke forskningsresultatene. Teksten er derfor aldri en nøytral gjengivelse av et saksforhold. Når teksten analyseres skal dette gjøres i forhold til prosjektet formål og problemstilling, men siden tekst kan tolkes på ulike måter spiller forskerens erfaringer, forventinger og forforståelse en viktig rolle i analyseringen. Mine erfaringer, forventinger og forforståelse i forhold til denne oppgaven problematiseres derfor litt senere i oppgaven.

5.3 Elementer i analysen

Analysen av min problemstilling vil i all hovedsak inneholde disse elementene:

- Analysere hvilken underliggende forståelse tilnæringsmåtene har av begrepet barns beste
- Analysere hvilken underliggende forståelse tilnæringsmåtene har av begrepet barns deltakelse

5.4 Utdyping av elementene

Begrepene barns beste og barns deltakelse er svært viktige i denne oppgaven. Derfor vil jeg i dette kapittelet oppsummere og diskutere begrepene, se på noen fellestrekk og forskjeller for så å konkretisere og utforme noen analyseredskaper.

5.4.1 Oppsummering av teori

I teoridelen er litteratur omkring barns beste delt inn i ulike perspektiver. Dette for få frem ulike sider og forståelsesmåter ved begrepet. Barns beste forstås først og fremst som et overordnet prinsipp som skal gjennomsyre alt barnevernfaglig utredningsarbeid. Det sosiologiske perspektivet er i stor grad med på å definere barneverntjenestens forståelse av barn, mens det psykologiske perspektivet gir barneverntjenesten kunnskaper om hva som vurderes å være viktig for barnet for å få utviklingsfremmende omsorg og derav en god utvikling. Det psykologiske perspektivet synes også å kunne gi barneverntjenesten noen referanserammer i forhold til å vurdere kvaliteten på den omsorgen som foreldre kan tilby barna sine. Dette er særlig viktig i utredningsarbeidet i barneverntjenesten. Det juridiske perspektivet regulerer barneverntjenestens arbeid og setter noen premisser for hvordan barnets beste skal forstås gjennom ulike lovbestemmelser. For eksempel vil barneverntjenestelovens syn på barnets beste i stor grad prege barneverntjenestens utredningsarbeid.

Begrepet barns beste er et vidt begrep som hele tiden er i forandring. Dette er noe alle de tre perspektivene ser ut til å enes om. Når innholdet blir lite konkret kan det være vanskelig å argumentere for og i mot begrepet. Begrepet kan også sies å ha en for generell betydning og et ubestemt innhold og da kan det være en risiko for at prinsippet blir så åpent at det blir uforpliktende og dermed verdiløst. Dette kan føre til at det blir vanskelig for barneverntjenesten å konkretisere begrepet i sitt utredningsarbeid. På en annen side understreker både NOU 2012:5 og Kvello (2010) at barns beste må forstås ut fra det enkelte

barns behov og utvikling. Ved å legge tydelige føringer på hva begrepet skal inneholde kan man nettopp miste litt av muligheten i å kunne tilpasse begrepet til det enkelte barn. I forhold til barns beste i utredningsarbeidet i barneverntjenesten er det av særs viktighet å ha barnet og dets interesser øverst i det Kvello (2010) kaller lojalitetshierakiet. Dette betyr i all hovedsak at der foreldrene og barnets interesser er i motstrid skal barneverntjenesten først og fremst alltid ivareta barnets interesser og behov.

Ettersom de tre perspektivene alle er enige om at begrepet barns beste er et foranderlig begrep, som må forstås ut i fra sted og tid i verden samt vurderes ut fra det enkelte barns behov, kan man forstå innholdet i begrepet barns beste som en sosial konstruksjon. Dette nettopp fordi det ikke finnes noen entydig sannhet på hva begrepet inneholder og det må forstås ut fra det samfunnet som begrepsfester ordlyden.

I alle perspektivene ser det ut til å ha skjedd paradigmeskifter i synet på barn. Den nye barndomssosiologien mener at barn forstås i dag som sosiale kompetente aktører som har mye kunnskap om eget liv. Det sosiologiske perspektivet legger dermed mye vekt på barnets kompetanse. Psykologien legger nå større vekt på at barns utvikling skjer i et gjensidig samspill mellom individ og miljø. Barn er altså med på å forme sitt eget liv, men på en annen side er også psykologien opptatt av at barn formes av deres omsorgspersoner og samfunnet. Barn kan derfor ha behov for beskyttelse fra disse, dersom de ikke lykkes med å gi barnet utviklingsfremmende omsorg (Kvello, 2010). Utviklingspsykologien synes i større grad enn sosiologien å være opptatt av at barn er annerledes og mer sårbare enn voksne, i form av deres umodenhet og alder. Slike syn på barn vil få innvirkning på hvordan man ser på barns deltakelse, i den forstand at man i større eller mindre grad vil mene at det er riktig og viktig at barn får delta i saker som omhandler dem selv. Det juridiske perspektivet viser til at barns beste er en lovbestemt rett som skal gjelde i alle saker som omhandler barn. Barneverntjenesteloven vektlegger særlig barnets behov for stabilitet som viktig i vurderingen av barnets beste.

Forskning omkring barns deltakelse i barneverntjenestens utredningsarbeid er svært nedslående. Nesten alle forskningsarbeidene som er referert til tidligere i oppgaven hevder at i over 50 % av barneverntjenestens undersøkelser har ikke barnet fått deltatt som for eksempel riksrevisjonen (2012) og (helsetilsynet 2011.) Deltakelse kan forstås på ulike måter. Deltakelse kan forstås som en meningsfull og kommunikativ prosess hvor barnet involveres i hele prosessen som leder frem til at en beslutning fattes. Deltakelse kan også forstås som

samtale med barn hvor hovedintensjonen er å få innsikt i barns liv gjennom at barn blir informant i forhold til egen livssituasjon. Til slutt kan deltakelse forstås som en rettighet for barn. Litteratur som forstår barns deltakelse som prosess ser i stor grad ut til å forstå deltakelse som et gode i seg selv, mens litteratur som omhandler deltakelse som samtaler og rettighet i større grad ser ut til å problematisere barns deltakelse i forhold til barnets beste. Det legges vekt på barnets sårbarhet og utsatthet og at deltakelse må tilrettelegges ut fra det enkelte barns behov og forutsetninger. Hvordan man forstår barns deltakelse vil således henge sammen med forståelsen av barnets beste og dermed også hvordan barneverntjenesten tilrettelegger for dette i sitt utredningsarbeid.

Når jeg i teoridelen har redegjort for disse begrepene har det vært viktig å forsøke å finne den nyere forskningsfronten omkring begrepene. Samtidig synes jeg det har vært interessant å belyse begrepene ut fra ulike perspektiver og forståelsesrammer, slik at man får en bredere innsikt i begrepenes betydning og anvendelsesområde. Begrepene forstås innenfor den sosial konstruktivistiske posisjonen, som redegjøres for senere. Alveson og Skoldberg (2008) hevder at man kan si at det å reflektere over våre teorier og begreper, og utviklingen av dem, for å bedre forstå det vi studerer, utgjør en stor del av forskningen innenfor det sosial konstruktivistiske perspektivet. De mener at det til og med kan hevdes at teori er det viktigste aspektet av forskningen, hvor mye av forskningen handler om å redegjøre for ulike konstruksjonsprosesser og beskrive disse.

5.4.2 Videreutvikling av begrepene til analyseredskaper for forskning

Begrepene barns beste og barns deltakelse er som sagt svært sentrale i oppgaven og også i den videre analysen. For å kunne analysere modellenes forståelse av begrepene har det vært viktig for meg å utvikle noen analyseredskaper eller operasjonaliseringer som jeg kan anvende når jeg skal analysere de to modellene.

I teoridelen har jeg valgt å dele inn barnets beste i tre ulike perspektiv, det sosiologiske, det utviklingspsykologiske og det juridiske. Kategoriseringen er basert på Gording Stang (2008) sin inndeling av begrepet barneperspektivet. Hensikten med å bruke denne inndelingen er å vise at begrepet barnets beste er et mangfoldig begrep som rommer mange ulike dimensjoner i det barnvern faglige utredningsarbeidet. På tvers av alle perspektivene og teoriene jeg har redegjort for, ser jeg at hensynet til barnets sårbarhet veier tungt. Dette vektlegges i større

eller mindre grad i de ulike perspektivene. Likeledes ser synet på barnet som en kompetent aktør å være et fellestrekk for begrepet barnets beste. Dette behandles også i større eller mindre grad i alle perspektivene. Barnets behov for stabilitet og å få oppleve en følelse av sammenheng syns også å tematiseres innenfor de ulike perspektivene. Ut fra denne drøftelsen har jeg nå dannet meg tre kategorier i forhold til barns beste. Dette er: barnets kompetanse, barnets sårbarhet, og barnets behov for stabilitet og en opplevelse av sammenheng. Disse kategoriene vil benyttes videre i den kommende analysen.

I teoridelen har jeg valgt å dele inn deltakelse i tre ulike forståelsesmåter eller perspektiv. Denne kategoriseringen er min egen og er et resultat av mye gjennomgang av litteratur omkring deltakelse. I denne litteraturgjennomgangen blir det svært tydelige at ulike forskere og forfattere forstår deltakelse på ulike måter. Hovedskillene jeg har funnet i denne litteraturgjennomgangen er at det ser ut til at deltakelse kan forstås på tre ulike måter, som prosess, som samtale og som rettighet. Når jeg nå skal videreutvikle kategorier av begrepet som jeg skal benytte i den kommende analysen ønsker jeg å fokusere på fellestrekk ved de ulike kategoriene. På tvers av alle de tre ulike forståelsesmåtene ser jeg at kommunikasjon er et svært sentralt begrep når det gjelder forståelsen av deltakelse. Dette vektlegges i stor grad i alle de tre forståelsesmåtene om begrepet deltakelse. Det er da særlig kommunikasjon med barn det fokuseres på. Et annet viktig element som ser ut til å gå igjen i forståelsen av deltakelse er tilrettelegning. Alle forståelsesmåtene ser ut til å enes om at barns deltakelse krever tilrettelegging, og at slik tilrettelegging er den voksnes ansvar. Et annet fellestrekk ser ut til å være at deltakelse forstås som en rettighet som gitt gjennom lovverk. Hvordan lovverket tolkes innen de ulike forståelsesmåtene som tidligere er presentert er noe ulikt, men alle enes om at deltakelse er en rettighet for alle barn.

Ut fra dette har jeg altså lagd meg tre ulike kategorier jeg vil benytte meg av som analyseredskaper i forhold til begrepet deltakelse. Det er; deltakelse som kommunikasjon, deltakelse som tilrettelegning og deltakelse som rettighet.

5.5. Hva skal forskningsarbeidet svare på

Formålet med denne masteroppgaven er å gjennomføre en teoretisk analyse av to tilnæringsmåter for deltakelse som kan benyttes i det barnevernfaglige utredningsarbeidet og fortolke og drøfte begrepsforståelsen av barns beste og barns deltakelse som ligger til grunn for tilnæringsmåtene. Å være i dialog med teksten er noe annet enn å være i dialog

med barnet og personene omkring barnet. I motsetning til det talte ord, kan det skrevne ord løsrives fra sin sammenheng og leses mange ganger og forstås og fortolkes ulikt. Min analyse vil derfor på ingen måte være uttømmende, og den vil kun være en av mange måter å forstå modellene på.

Masteroppgaven skal i all hovedsak svare på problemstillingen. For å kunne gjennomføre en god analyse har jeg valgt å lage flere konkrete forskningsspørsmål knyttet opp mot problemstillingen. Forskningsspørsmålene lyder som følger:

- Hvilken underliggende forståelse har tilnæringsmåtene av begrepet barns beste?
- Hvilken underliggende forståelse har tilnæringsmåtene av begrepet barns deltakelse?
- Hvilke konsekvenser får den underliggende forståelsesmåten for barnevernets praksis i utredningsfasen?
- Hvordan kommer de ulike forståelsesformene til uttrykk når det gjelder tilrettelegning for barns deltakelse?
- Hvilke dilemmaer finnes i spenningsfeltet barns beste og barns deltakelse?

6 Metodisk tilnærming

6.1 Kvalitativ metode i et sosialt konstruktivistisk perspektiv

Oppgaven er vitenskapsfilosofisk forankret i det sosial konstruktivistiske synet. Mathiesen (2008) hevder at vitenskapsfilosofien er et systematisk studium av vitenskapelig aktivitet og kunnskap. Dette betyr at vitenskapsfilosofien setter vitenskapsteori under lupen og gransker hva som er forutsetningene i de ulike vitenskapsteoriene. Et viktig spørsmål blir, hvordan forstås vitenskap i de ulike vitenskapenes erkjennelsesteoretiske ståsted? Hva er gyldig kunnskap? Dette viser at når man velger et vitenskapsfilosofisk perspektiv som ramme for det metodiske arbeidet, vil det aktuelle perspektivet prege hva som tenkes er gyldig kunnskap og hvordan man kan komme frem til dette. Alveson og Skoldeberg (2008) hevder at sosial konstruktivismen er mangegrenet og har opphav fra mange ulike filosofiske retninger. De hevder at retningen vokste frem som en motsats til positivismen, ettersom sosial konstruktivismen mener at verden nettopp er, sosialt konstruert. I stedetfor å se vitenskapens funn som objektive beskrivelser av virkeligheten, anses kunnskap som sosialt konstruert. På samme måte er også samfunnets organisering sosialt konstruert. Alveson og Skoldberg (2008)

hevder at sosial konstruktivismen kritiserer den logisk-empiriske tradisjons dualisme mellom det subjektive og det objektive. Den mente videre at samfunnsvitenskapen også trengte begreper for et tredje domene: det sosiale. Dette søker sosialkonstruksjonismen å tilby. Burr (2003) mener det er fire kjennetegn ved sosialkonstruksjonisme som er felles for den ellers fragmenterte posisjonen. Aller først, har den en kritisk innstilling til å ta for gitt kunnskap om verden. Det finnes ingen objektiv sannhet i vitenskapen. Det som derimot finnes er representasjoner av virkeligheten slik vi oppfatter den. For det andre, mener denne posisjonen at måter vi forstår verden på er historisk og kulturelt spesifikt, altså formet av tid og sted. Det tredje kjennetegnet handler om at kunnskap regnes som opprettholdt gjennom sosiale prosesser og interaksjon i hverdagslivet. Det siste kjennetegnet vektlegger hvordan sosial handling og kunnskap henger sammen.

Det sosial konstruktivistiske perspektivet kommer til uttrykk i oppgaven i form av den forståelsesrammen som teorien blir presentert innenfor. Jeg velger denne forståelsesrammen fordi ved å se på kunnskap som midlertidig, gir sosialkonstruksjonisme en inngang til det subjektive og foranderlige. Gjennom en slik forståelse kan man beskrive begrepene i denne oppgaven som noe foranderlig og ikke statisk. For eksempel vil dette ha en innvirkning på hvordan man forstår barn. Barn blir i denne oppgaven forstått ut fra den sosiale konteksten de er satt inn i. Dette betyr at et samfunn har bestemte forstillinger og sine barn, bilder som bestemmer hva et barn er og hva som forventes av et barn i ulike situasjoner. Dette vil være forskjellig fra samfunn til samfunn og forskjellig innenfor ulike tidsepoker (Frønes, 2003). Paradigmeskifte i synet på barn, som er diskutert tidligere i oppgaven, viser til nettopp dette, at synet på barn har endret seg.

Denne oppgaven er en teoretisk analyse av to ulike tilnæringsmåter til deltakelse. Metoden som er valgt er kvalitativ metode. Ringdal (2007) mener at en kvalitativ forskningsstrategi bygger på at den sosiale verden konstrueres gjennom individers handlinger. Ryen (2002) hevder at det finnes ingen standardtilnærming blant kvalitative forskere, men et mangfold av ulike teknikker som intervju, observasjon, analyse av tekst eller dokumenter og bruk av visuelle medier. Min kvalitative forskning vil være å gjennomføre en analyse av to tilnæringsmåter til deltakelse. Denne tilnærmingen er valgt fordi jeg mener det er sannsynlig at den kan brukes til å belyse min problemstilling.

Jeg mener at min problemstilling er forskningsmessig interessant fordi problemstillingen setter søkelys på svært viktige deler av barneverntjenestens utredningsarbeid. Barns beste er et

av tre grunnleggende prinsipper for barneverntjenestens arbeid og skal således gjennomsyre alt arbeid barneverntjenesten utfører. Barns deltakelse i barnevernet er et fenomen som det stadig rettes søkelys mot. Strandbu (2011) viser til at det er et politisk mål i Norge å øke barns deltakelse i saker som omhandler dem selv. Deltakelse for barn i beslutningsprosesser er et relativt nytt fenomen, men det begynner å bli en del forskning omkring tema. Det utvikles blant annet metoder som barneverntjenesten kan benytte seg av for å øke barns deltakelse i egen sak. Det er imidlertid få oppgaver og forskningsprosjekter som har studert forståelsen av barns beste og barns deltakelse i slike modeller. Målsetningen med denne oppgaven er å redegjøre for og analysere to slike modeller for å se hvordan de forstår barns beste og barns deltakelse. Oppgaven kan dermed være interessant for målgrupper som jobber med barn i barnevernet og som er opptatt av barns beste og deltakelse. Oppgaven ønsker å analysere to modeller for deltakelse fordi dette kan bidra til å øke barnevernets kunnskapsgrunnlag for hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for barns deltakelse i sitt utredningsarbeid.

6.2 Fremgangsmåte

6.2.1 Litteratursøk

I teoridelen har mitt utvalg av data bestått av primær og sekundær litteratur omkring tema barns deltakelse og barns beste i barnevernet, samt empiriske undersøkelser som er gjort på tema. Datainnsamlingsmetoden som er benyttet er litteratursøk. Dette har foregått gjennom søk på internett og bibliotek i forhold til litteratur og studier som omhandler tema for denne oppgaven. Jeg har forsøkt å basere teoridelen mest mulig på nyere primær litteratur og noen empiriske undersøkelser. Ved å bruke primær kilder fremfor sekundære unngår man at teorien allerede er fortolket. Dette mener jeg kan bidra med å øke oppgavens reliabilitet. Det vil derfor være lettere å etterprøve oppgaven dersom den i utgangspunktet baseres på primær kilder.

Temaet barns deltakelse i barnevernet er, som nevnt tidligere, et relativt nytt fagområde. Derfor har det vært viktig for meg å bruke litteratur og anerkjent forskning av nyere dato. De fleste av kildene i oppgaven er fra år 2000 og fremover. Jeg har forsøkt å fange opp noen av de aller nyeste bidragene omkring tema barns deltakelse og barns beste, slik at en del av kildene vil være så nye som år 2011 og 2012.

I teoridelen behandles et bredt spekter av kilder. For meg har det vært viktig å vise til flere ulike kilder i teoridelen fordi barnevernsfaget ikke er et entydig fagfelt, men et felt sammensatt av mange ulike fagområder, som for eksempel sosiologi, psykologi, pedagogikk og juss. Kildene i teoridelen består av fagbøker omkring tema barns deltakelse og barns beste, som for eksempel Kvello (2008 og 2011), Strandbu (2011) og Øvereide (2009). Det er også brukt juridisk litteratur, dette er særlig knyttet opp mot barneverntjenesteloven og barnekonvensjonen. I oppgaven henvises det både direkte til lovtekster, men også til arbeider som beskriver og drøfter lovverket mer inngående. Eksempler på slike kilder er Lindboe (2008), Ofstad og Skar (2009) og Haugli (2011). Disse kildene beskriver hvordan innholdet i en bestemt lovbestemmelse skal forstås. Slike vurderinger bygger på rettspraksis på område, men også på en del skjønnsmessige vurderinger. Oppgaven henviser også til flere offentlige utredninger som Barnevernpanelets rapport (2011) og Stortingsmelding 39 (2001-2002) og NOU 2012:5. Dette er utredninger som beskriver praksis innenfor et felt, utreder denne og ofte kommer den med forslag til hvordan praksisen kan forbedres. En styrke ved slike kilder er at de ofte peker på ulike utviklingstendenser i samfunnet og kommer med forslag til forbedringer. Teoridelen inneholder også et kapittel hvor det er brukt empiriske undersøkelser som kilder. Disse kildene viser oss hvordan barn i praksis blir deltakende eller ikke i barnevernssaker.

6.2.2 Utvelgelse av tilnæringsmåtene

Tilnæringsmåtene er primært valgt fordi de er metoder som er etablerte i barnevernsfeltet og brukes i det praktiske barnevernsfeltet. Metoden til Trøften Gamst er allerede implementert i Sagene barneverntjeneste i Oslo og flere barneverntjenester er under opplæring av metoden. (Langballe, Gamst og Jacobsen, 2010) Veilederen til Strandbu og Vis (2008) er finansiert av barne - familie og likestillings departementet og sendt ut til alle landets barneverntjenester.

Begge modellene kan brukes som en del av barneverntjenestens utredningsarbeid, men kan også brukes i andre faser av barneverntjenestens arbeid. Det er derimot kun utredningsfasen som fokuseres på i denne oppgaven. Det kan kanskje synes noe paradoksalt å velge tilnæringsmåter som allerede er utviklet med formål om å ta hensyn til barns deltakelse når jeg skal analysere hvordan disse forstår barns beste og barns deltakelse, men dette er et bevist valg fra min side. Jeg ønsker nettopp å sette søkelyset på ulike måter barns deltakelse kan realiseres innenfor det barnevernfaglige utredningsarbeidet.

Modellene presenteres svært ulikt i form av en stor lærebok og et lite veiledningshefte. Strandbu og Vis (2008) presenterer en modell, mens Trøften Gamst presenterer en metode. Jeg har derfor valgt å bruke ordet tilnæringsmåter om begge modellene. Med dette ønsker jeg å presisere at jeg forstår dette som to ulike måter å implementere barns deltakelse på. Det at Strandbu og Vis (2008) presenterer en modell og Trøften Gamst (2011) en metode kan få innvirkning på min analyse. I den form av at en metode kan sies å være mer konkret enn en modell og derav lettere å konkretisere og analysere. Dette vil jeg være bevist på i min analyse.

6.3 Hvordan kan man vurdere kvaliteten på undersøkelsen?

Masteroppgaven skal være etterprøvbare. Reliabilitet og validitet er egenskaper som kan benyttes til å vurdere kvaliteten på en undersøkelse (Ringdal, 2007). Ryen (2008) hevder at både validitet og reliabilitet er kontroversielle fenomener i kvalitativ forskning. Konstruktivistiske tilnæringer til forskning finner disse begrepene lite tilfredsstillende. Dersom det ikke finnes noen felles virkelighet som man kan enes om, er det heller ikke mulig å oppnå konkret kunnskap om den. Kvale og Brinkman (2010) hevder derimot at disse begrepene kan være fruktbare begreper, også i kvalitative studier og på bakgrunn av dette har jeg forsøkt å vurdere kvaliteten på undersøkelsen ut fra disse begrepene.

Reliabilitet har med forskningsresultatenes konsistens og troverdighet å gjøre. Reliabilitet handler ofte om hvorvidt et resultat kan reproduseres på andre tidspunkter for andre forskere (Kvale og Brinkman, 2010). For og til en viss grad kunne sikre oppgavens reliabilitet vil det i hele oppgaven henvises til kilder. Det for å sørge for at oppgaven fremstår som troverdig og at oppgavens konklusjoner ikke bare bygger på mine egne refleksjoner omkring tema. Disse kildehenvisningene vil også sikre at oppgaven til en viss grad kan etterprøves. På en annen side vil en slik teoretisk oppgave også inneholde et stort element av mine egne utvalg, omskriving, refleksjoner og drøfting av teori. Dette blir en utfordring for oppgavens reliabilitet. Dette er et element av oppgaven som vanskelig vil la seg etterprøve av noen, slik vil det også bli vanskelig for andre forskere å reprodusere oppgaven. Et kritisk moment ved en slik oppgave er altså at den kan bli for subjektiv i form av studentens innvirkning på den teori som presenteres og således kan oppgaven bli vanskelig å etterprøve.

Kvale og Brinkman (2010) mener at validitet blir ofte definert som undersøkelsens sannhet, riktighet, gyldighet og styrke. Validitet i samfunnsvitenskapen handler om hvorvidt en metode

er egnet til å undersøke det den skal undersøke. Validitet bestemmes ofte ved at man stiller spørsmålet, svarer man på det man skal, i dette tilfelle vil dette kunne relateres til om man faktisk svarer på problemstillingen. Dette innebærer også spørsmålet; hva er gyldig kunnskap (sannhet). I det sosial konstruktivistiske perspektivet er det å undersøke forskningens sannhet ofte vanskelig. Dette henger sammen med at sosial konstruktivistene mener at det ikke finnes noen objektiv sannhet man kan enes om. Kvale og Brinkman hevder videre at validitet ikke bare handler om metoden som forskeren har benyttet, men også om forskeren som person, særlig personens moralske integritet og praktisk klokskap.

Denne masteroppgaven forsøker å svare på problemstillingen gjennom å redegjøre for teori som er knyttet opp mot begrepene og analyser tilnæringsmåtene med analyse redskap som er videreutviklet fra disse begrepene. Begrepene barns beste og barns deltakelse er vide og omfattende begreper og derfor har det vært viktig å bearbeide og konkretisere disse begrepene slik at de blir mer håndgripelige for analysen som skal gjennomføres. Både i forhold til begrepet barns beste og barns deltakelse har jeg lagt vekt på å finne frem til fellestrekk ved begrepet som er mitt utgangspunkt når jeg skal analysere tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av begrepene. Disse fellestrekkene ved begrepene som er nevnt i kap. 5.4 vil fungere som mine analyseredskaper og fungere som ulike kategoriseringer av begrepet. Kategoriseringen av begge begrepene er min egen, men underbygget med teori som er presentert i kapittel 2. Kategoriseringen har også ført til at jeg har utviklet min problemstilling og utformer fler og mer presise forskningsspørsmål som skal analyseres. Gjennom denne konkretiseringen av begrepene står jeg også i fare for å utelate andre viktige aspekter ved begrepene, noe som igjen får betydning for den analysen som skal utføres og også hvordan problemstillingen besvares. Analysen vil derfor ikke på noen måte være uttømmende. Dette kan være en svakhet ved fremgangsmåten, ettersom det kan finnes ulike måter å besvare problemstillingen på. På en annen side kan analyseredskapene være en styrke ved oppgaven. Dette i form av at analysen blir mer konkretisert og treffsikker slik at konkretiseringen og kategoriseringen dermed, i større grad, er med på sikre at oppgaven svarer på den skal, primært problemstillingen.

6.4 Etiske betraktninger

I all forskning som vedrører barn er det viktig å gjøre enkelte etiske vurderinger. I denne oppgaven skal det ikke utføres noen empirisk undersøkelse av eller på barn slik at barn ikke

blir direkte involvert i oppgaven. Gruppen barn i barnevernet er på en annen side det som denne oppgaven har i fokus. De etiske betraktningene som gjøres er viktige for å sikre at etiske prinsipper ikke brytes i oppgaven. Resnik (1998) referer til ulike retningslinjer som er viktige å tenke over, uansett, hvilken type forskning man skal utføre. Dette er; ærlighet, nøyaktighet, åpenhet, frihet, ære, utdanning, sosial ansvarlighet, lovlighet, mulighet, gjensidig respekt, effektivitet og respekt for alt levende. Disse ordene ønsker jeg at skal prege min forskning. Særlig viktig for meg er ærlighet, gjensidig respekt og respekt for alt levende. Dette vil komme til uttrykk i oppgaven gjennom at barn som gruppe behandles respektfullt og ses på som kompetente sosiale aktører.

6.5 Etiske aspekter ved forskerens rolle

Å forske på eget felt kan by på mange dilemmaer og utfordringer. Jeg arbeider selv i kommunal barneverntjeneste i undersøkelsesteamet. God kjennskap til barneverntjenestens arbeid kan føre til at jeg ikke innehar den nødvendige distansen til feltet og kan komme til å overse enkelte funn. På en annen side kan slik kunnskap bidra til økt kvalitet på forskningen fordi jeg har mye erfaring med utredningsarbeidet i barneverntjenesten. Barns beste og barns deltakelse er temaer som jeg har hatt særlig interesse for i mange år og er noe av bakgrunnen for at disse temaene er valgt som problemstilling i denne oppgaven.

Min analyse vil bære preg av både min forforståelse og det teoretiske ståstedet jeg har. Dette kan påvirke hvilke nyanser og sider ved teksten jeg vil kunne oppdage gjennom mine analyser. Med min bakgrunn i feltet og mitt teoretiske ståsted er det derfor viktig å ha en høy bevissthet omkring teoretiske antakelser og min forforståelse når jeg i denne oppgaven innehar en forskerrolle. Dette for å sikre at mine erfaringer og forforståelse ikke vil prege min forskning i for stor grad.

7. Presentasjon av de to tilnæringsmåtene til deltakelse

I dette kapitlet presenteres tilnæringsmåtene mer inngående. Dette for å gi leseren mer kunnskap om tilnæringsmåtene slik at leseren får et bedre grunnlag for å kunne følge resonnementer i analysedelen. Det poengteres imidlertid at det ikke bare er selve tilnæringsmåtene som underlegges analyse, men også selve teorigrunnet for tilnæringsmåtene. Det vil si hele veilederen til Strandbu og Vis (2008) og hele boken til Trøften til Gamst (2011). Dette for å kunne finne frem til tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns beste og barns deltakelse.

7.1 Strandbu og Vis (2008) sin modell for deltakelse

Det er et politisk mål i Norge at man skal øke barnevernsarbeiderens kompetanse om barns deltakelse. Barne og likestillingsdepartementet har i denne forbindelse finansiert veilederen «barns deltakelse i barnevernet» skrevet av Strandbu og Vis (2008). I denne veilederen har man forsøkt å utvikle en modell for barns deltakelse som kan være et hjelpemiddel i hvordan man i praksis kan tilrettelegge for barns deltakelse i beslutningsprosesser. Modellen blir også utfyllende redegjort for i Strandbu (2011) sin bok om barns deltakelse i hverdagslige og vanskelige beslutninger. Det er primært modellen som presenteres i Strandbu og Vis (2008) som det redegjøres for her, men Strandbu (2011) vil brukes noe til å utfylle informasjon om modellen. Modellen er et resultat av Strandbu og Vis sine tidligere forskningsarbeider. Strandbu (2011) skriver at denne veilederen ble laget i tett samarbeid med saksbehandlere i den kommunale barneverntjenesten. Hun skriver at i samtale med disse saksbehandlerne ble det tydelig for forskerne at barn mellom 7-12 år i svært liten grad deltar på møter i barnevernet. Til tross for lovendringen i 2003 som senket alderen i forhold til barnets rett til å bli hørt fra 12-7 år mener Strandbu at det generelle bilde er at barnevernet i alt for liten grad tilrettelegger for deltakelse for disse barna. Barna får i alt for liten grad uttale seg om hvordan de opplever sin situasjon. De får heller ikke uttrykke sine egne meninger, interesser og behov knyttet opp mot sin egen sak. Modellen til Strandbu og Vis skal være et hjelpemiddel til barneverntjenestene i forhold til å legge til rette for barns deltakelse.

Modellen til Strandbu og Vis (2008) er delt inn i fem trinn. Disse trinnene skal forstås som en sirkulær prosess som ideelt sett aldri tar slutt.

1. Informasjon – 2. Meningsdanning – 3. Uttrykke meninger – 4. Inklusjon av meninger – 5. Oppfølging

Trinn 1 er informasjon. Det er lovbestemt at barn skal informeres i saker som omhandler dem selv. Dette er nedfelt i barnekonvensjonen artikkel 13 og barnevernloven § 6-3. For at barn skal få mulighet til å delta i beslutningsprosesser må de få informasjon slik at de kan danne seg meninger ut fra den informasjonen som blir gitt. Denne informasjonen må gis under hele arbeidet i en barnevernssak, ikke bare ved en anledning hvor barneverntjenesten snakker med barnet eller barnet deltar på et møte. Barnet vil trenge informasjon om hva barnevernet er, hva samtalen/møte skal handle om, hva som forventes av barnet i samtalen og hvordan barneverntjenesten vil bruke den informasjonen som barnet gir. Barnet kan for eksempel også trenge å få informasjon om hvordan foreldrenes sykdom påvirker foreldrenes atferd. Barnet må også få vite om sin rett til å bli hørt. Det er viktig at barnet får informasjon, men det er også helt avgjørende at barnet får gi fra seg informasjon. Informasjon kan være avgjørende i forhold til å kunne forstå og håndtere en vanskelig livssituasjon, samtidig som informasjon er en forutsetning for å kunne danne seg egne meninger.

Trinn 2 Hjelp til meningsdanning. Med rett til deltakelse har barn fått en lovbestemt rett til å legge frem egne meninger. Barns rett til deltakelse omtales i barneverntjenesteloven som barns rett til å « få si sine meninger». En grunnleggende del av menneskets evne til kommunikasjon med andre er hvordan vi skaper mening og forståelse av mening. Jo yngre barnet er og jo mer konfliktfylt barnets situasjon er, jo vanskeligere kan det være for barnet å identifisere og bringe frem meninger knyttet til sin egen situasjon. For å klare å si noe om hva de mener trenger barna noen å kommunisere med og de trenger ofte tid og støtte på å finne ut hva de mener. Retten til deltakelse handler derfor også om rett til å få hjelp til å se sin egen situasjon og støtte til å klargjøre egne meninger.

Trinn 3 Formidle egne meninger. Barn har også en lovbestemt rett til å bli gitt anledning til å uttale seg. Det er frivillig for barnet om de ønsker å uttale seg, men alle barn bør få en mulighet. Barns mening kan formidles på ulike måter og voksne som skal støtte barnet i denne prosessen må være både fleksible og kreative. For å kunne påvirke beslutninger som skal tas må barnets tanker og meninger gjøres kjent for beslutningsdeltakerene. Barn har ulike forutsetninger for å bringe frem egne meninger. Ved å få hjelp fra en voksen kompetent støtteperson/talsperson kan barnet lettere få sagt hva det mener. Gjennom bistand fra en

støtteperson kan barnet gis anledning for deltakelse gjennom både direkte og indirekte deltakelse, eller en kombinasjon av disse.

Trinn 4 Inklusjon av barnets mening. Dette trinnet handler om at barnets mening skal lyttes til og tas på alvor. Barnevernloven gir også barn en rett i forhold til at det barnets sier skal vektlegges i forhold til barnets alder og modenhet. Det er derimot ulik praksis i forhold til hvordan barnets mening vektes. Det å ta barn på alvor som en meningsbærende aktør innebærer også at man må være villig til å ta barnets meninger til ettertanke. Når barn skal delta i beslutningsprosesser kan det oppstå konflikter mellom barnets og andre interesser. For at barnets mening skal bli hørt og få betydning må andre være villige til å gi slipp på sin suverenitet når det gjelder definisjonsmakt og beslutningsmakt. Poenget er ikke at barn alltid skal få bestemme selv, men de skal høres og deres synspunkt skal være en del av de vurderingene som gjøres.

Trinn 5 Etterspill i tiden etter at beslutningen er tatt. Når barn har deltatt i beslutningsprosesser er det viktig at barnet får informasjon og forstår hvilke beslutninger som er tatt og man må være åpen for å ta imot barnets reaksjon og spørsmål i etterkant. I barneverntjenesten vil det være naturlig at det er saksbehandleren som har ansvar for å ivareta dette. I en barnevernsak vil det være mange beslutninger som skal tas, det gjelder sjeldent en enkelt beslutning. Derfor blir det viktig og ikke forstå deltakelse som en engangs hendelse som starter med informasjon og avsluttes med oppfølging, men heller en sirkulær prosess som ideelt sett aldri tar slutt. (Strandbu og Vis, 2008)

7.2 Modell for samtaler med barn

Trøften Gamst (2011) har utviklet en metode som kan brukes når barneverntjenesten skal snakke med barn. Metodens navn forkortes DCM, som står for den dialogiske samtalemotoden. Metoden er utviklet gjennom studier av dommeravhør av barn foretatt i Norge i perioden 1986-2002. Disse studiene avdekket et stort behov for å bedre kvaliteten på politietterforskningen og styrke barnets rettsstilling i Norge. Den dialogiske samtalemotoden ligger nå til grunn som den avhørsmotoden som anvendes av politiet i dag og inngår som videreutdanning for politietterforskere. I en veksling mellom praksisnær forskning basert på samtaler med barn i reelle situasjoner og nært samarbeid med ulike praksisfelt er metoden prøvd ut, spesifisert og tilpasset mange varierende samtalesituasjoner. Metoden er tilpasset de spesifikke kravene til samtaler med barn i barnevernet i nært samarbeid med

barnevernsarbeidere gjennom et forskningsprosjekt. Metoden er implementert i Sagene barneverntjeneste i Oslo og flere kommuner er under opplæring. Både internasjonale og nasjonale metoder for samtaler med barn har mange likhetstrekk med DCM. Et eksempel på dette er Øvereide (2009) sin modell for den utviklingsstøttende samtalen med barn. Det som imidlertid skiller DCM ut fra slike metoder er at den kombinerer strafferettslige og barnefaglige aspekter som bevisstgjør dialogen og dialogiske ferdigheter og holdninger. DCM er en detaljert og systemisk metodikk, men Trøften Gamst hevder at metoden også utviser fleksibilitet overfor hver enkelt barns behov. Trøften Gamst (2011) mener at DCM er et dialogisk kommunikasjonsmønster med et sterkt barneperspektiv, som gir barnet rett til å bli sett, hørt og tatt på alvor. I DCM gjenspeiler den dialogiske kommunikasjonsstilen seg ved en overordnet empatisk holdning. Barnet forstås som en sosial subjektiv aktør som har rett til å ha egne erfaringer og følelser. Barnet skal møtes med respekt og varme. Etablering av en god relasjon er gjennomgående i hele samtalen. Det legges vekt på å fremskaffe informasjon om barnets livsverden, i mest mulig fri fortellingsform, hvor opplevelsesaspektet er grunnleggende for den informasjonen barnet gir. En slik samtale bygger på at den voksne og barnet danner et felleskap som bygger på intersubjektivitet, en felles forståelse, og meningsinnhold. Samtalen er inndelt i faser i den forstand at fasene gjennomføres dynamisk. Fasene går over i hverandre og de kan repeteres alt etter samtalens utvikling.

Det er en forståelse av at åpne spørsmål gir mest pålitelig informasjon. DCM har som hovedmål å gi barnet optimale muligheter til å formidle seg fritt fra sitt eget subjektive perspektiv. Målene til metoden kan oppsummeres slik:

- oppnå informasjon i fri fortelling
- oppnå detaljert informasjon
- oppnå pålitelig informasjon

I DCM inngår åtte faser; **forberedende fase, kontaktetableringsfase, innledende prosedyrer, introduksjon til tema, fri fortelling, sondering, avslutning og oppfølging.** Disse fasene vil jeg kort redegjøre for nå, dette for at man skal få noe kjennskap til denne faseinndelingen.

Fase 1 Forberedende fase: Hensikten med en slik forberedende fase er at den voksne ikke skal komme uforberedt til samtaler med barn. Å komme uforberedt til samtaler med barn vil vanskeliggjøre og hindre god kommunikasjon. En trygg voksen skaper trygghet for barnet.

Metoden anbefaler derfor at man samler inn mye informasjon om barnet på forhånd. Målet i denne fasen er å skape trygghet for barnet, barnets omsorgsperson og deg selv. Metoden mener at forberedelse gir det beste grunnlaget for felles forståelse og grunnlag for god kontakt og forutsigbarhet.

Fase 2 Kontaktetablering: Målsetningen med denne fasen er å skape kontakt og tillitt sammen med barnet slik at barnet kan føle seg så trygt og avslappet som mulig. Kontakt forstås som inngangsbilletten til barnets verden. Den personlige kontakten du skaper med barnet er helt avgjørende for samtalens forløp med barnet. For å få til en god kontakt med barn er det viktig at man er empatisk, har fokus rettet mot barnets signaler og innspill slik at man kan danne seg et bilde av barnets kognitive og emosjonelle nivå.

Fase 3 Innledende prosedyrer: Målsetningen her er å motivere barnet for samtalen, skape oversikt over samtalen og redusere ulikheter i maktforholdet voksen-barn. Samtalesituasjonen skal gjøres så oversiktlig som mulig, barnet skal skjønne hva det er med på og hva som forventes av det.

Fase 4 Introduksjon til tema: Målet med denne fasen er å introdusere det fokuserte temaet åpent, tydelig og ikke ledende. Dette er overgangen fra generelle til mer spesifiserte tema. Dette kan gjøres ved å lage en kort oppsummering av informasjonen så langt for så og introdusere tema.

Fase 5 Fri fortelling: Dette er kjernen i DCMs fremgangsmåte. Målet her er at barnet uttrykker seg selv mest mulig i fri fortellerform. Det er den voksnes oppgave å gi barnet optimale muligheter til å uttrykke seg fritt. I denne fasen er det barnet som skal være aktiv, og den voksne skal være aktiv lyttende så lenge det er mulig.

Fase 6 Sonderende fase: Her er det sentrale målet å klargjøre og utdype det barnet har fortalt. DCM er opptatt av barnets fri fortelling, men også å oppnå bestemte kvaliteter ved den frie fortellingen. I DCM fremstår innholdet i en optimal fri fortelling ved tre overordnede beskrivelseslag. Det er et kontekstuelts beskrivelseslag (det ytre lag), en handlingsbeskrivelse (midtre lag) og en opplevelsesbeskrivelse (det indre lag). Ved at barnets fortelling inndeles i disse lagene, blir det lettere å identifisere det tematiske innholdet i barnets fortelling.

Fase 7 Avsluttende fase: Her oppsummeres samtalen og det tas sikte på at avslutningen skal være positiv og ivaretagende for barnet. Samtalen lukkes på en positiv og konstruktiv måte og det skapes en gradvis overgang fra sensitive til mer nøytrale temaer.

Fase 8 Oppfølging: Målet her er å gi barnet nødvendig oppfølging. Barn som har snakket om vanskelige temaer kan trenge hjelp til å bearbeide dette, samtidig som det kan ha behov for at tiltak iverksettes å gi barnet hjelp og beskyttelse. Det er derfor viktig at det gjøres en risikovurdering av barnets situasjon og vurdere sikkerhetstiltak.

Trøften Gamst (2011) mener at faseinndelingen i DCM handler om hvordan man i barnesamtalen strukturerer og kommuniserer med barnet i en systemisk og dialogisk prosess mot et bestemt mål. Når DCM vektlegger en slik faseinndeling som rammeverk er det for å gi forutsigbarhet og struktur til barnet. Et sentralt anliggende er at barnet er inneforstått med samtalsens hensikt og forutsetninger, de fysiske rammene omkring samtalen og hva som forventes av barnet i samtalsituasjonen.

8 Analyse av tilnæringsmåtene

8.1 Barns beste

I analysen av tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns beste vil jeg dele inn analysen etter de tre kategoriene som er presentert i metodedelens; barnets kompetanse, barnets sårbarhet og barnets behov for stabilitet og opplevelse av sammenheng. Begge modellene vil behandles under hvert av disse punktene og kapitlet avsluttes med en foreløpig drøfting.

8.1.1 Barns kompetanse

Det ser ut til å være et gjennomgående trekk i modellen til Strandbu og Vis (2008) at den forstår barn som sosiale og kompetente individer. Dette kommer særlig til uttrykk ved at modellen fokuserer på barn som viktige meningsbærere. Det hevdes blant annet i modellen at barn innehar viktig kompetanse og innsikt om eget liv og dersom ikke barn blir innlemmet i deltakende prosesser vil heller ikke de beslutningene som tas omkring barnets liv være av riktig art. Strandbu og Vis hevder at dersom man skal involvere barn i beslutningsprosesser som tidligere var tiltenkt voksne fordrer det at man må ha tro på barns kompetanse. Barnets kompetanse blir således i stor grad knyttet opp mot barns deltakelse. Strandbu og Vis (2008:4) sier blant annet « *I Norge er det bred enighet om at barns deltakelse både er riktig og viktig* ». De ser altså ut til å fokusere på barns deltakelse som et gode i seg selv, og det kan se ut til at modellen mener at deltakelse er synonymt med barns beste. Slik sett blir også forståelsen av barnets kompetanse en underliggende forståelse som gjennomsyrrer hele tankegangen til Strandbu og Vis (2008).

Trøften Gamst (2011) introduserer DCM (den dialogiske samtalemetode) som en metode som har som hovedmål å kunne inkludere barnet i større grad i barnevernets saksbehandling. I introduksjonskapitlet i boken tydeliggjør Trøften Gamst tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barn som kompetente aktører. Hun skriver blant annet « *utgangspunktet i denne boken er at barn er eksperter på sine opplever og barn har derav rett til å formidle seg på egne vegne i sammenhenger som angår det* » (Trøften Gamst, 2011: 14). Videre understreker hun at barn er kompetente informanter og må få lov til å slippe til med sin kompetanse. Litt senere i boken, kapittel 1, viser hun til paradigmeskiftet i forståelsen av barn. Hun mener at forskningsbasert kunnskap har bidratt til et paradigmeskiftet i synet på barn og barndom som erkjenner at barn har posisjoner, synspunkter, behov og refleksjoner som både er viktige og interessante.

Forskningen i dag viser at barn ikke er mindre pålitelige enn voksne. Hun kaller dette paradigmeskiftet som å gå fra den tiggende til talende diskurs. Det er derfor av vesentlig betydning å identifisere barns egen livverden når barneverntjenesten skal fatte beslutninger om hva som er til barns beste. Trøften Gamst knytter således også barns kompetanse opp mot deres deltakelse. Hun taler dermed for at ved å gjøre barn mer deltakende i sin egen sak har barneverntjenesten større mulighet til å treffe riktige beslutninger omkring barnets omsorgssituasjon.

8.1.2 Barns sårbarhet

Modellen til Strandbu og Vis (2008) ser i svært liten grad ut til å vektlegge barnets sårbarhet. Temaer knyttet opp mot dette hverken presenteres eller diskuteres i stor grad. På en annen side mener Strandbu og Vis (2008) at barns deltakelse må tilrettelegges ut fra barnets alder og modenhet. Dette kan tolkes som at de kan ha en underliggende forståelse av at barn ikke bare er kompetente, men også sårbare. De sier dessverre svært lite omkring dette og hvordan deltakelse kan tilpasses barns behov. Strandbu og Vis (2008) hevder at en vanlig innvending mot at barn ikke skal få delta er at de kan havne i lojalitetskonflikter som de bør beskyttes mot. De avfeier imidlertid dette som et dilemma og sier at den viktigste årsaken til at barn ikke ønsker å delta er at de synes det er kjedelig.

DCM har en forståelse av barn som kompetente, men også sårbare. Forståelsen av barnets sårbarhet kommer særlig til uttrykk ved at Trøften Gamst ilegger utviklingspsykologiske temaer og barnets sårbarhet mye viktighet i første halvdel av boken sin.

Det synes viktig for Trøften Gamst at dersom man skal kunne benytte seg av metoden DCM må man inneha det hun selv kaller et kommunikasjonsteoretisk og psykologisk perspektiv på barn. Trøften Gamst sier at DCM har et relasjonelt syn på barns utvikling og kommunikasjonskompetanse. Det relasjonelle synet i DCM er påvirket av et sosialkonstruktivistisk utviklingsperspektiv som underbygger verdien av interaksjon og samspill som betingelser for barnets utvikling. Barnets utvikling forstås som en gjensidig tilpasning mellom relasjoner og miljø. Konstruksjonen av virkeligheten er ikke noe barnet gjør alene, men i samspill med andre. Det at barnet påvirker sin egen utvikling i en relasjonell virkning og samspill med nære tilknytningspersoner betraktes som en forutsetning for hvordan barnet utvikles, lærer og sosialiseres. I det relasjonelle synet på barns utvikling

forstås barnet å være sosialt disponert fra fødsel av, det vil si at barnet har en medfødt evne til å inngå i følelsesmessige samspill med andre allerede fra fødsel av. Her ser vi at Trøften Gamst forståelse av barn ligger nært opp til det utviklingspsykologiske perspektivet som ble presentert i teoridelen. Særlig ser Trøften Gamst sin forståelse av barns beste å være knyttet opp mot Bowlby og Sterns teorier om hva som fremmer barnets utvikling.

Et eksempel på barnets sårbarhet som problematiseres i boken er at barn er i et avhengighetsforhold til sine foreldre. Den grunnleggende forståelsen av barnets utvikling, er i følge Trøften Gamst, at barn utvikles i samspill med sine foreldre. Dette innebærer også en forståelse av at dersom dette samspillet ikke er utviklingsfremmende vil barnets utvikling skades, og barnet vil derfor i noen tilfeller trenge beskyttelse fra sine nære omsorgsgivere. DCMs målsetning er nettopp at ved å bruke metoden kan barneverntjenesten tidligere avdekke slike skadelige forhold.

8.1.3 Barns behov for stabilitet og en opplevelse av sammenheng

Modellen til Strandbu og Vis (2008) har noe fokus på barnets behov for stabilitet. Dette kommer til uttrykk i veilederen ved at Strandbu og Vis (2008) hevder at forutsigbarhet og kontinuitet er viktige elementer i forståelsen av barns beste. De viser for eksempel til at opplevelse av sammenheng er viktig for barns mestringsevne og barns psykiske helse. De mener at deltakelse kan bidra til at dette oppnås. Ved at barn får god informasjon om sin egen og foreldrenes situasjon kan de lettere forstå sin egen situasjon. Slik forståelse er nødvendig for å kunne håndtere livsutfordringer gjennom å mobilisere egne ressurser. Dette kan være med på underbygge Strandbu og Vis (2008) sin forståelse av at deltakelse er bra for alle barn.

Trøften Gamst (2011) fokuserer også noe på barnets behov for stabilitet, eller det hun kaller en opplevelse av sammenheng. Hun mener at jo sterkere barnets følelse av sammenheng er, jo større mulighet har barnet til å tåle stressfaktorer. Begrepet er dermed nært knyttet opp mot resilience. Hun hevder at for å oppnå en opplevelse av sammenheng forutsettes det en individuell grunnleggende tillitt til omverden og en positiv innstilling til at det skal gå bra. Det handler konkret om barnets opplevelse av en gjennomgående forståelse eller begripelighet, håndterbarhet og mening i situasjonen. Til tross for alvorlige belastninger opplever barnet virkeligheten som forståelig og begripelig i motsetning til forvirrende og kaotisk. Trøften Gamst hevder at dette taler for at barnet kan få hjelp til å gjøre livet mer forståelig og håndterbart gjennom gode samtaler og god informasjon. I tillegg til opplevelse

av sammenheng, mener Trøften Gamst at opplevelse av ytre kontinuitet gjennom adekvant utviklingsstøtte og kompenserende tilknytningspersoner kan bidra til å øke barnets mestringsevne og så ledes å redusere negative konsekvenser av stressfylte og traumatiske hendelser.

8.2 Barns deltakelse

I analysen av tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns deltakelse vil jeg dele inn analysen etter de tre kategoriene som er presentert i metoddelen; deltakelse som kommunikasjon, deltakelse som tilrettelegging og deltakelse som rettighet. Begge modellene vil behandles under hvert av disse punktene og kapitlet avsluttes med en foreløpig drøftning.

8.2.1 Deltakelse som kommunikasjon

Det er et gjennomgående syn i veilederen til Strandbu og Vis (2008) at deltakelse må forstås som en prosess hvor siktemålet er kommunikasjon og forståelse av barnets perspektiv. Veilederen skiller på enkeltsamtaler med barn og det å involvere barnet i hele beslutningsprosessen. Strandbu og Vis sier at kommunikasjon med barn er en forutsetning for deltakelse, men deltakelse krever også noe mer. De mener det er stor forskjell på samtaler med barn og det å inkludere barnets perspektiv i hele vurderingen av hva som er barns beste. De hevder at deltakelse må forstås som en kommunikativ prosess hvor barnet skal involveres i alle fasene som leder frem til at en beslutning fattes. En slik kommunikativ prosess innebærer også at det barnet uttrykker skal få en reell innvirkning på utfallet av saken. De hevder at barnevernets samtaler med barn ofte ikke har fokus rettet mot barnets medvirkning i beslutningsprosessen. Barn blir inkludert sent og de har ofte liten innflytelse på viktige beslutningene. Vis (2004) hevder at dersom barneverntjenesten ikke anser barnets tanker og erfaringer som viktige i vurderingen av barnets beste, vil ofte samtalene med barnet foregå på siden av selve beslutningsprosessen i saken. Dermed får heller ikke barnets meninger og synspunkter noe reell betydning i barnevernets vurderinger. Dette blir særs viktig i en utredningskontekst hvor barnets mening kan få stor betydning for utfallet av saken, alt avhengig av hvordan barneverntjenesten vektlegger det barnet formidler.

Trøften Gamst (2011) sin tilnæringsmåte, DCM, er først og fremst en metode for samtaler med barn som er i kontakt med barneverntjenesten. Modellen kan brukes i alle faser av en

barnevernssak, også i utredningsfasen. Gjennom bruk av barnesamtalen som arbeidsmetode har saksbehandleren i barnevernet en unik mulighet til å få detaljert kjennskap til barnets virkelighetsbeskrivelser. Dette kan føre til at forhold oppdages slik at barnevernet i større grad kan beskytte barnet og gi det rett hjelp. Trøften Gamst understreker med dette at barnesamtalen er et svært viktig utredningstiltak for at barneverntjenesten skal kunne finne frem til tiltak som er til det beste for barnet. Trøften Gamst viser også til barneverntjenesteloven § 6-3 som sier at barn som er fylt 7 år eller yngre barn, som er i stand til å danne seg en mening, skal informeres og gis anledning til å uttale seg i saker som berører dem. I utredningsfasen, og kun i denne, har barneverntjenesten anledning til å kreve å få samtale med barnet alene jfr barneverntjenesteloven § 4-3. Således gir utredningsfasen barneverntjenesten en unik mulighet til å komme i kontakt med hvert enkelt barn. Barnet har på en annen side ikke plikt til å svare på spørsmål eller forklare seg, samtalen skal således være frivillig, jfr § 6-3.

Modellen DCM viser en grunnleggende forståelse av at barn kan bli deltakere i barneverntjenestens utredningsarbeid gjennom samtaler. Trøften Gamst er og tydelig på at i barnevernet handler samtaler med barn ikke kun om en enkelt samtale. Hun sier at barnesamtalen handler om å realisere barns deltakelse og ta barnet inn i hele beslutningsprosessen som foregår i barnevernssaken. Hun mener at det i alle faser av barnevernets arbeid er behov for informasjon om barnets behov og hva som er virksomt for og best mulig å hjelpe barnet. Dette handler om utredning, iverksetting og evaluering av tiltak, i tillegg til oppfølging av barn i fosterhjem og institusjon.

Hun sier videre at i DCM vektlegges bestemte holdningsbaserte kvaliteter i kommunikasjonen med barna. Det krever bevissthet om egen måte å fungere og reagere på i samhandling med barnet. Det innebærer å vise en indre kompetanse gjennom, respekt, interesse, varme, medmenneskelighet, empati, selvinnsikt og en personlig måte å ivareta barnet på.

Kort oppsummert skal DCM forstås som en dynamisk samtaleprosess hvor barnet skal være deltakende i alle prosessene. På en annen side er det kun barnesamtalen som fokuseres på i tilnæringsmåten og den mener at ved å tilrettelegge for jevnlig samtaler med barn vil barns rett til deltakelse bli i varetatt. Andre måter enn direkte samtaler med barn berøres ikke i denne tilnæringsmåten.

8.2.2 Deltakelse som tilrettelegging

Strandbu og Vis (2008) hevder at for at det skal være mulig å inkludere barnets perspektiv i barnevernets beslutningsprosesser må deltakelse tilrettelegges som en prosess der informasjon, meningsdanning, meningsutveksling, inklusjon av barns argumenter og iverksetting er delkomponenter som til sammen kan realisere barns rett til deltakelse. Det er også viktig at det finnes arenaer der barn gis anledning til å uttale seg og delta i meningsutvekslinger, samtidig som deltakelse må tilrettelegges ut fra det enkelte barns forventninger og forutsetninger for deltakelse. Selv om Strandbu og Vis (2008) hevder at deltakelse må tilrettelegges sier de svært lite om hvordan dette kan gjøres i forhold til samtaler med barn. De sier heller ingenting om hvordan modellen kan implementeres i det barnevernfaglige utredningsarbeidet.

Strandbu og Vis (2008) ser imidlertid ut til å ha mye fokus rettet mot barns deltakelse på møter i regi av barneverntjenesten og hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for dette. Strandbu og Vis hevder at møter der barn er deltakende må tilpasses barnets tilstedeværelse, både når det gjelder hva man snakker om, men også hvordan man ordlegger seg. På forhånd bør barnet forberedes på møte og få ta del i planleggingen av møte. Strandbu og Vis mener at møte bør ta utgangspunkt i hva barnet ønsker å ta opp, og derfor bør barnets tema være først på dagsorden. Å ta barns perspektiv på alvor betyr å utforske hva barnet er opptatt av. Dette kan ofte dreie seg om dagligdagse avgjørelser som hvor de får lov å gå eller hva de har på seg. Det er viktig å være bevisst på at barn kan være opptatt av helt andre ting enn voksne. Strandbu og Vis sier at det er viktig at samarbeidspartnere informeres om at barnet skal delta på møter. De hevder at det ikke er vanlig at barn under 12 år deltar på møter i regi av barneverntjenesten, og de mener at mange samarbeidspartnere kan mene at barns deltakelse i møter kan føre en ekstra belastning. De viser derimot til forskning av Thomas (1998) som formidler at den viktigste årsaken til at barn ikke liker å være med på møter er at de synes det er kjedelig. De viser og til Vis (2004) som hevder at barn som er med på møter har tre ganger større sjanse for å få innflytelse enn de som bare har snakket med saksbehandleren sin. Barn synes det er lettere å delta på møter når de er forberedt, når de får velge hvordan de vil delta, når møtene er uformelle og de får anledning til å si hva de mener. Strandbu og Vis taler for at møter hvor barn deltar krever fleksible og kreative voksne. Det er viktig at de voksne kan bruke ulike kommunikasjonsformer og tilrettelegger for aktiviteter, som tegning og leker. Barnet trenger ikke være tilstede på hele møte, men kun deler av det.

Barnets synspunkter kan også bringes frem i møte uten at barnet er tilstede, gjennom en støtteperson. Det at barnet kan benytte seg av en støtteperson støttes av mye nyere litteratur omkring emnet som for eksempel Barnevernpanelets rapport (2011) og høringsnotatet om endringer i barneverntjenesteloven (2012). Strandbu og Vis (2008) mener også at det er viktig at barnet ivaretas i tiden etter møte og at barnet har lett tilgang til sin saksbehandler i barneverntjenesten.

Tilnæringsmåten, DCM, mener også at deltakelse skal tilrettelegges som en prosess, som inkluderer barnet, med åpenhet for barnets agenda og perspektiv gjennom meningsutveksling og innlemmelse av barnets argumenter. Trøften Gamst (2011) er svært tydelig på at når barn skal delta i vanskelige beslutningsprosesser krever det at den voksne innehar kunnskap om barns forutsetninger for å kunne delta som informanter og om hvordan barn utvikler seg. Dette for at deltakelse skal kunne tilrettelegges ut fra hvert enkelt barns forutsetninger og sårbarhet. Hun sier at barn beveger seg i utviklingsforløp som setter muligheter og begrensinger for kommunikasjonen. Hvordan man lykkes med å få barnet til å snakke og gi så detaljrik og fullstendig informasjon som mulig avhenger av hvor godt man klarer å tilpasse kommunikasjonen til de forutsetninger som gjelder for det enkelte barns utviklingsnivå. Hun bruker derfor kapitel tre i boken sin til å redegjøre for barns utvikling, da særlig med tanke på barns kognitive utvikling. Kognisjon betyr å tenke eller erkjenne og er et faguttrykk for våre tankeprosesser som handler om det å tilegne seg kunnskap. Spesifikke kognitive prosesser er; hukommelse, barnets forståelse av seg selv og andre ved persepsjon eller sanseoppfatning, oppmerksomhet begrepsoppfattelse, forestillingsevne og evne til å resonnerer og vurdere. Trøften Gamst deler videre inn barnets utvikling i flere aldersløp og gir leseren en innføring i barns kognitive utvikling, med særlig vekt på språk, frem til 12 års alderen. Temaer som barns hukommelse, gjenfortellingsevne, påvirkelighet, pålitelighet og troverdighet behandles også

8.2.3 Deltakelse som rettighet

Strandbu og Vis (2008) er tydelige på at alle barn har rett til deltakelse. Barns rett til deltakelse i alle forhold som berører barnet er formulert i FNs konvensjon om barns rettigheter. De hevder videre at det i Norge er bred enighet på at barns rett til deltakelse både er riktig og viktig. De viser til at barns rett til deltakelse kommer tydelig til i lovgivningen og reflekteres i en rekke lover som; barneverntjenesteloven, barneloven, barnehageloven, opplæringsloven, forvaltningsloven, sosialtjenesteloven og pasientrettighetsloven.

Barns rett til deltakelse tydeliggjøres av daværende barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt som åpner veilederen til Strandbu og Vis med en uttalelse om barns deltakelse, « *Det er mitt klare mål som barne- og likestillingsminister at alle barn som kommer i kontakt med barnevernet skal oppleve at de blir snakket med om den situasjonen de lever i, at de får uttrykke sine tanker og meninger, og opplever at samtalen får en konsekvens i saken. Det er en rett barnet har, en rett vi ikke kan overse. Hvis ikke barnet snakkes med, vil jeg gå så langt som å si at det er en saksbehandlingsfeil*» (Strandbu og Vis, 2008:3).

Også Trøften Gamst viser til FNs barnekonvensjon som ligger til grunn for norsk lovgivning, gjennom blant annet barnevernloven, barneloven og straffeloven. Hun hevder at i følge dette lovverket har fagpersoner plikt til å gi barn anledning til å uttale seg og være aktør og informant når det skal fattes viktige beslutninger omkring deres eget liv.

Trøften Gamst mener at barnekonvensjonen uttrykker at barn skal møtes som fullverdige, selvstendige mennesker. De skal lyttes til og ha innflytelse. Det innebærer både en rett til deltakelse i hverdagslige spørsmål og også i sammensatte og vanskelige saker. Hun er tydelig på at barnekonvensjonen ikke opererer med aldersgrenser, men presiserer at barnets mening skal ilegges behørig vekt i samsvar med alder og modenhet. Hun sier videre at det at barn har rett til å bli hørt ikke er det samme som at barn nødvendigvis skal få bestemme. Ofte er det mest sentrale for barnet at det får lov til å delta i egen sak og opplever at det de sier blir tatt på alvor. Retten til å bli hørt innebærer ingen plikt, men er en mulighet for barnet til å komme med sine opplevelser, synspunkter og vurderinger.

9 Drøfting av funn

9.1. Tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns beste

9.1.1 Barnet som kompetent eller sårbart individ

Det ser ut til at den underliggende forståelsen av barns beste i modellen til Strandbu og Vis (2008) ser ut til å være preget av forståelsen av barns kompetanse. Barnets sårbarhet er lite i fokus. I Trøften Gamst sin DCM metode viser analysen at forståelsen av barns beste inneholder elementer av både barns kompetanse og barns sårbarhet.

Tilnæringsmåten til Strandbu og Vis (2008) fokuserer, som nevnt, svært lite på barnets sårbarhet og dette kan være en svakhet ved deres modell. Man kan da stå i fare for å fokusere for mye på barnets kompetanse, dets muligheter og evner. Slik sett risikerer modellen å overeksponere barnet for vanskelige beslutninger og situasjoner. Modellen står også i fare for å overvurdere barnas ansvarlighet og overse dets utsatthet og deres behov for omsorg og beskyttelse. Dette kan blant annet føre til at barnet utsettes for lojalitetskonflikter. Strandbu og Vis (2008) sier imidlertid at det at barnet kan påføres lojalitetskonflikter er en klassisk innvending mot at barn skal få delta. De avfeier dette dilemmaet med å si at en av de viktigste årsakene til at barn ikke ønsker å delta er at de opplever det som kjedelig. De hevder videre at barns kompetanse og innsikt strekker seg ofte lengre enn det som blir etterspurt av barnevernet.

Tilnæringsmåten til Trøften Gamst (2011) fokuserer i mye større grad på barnets sårbarhet, enn Strandbu og Vis (2008). Det er samtidig viktig å poengtere at Trøften Gamst har en grunnleggende forståelse av barnet som kompetent, men det ser særlig ut til at modellen vektlegger en utviklingspsykologisk forståelse av barns utvikling. Øvereide (2010) hevder at utviklingspsykologien har liten tradisjon for å inkludere barn som deltakere fordi fokuset på barnet som et sårbart individ innebærer at barnet også har krav på beskyttelse. Ved å innlemme barnet i deltakende prosess kan man komme til å utsette barnet for negative prosesser, som for eksempel lojalitetskonflikter, noe som barnet bør beskyttes fra. Et slikt syn kan altså i noen tilfeller virke overbeskyttende og hindre barnet fra å delta. Man står dermed i fare for å undervurdere barnets kompetanse og behov for deltakelse. En risiko ved at man fokuserer for mye på barns sårbarhet kan dermed bety at man unnlater å inkludere de som aktive deltakere. Trøften Gamst understreker imidlertid at modellen mener at barn innehar

kompetanse til å samtale med barnevernstjenesten. Hun mener at denne kompetansen ikke må overvurderes og at man alltid må forstå barnet ut fra deres alder og modenhet og tilrettelegge for deltakelse ut fra dette. Det at Trøften Gamst i sin metode for samtaler med barn fokuserer på både barns kompetanse og også barnets sårbarhet frembringer flere dilemmaer som kan oppstå i spenningsfeltet mellom barnets beste og barns deltakelse. Trøften Gamst har særlig fokus på dilemmaer som kan oppstå når barnet blir informant i egen sak, slik som barnets troverdighet og hvilke konsekvenser det kan få for barnet å være den som kommer med alvorlige opplysninger. Dette vil behandles mer inngående senere i oppgaven.

9.1.2 Barns behov for stabilitet og opplevelse av sammenheng

Begge tilnæringsmåtene har noe fokus på barnets behov for stabilitet og det å få oppleve en sammenheng i livet. Det ser imidlertid ut til at barns behov for stabilitet og kontinuitet knyttes opp mot hvorfor det er riktig at barn får delta i saker som omhandler dem. De viser for eksempel til at opplevelse av sammenheng er viktig for barns mestringsevne og barns psykiske helse. De mener at deltakelse kan bidra til at dette oppnås. Ved at barn får god informasjon om sin egen og foreldrenes situasjon kan de lettere forstå sin egen situasjon. Slik forståelse er nødvendig for å kunne håndtere livsutfordringer gjennom å mobilisere egne ressurser. Sommerschildt (2002) hevder at de to viktigste beskyttelsesfaktorene i et barns liv er; en betydningsfull voksen og at barna opplever en følelse av sammenheng i livet. Dette kan være med på å underbygge tilnæringsmåtene sin forståelse av at deltakelse i stor grad er riktig og viktig for barn. Også høringsnotat for endringer i barneverntjenesteloven (2012) hevder at barns behov for stabilitet og en opplevelse av sammenheng kan oppnås gjennom at barn blir gjort til aktive deltakere i sin egen sak.

9.2 Konsekvenser for barnevernets praksis i utredningsarbeidet

9.2.1 Barn som deltaker eller informant i utredningsfasen?

De to tilnæringsmåtene til deltakelse omtaler barn på ulike måter. Strandbu og Vis (2008) som deltaker og Trøften Gamst (2011) som informant. Om barneverntjenesten forstår barnet som deltaker eller informant kan få betydning for hvordan barnet involveres i utredningsfasen. Strandbu og Vis (2008) sin forståelse av barn som deltaker ser ut til å være preget av

forståelsen av det kompetente barnet og de ser således på barn som likeverdige deltakerpartnere. De mener at deltakelse kan forstås som et gode i seg selv og derfor er det både riktig og viktig at alle barn får delta. Dersom barneverntjenesten deler denne forståelsen av barnet kan den komme til å overeksponere barnet for vanskelige beslutninger fordi barnets sårbarhet ilegges liten betydning. Trøften Gamst (2011) derimot ser i større grad ut til å mene at barnet plass som informant handler i stor grad om å ta barnets mening på alvor samtidig som at man ved å se på barnet som informant gjør barnet til gjenstand for en måte barneverntjenesten kan innhente informasjon på. Hun vektlegger barnets sårbarhet i mye større grad enn Strandbu og Vis (2008) og således kan denne tilnæringsmåten føre til at barneverntjenesten i større grad unnlater å inkludere barn som aktive deltakere. For å sette dette litt på spissen kan dette tolkes som at Strandbu og Vis (2008) mener at barns beste kan ivaretas gjennom deltakelse fordi deltakelse er et gode for alle barn, mens Trøften Gamst (2011) mener barn skal få delta fordi det sikrer barneverntjenesten mer informasjon om saken, som igjen vil lede til at de rette beslutningene fattes.

Trøften Gamst hevder at betegnelsen «barnet som informant» betyr at man som fagperson erkjenner at barn innehar viktig informasjon om sitt eget liv som er viktig å finne frem til når man skal utrede barnets beste. Ved å fokusere på at barn skal forstås som informanter, hevder Trøften Gamst, at det forutsetter en praksis hvor barnet ikke bare blir lyttet til, men hørt. Barnet skal oppleve å bli tatt på alvor ved at det barnet forteller skal ilegges behørlig vekt og inngå i barneverntjenestens beslutningsgrunnlag. Barnets medvirkning skal gi synlige resultater. Strandbu og Vis (2008) hevder at for at man kan si at barn er deltakere må de involveres i hele prosessen som leder frem til at en beslutning fattes og det barnet formidler skal ilegges vekt. Dette viser at forståelsen av barn som informant og deltaker kan se ut til å være to sider av samme sak, men på en annen side ser det til at fokuset på barn som informanter imidlertid i større grad bringer med seg spørsmål om barn kan være sannferdige vitner. Tema omkring barns pålitelighet eller troverdighet og hvor mye vekt man kan legge barnets fortelling ser ut til å være viktige områder når man forstår barnet som informant. Disse temaene diskuteres inngående i Trøften Gamst (2011) sin bok, men berøres overhodet ikke i Strandbu og Vis sin veileder (2008). Dette kan medføre at dersom barneverntjenesten velger å bruke Trøften Gamst sin tilnæringsmåte i utredningsfasen vil barneverntjenesten i større grad ha fokus på barns pålitelighet og troverdighet.

Trøften Gamst (2011) hevder at på tross av det endrede synet på barn som kompetente deltakere stilles det fortsatt spørsmålstegn ved barn som pålitelige informasjonskilder. Hun mener dette henger sammen med en fortsatt manglende skeptisk holdning til barns troverdighet og syn på barns manglende kompetanse. Dette er en holdning som står i sterk kontrast til det nye barneperspektivet. Spørsmålet om barns pålitelighet handler om man kan stole på det barn forteller, men også om hvordan man forvalter den informasjonen som barnet deler. I forhold til utredningsfasen til barneverntjenesten er det viktig at hvis man skal si at barnet har vært med i en reell beslutningsprosess må man stole på den informasjonen barn kommer med og det barnet sier må vektlegges i de barnevernfaglige vurderingene.

Spørsmål om barns pålitelighet knyttes ofte opp mot barns forutsetninger for å delta, med hensyn til alder, umodenhet og avhengighet til den voksne. Trøften Gamst (2011) hevder at forskning i dag viser at barn kan huske belastende og stressfylte opplevelser med høy grad av nøyaktighet. Utviklingsforskjeller og begrensninger i kognitiv kapasitet gjør ikke barn inkompete informanter og vitner, men barn er sårbare for påvirkning fra voksne med autoritet. Barn generelt dikter ikke opp historier eller svarer bevisst usant. Førskolebarn er imidlertid mer mottakelige for påvirkning enn eldre barn. Strandbu (2011) hevder at for at barn skal kunne sies å være aktive beslutningsdeltakere må de være i samhandling med andre. Realiseringen av deltakelse handler i stor grad om kommunikasjon i samhandlingen mellom barnet og de voksne rundt barnet. Trøften Gamst (2011) sier at forutsetningen for at et barn forteller sannheten er at voksne kommuniserer med barnet på en åpen måte, og gjennom spesifikke metodiske tilnærminger i kommunikasjonen, kan hjelpe barnet til å fortelle sin historie ut fra sitt utviklingsnivå og perspektiv. Dette viser at spørsmålet om barns pålitelighet er mer et relasjonsfenomen enn en egenskap ved barnet som sådan. Barnets evne til å uttrykke seg er sterkt knyttet opp mot den voksnes evne til å være oppmerksom og lyttende til barnet. Trøften Gamst (2011) hevder at man i dag har et kunnskapsgrunnlag som sier at barn generelt ikke er mindre pålitelige enn voksne. Barn dikter generelt ikke opp historier om stressfylte og traumatiske opplevelser. Tetzchner (2002) støtter opp om dette.

9.2.2 Barnet øverst i lojalitetshierakiet

Et svært viktig og positivt trekk ved begge tilnæringsmåtene er deres fokus på å ta barnet på alvor. Begge tilnæringsmåtene representerer en tro på barnets kompetanse og en vilje til å la barn få delta i vanskelige beslutningsprosesser. Begge tilnæringsmåtene ser også ut til å

ivareta det Kvello (2010) kaller « å ha barnet øverst i lojalitetshierakiet». Med dette mener han at alt barnevernsarbeid skal ta utgangspunkt i barnet. Om barnevernet ikke har barnet høyest i lojalitetshierakiet, er det ikke barnevern. Å ha barnet øverst i lojalitetshierarkiet er å tenke ut fra barns beste og hva barn kan ha behov for, nytte av eller rett til. Der hvor foreldrenes og barnets interesser ikke samsvarer er det viktig at barneverntjenesten fronter barnet øverst i lojalitetshierakiet og ivaretar barnets ønsker og behov så langt det er mulig. Dette er av stor viktighet i alt barnevernfaglig utredningsarbeid og kan derfor ikke understrekes nok. Ettersom begge tilnæringsmåtene ivaretar dette kan de i stor grad bidra til barneverntjenesten kan fokusere på å ha barnet øverst i lojalitetshierakiet i sitt utredningsarbeid.

9.3. Tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns deltakelse

9.3.1 Deltakelse som kommunikasjon med barn

Begge tilnæringsmåtene presenterer modeller som tydeliggjør viktigheten av kommunikasjon med barn. Begge tilnæringsmåtene mener at deltakelse handler om å kommunisere med barn. Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte mener at deltakelse bør forstås som en kommunikativ prosess hvor siktemål er oppnå forståelse av barnets perspektiv. De hevder kommunikasjon er en forutsetning for deltakelse, men deltakelse fordrer også noe mer. De skiller svært tydelig på enkeltsamtaler med barn og det å inkludere barnets perspektiv i hele den barnevernfaglige utredningen. Trøften Gamst (2011) presenter en metode for samtaler med barn i barnevernet. Hun hevder at realiseringen av barns deltakelse kan oppnås gjennom samtaler med barn. Hun poengterer imidlertid viktigheten av og ikke bare ha en enkeltsamtale med barnet i en utredningsfase, men hevder at det er viktig å samtale med barnet flere ganger. Således deler hun til en viss grad Strandbu og Vis (2008) sin forståelse av deltakelse som prosess.

Begge tilnæringsmåtene understreker at dersom barn skal være reelle deltakere, må det barn kommuniserer få en innvirkning på utfallet av saken. Strandbu og Vis (2008) hevder at barnevernets samtaler med barn ofte foregår sent i utredningsfasen og de har liten innvirkning på utfallet av saken. Vis (2004) hevder at dersom barneverntjenesten ikke anser barns tanker og erfaringer som viktige i vurderingen av barns beste, vil ofte samtalene med barnet foregå på siden av selve beslutningsprosessen i saken. Dermed får heller ikke barnets meninger og synspunkter noe reell betydning i barnevernets vurderinger. Dette blir særs viktig i en

utredningskontekst hvor barnets mening kan få stor betydning for utfallet av saken, alt avhengig av hvordan barneverntjenesten vektlegger det barnet formidler. Trøften Gamst (2011) mener at barns deltakelse må komme til syne i de beslutningene som barneverntjenesten fatter, for eksempel gjennom å dokumenteres i barnets mappe eller synliggjøres i barnets vedtak.

Kommunikasjon med barn er et tema som er utfyllende beskrevet i en rekke bøker rettet mot barnevernsfeltet og ulike metoder for dette beskrives i denne faglitteraturen. Et eksempel er Øvereide (2009) sin metode for den utviklingsstøttende dialogen. Tilnæringsmåten til Strandbu og Vis presenterer ingen slik konkret metode for kommunikasjon med barn. Deres tilnæringsmetode ser heller ut til å fokusere på å være en overordnet modell som fokuserer på at barn skal involveres i alt arbeid barneverntjenesten utfører. Trøften Gamst presenterer, på en annen side, en svært konkret metode for samtaler med barn. Hennes tilnæringsmåte er inndelt i ulike faser, som vist i kapittel 6. De ulike fasene skal bidra til å få frem barnets frie fortelling.

9.3.2 Deltakelse som tilrettelegging

Begge tilnæringsmåtene hevder at deltakelse må tilrettelegges ut fra barnets forutsetninger og modenhet. Strandbu og Vis er imidlertid svært uklare på hvordan slik tilrettelegging skal foregå, mens Trøften Gamst (2011) presenterer en svært konkret metode for hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for samtaler med barn.

Hvordan man forstår barnets beste vil ha innvirkning på hvordan man forstår deltakelse. Strandbu og Vis (2008) forstår barn som sosiale kompetente aktører og mener at deltakelse bør tilrettelegges som en prosess hvor barn er deltakende i alle prosesser som leder frem til at en beslutning fattes. En slik grunnforståelse av barnet som kompetent er viktig i forhold til hvordan vi møter barna og er villige til å tilrettelegge for deltakelse. Tilnæringsmodellen fokuserer derimot lite på barnets sårbarhet og sier således svært lite om mulige negative konsekvenser for barn når de blir deltakende. Strandbu (2011) hevder at barn har kompetanse til å delta på lik linje med voksne når det skal fattes vanskelige beslutninger og således skal de involveres i hele prosessen frem til beslutningen fattes. Når man har en forståelse av barnet som utelukkende kompetent ser dette ut til å få innvirkning på at man forstår deltakelse kun som et gode for alle barn. Strandbu og Vis (2008) ser ut til å tale for at deltakelse skal

tilrettelegges som en prosess hvor barnet kan delta i alle faser som leder frem til at en beslutning fattes. De taler for eksempel også for at barn skal få delta på møter i regi av barneverntjenesten. De sier også at barnet selv bør få være med å bestemme hvordan møte skal foregå og at barn generelt kan være med på å bestemme hvordan de skal delta. Strandbu og Vis (2008) representerer således en slags «barnestyrt» tilnæringsmåte til deltakelse. Barnet skal ikke bare få være deltaker i saken, men barnet kan også få være med å bestemme hvordan det skal delta. Det at tilnæringsmåten også fokuserer på barns deltakelse i møter ser jeg som en styrke ved den. Barneverntjenesten har liten erfaring med å ha med barn i møter. Dette blir særs viktig i forhold til utredningsarbeidet i barnevernet fordi dette kan være en måte å øke barns deltakelse på i denne fasen av barnevernssaken. Vis (2008) mener at barns sjanse for å få reell beslutningsmyndighet øker 3 ganger ved deltakelse på møter.

Strandbu og Vis (2008) forståelse av deltakelse som kun et gode for barn, deres svært positive fokus på barns deltakelse samt forståelsen av at deltakelse skal tilrettelegges for som en prosess, samsvarer med mye annen forskning omkring barns deltakelse. Dette støttes blant annet av Hoverak, (2006), Strandbu (2007) og Omre og Schelderup (2009). På en annen side er NOU 2012:5 ikke enig i Strandbu og Vis sin forståelse av deltakelse som noe utlukkende positivt for barn. NOUen hevder at «*Barnet skal anses og respekteres som likeverdig, men selv om den menneskelige person har likhet i verd med voksne, kan ikke et barn rettmessig avkreves like stor rett og evne som voksne til å fatte beslutninger som er av avgjørende betydning for det*». Det ser ikke ut til at modellen til Strandbu og Vis tar høyde for dette som poengteres i NOU 2012:5, i og med at deltakelse kun fokuseres på som et gode. De står dermed i fare for å fokusere for mye på barnets kompetanse, dets muligheter og evner. Slik sett risikerer modellen å overeksponere barnet for vanskelige beslutninger og situasjoner og overvurdere deres ansvarlighet og overse dets utsatthet og deres behov for omsorg og beskyttelse.

Sandbæk (2004) retter et kritisk blikk mot barndomssosiologiens syn på barn som aktive subjekter og deltakere i konstruksjon og utforming av eget liv. Hun mener at barndomssosiologien primært interesserer seg normalbarndommen, og ikke for spesifikke utfordringer når barn skal delta i særlige vanskelige beslutningsprosesser. I følge Sandbæk (2004) er det en feilslått ide å betrakte deltakelse for barn for noe som er bra og godt i seg selv. Hun mener at barn ikke alltid skal få informasjon om alt og ikke bli bedt om å uttale seg om alt. Når barn skal delta i vanskelige beslutninger må det tas en fortløpende vurdering av hva som ligger innenfor og utenfor det barnet kan få delta i. Barns deltakelse handler derfor

og så i følge Sandbæk (2004) om oppmerksomhet rundt hvordan barn kan delta. Forskning omkring barn i kontakt med barnevernet, som Clausen (1996) og Helgeland (2008) hevder at disse barna er i svært marginal posisjon sosialt, økonomisk, i forhold til skole og arbeid og mange har dårlig fysisk og psykisk helsetilstand. Dette er altså barn som lever med mange belastninger og det kan synes unødvendig å belaste barnet med fler belastninger dersom barnet opplever deltakelse slik. Strandbu og Vis (2008) problematiserer dette svært lite i sin tilnæringsmåte til deltakelse. Dette kan være en negativ side ettersom deres tilnæringsmåte ser ut til å ha et svært ensidig fokus rettet mot barns kompetanse og at deltakelse så ledes er et gode for alle barn. De viser således ikke frem ulike dilemmaer som kan oppstå i spenningsfeltet mellom barns beste og barns deltakelse. Det nevnes derav heller ingen slike dilemmaer som barneverntjenesten bør ta hensyn til når den skal tilrettelegge for barns deltakelse.

Trøften Gamst (2011) forstår barnet som et kompetent individ, men og som sårbart og umodent. Hun taler særlig for at deltakelse må tilrettelegges ut hvert enkelt barns behov og tydeliggjør også at barneverntjenestene må være bevist på at barnet kan oppleve deltakelse som en belastning. Trøften Gamst (2011) mener at deltakelse derfor alltid skal være frivillig. Ut fra dette ser man at fokuset på barnet som både kompetent og sårbart kan medføre en forståelse av at deltakelse i større grad må tilpasses hvert enkelt barn. Hun tar således mer hensyn til det både NOU 2012:5 og Sandbæk (2004) hevder.

Trøften Gamst (2011) sin tilnæringsmåte til deltakelse er en svært fastsatt metode. Det kreves mye opplæring i metoden, både i det teoretiske fundamentet til metoden og i praktisk trening av metoden (Langballe, Jacobsen og Gamst, 2010). Den representerer dermed en slags «fast mal» på hvordan barneverntjenesten kan legge til rette for å få barn til å bli aktive deltakere. Dersom deltakelse skal tilrettelegges for barn ut fra Trøften Gamst sin tilnæringsmåte kreves det altså at barnevernsarbeideren forholder seg til tilnæringsmåten som helhet og tilrettelegger for deltakelse med utgangspunkt i fremgangsmåten i DCM. En svakhet ved en så «fastlåst» metode er at det kan være vanskelig å tilpasse metoden til ulike barns unike behov. Trøften Gamst (2011) mener ikke, i motsetning til Strandbu og Vis (2008), at barnet selv kan være deltakende i forberedelsen og tilretteleggingen av deltakelsen, for eksempel gjennom forberedelser til møter eller samtaler. I Trøften Gamst (2011) sin tilnæringsmåte er det utelukkende barnevernsarbeideren som har myndighet til å

bestemme/legge til rette for hvordan barnets involvering i saken skal foregå. Tilnæringsmåten representerer således en svært « voksenstyrt» tilnærming til deltakelse.

9.3.3 Deltakelse som rettighet

Både Strandbu og Vis (2008) og Trøften Gamst (2011) er tydelige på at deltakelse skal forstås som en rettighet alle barn har. De viser til lovverk som stadfester denne rettigheten. Det som på en annen side er ulikt i deres tilnæringsmåter er hvordan de tolker lovverket og således hvordan barneverntjenesten skal tilrettelegge for deltakelse. Strandbu og Vis (2008) hevder at deltakelse må forstås som en kommunikativ prosess hvor barnet skal være delaktig i hele prosessen. De mener at barnet kan være deltakende på flere ulike måter, gjennom for eksempel samtaler og møter. Trøften Gamst (2011) mener derimot deltakelse handler om samtaler med barn. Hvordan barneverntjenesten forstår deltakelse vil således virke inn på hvordan barneverntjenesten tilrettelegger for deltakelse i utredningsfasen. Blir barnet for eksempel involvert i hele utredningsfasen fra begynnelse til slutt, eller snakker barneverntjenesten med barnet noen ganger i løpet av utredningsfasen?

Barneverntjenesteloven § 6-3 stadfester barns rett til deltakelse, men bestemmelsen sier ingenting om hvordan barneverntjenesten skal legge til rette for barnets deltakelse. Som jeg har vist til i teoridelen i oppgaven ser det ut til å være særlig to skiller i forståelsen av deltakelse; deltakelse som samtaler med barn og deltakelse som en prosess hvor barnet inkluderes i hele prosessen frem til at en beslutning fattes. Trøften Gamst (2011) og Strandbu og Vis (2008) sine tilnæringsmåter kan sies å være eksempler på disse to ulike forståelsesformene for deltakelse. I høringsnotatet til endringer i barneverntjenesteloven (2012) foreslår departementet å tydeliggjøre plikten til og viktigheten av at barn og unge i barnevernet får mulighet til god informasjon og medvirkning under hele saken. Departementet understreker således at de ser på deltakelse som en prosess og ikke en samtale. Det foreslås også at det tas inn en overordnet lovbestemmelse om barns medvirkning i lovens kapittel§ 4-1 Hensynet til barnets beste. I denne nye bestemmelsen stadfestes det blant annet at «*Barnet skal gis mulighet til medvirkning, og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet*». Det kan synes noe paradoksalt at barneverntjenesteloven forstår barns medvirkning som en prosess, samtidig som ordlyden i den mulige nye bestemmelsen er samtaler med barn. Dette kan være to sider av samme sak dersom bestemmelsen mener at samtaler med barn skal tilrettelegges som en prosess gjennom hele saken, men dette tydeliggjøres ikke. Ved å bruke ordlyden «samtaler

med barn» kan barneverntjenesten også muligens miste noe fokus på andre måter barn kan involveres som deltakere på, for eksempel gjennom møter.

9.4 Konsekvenser for barnevernets utredningsarbeid

9.4.1 Det barn uttrykker skal komme til syne i de beslutningene barnevernet tar

Begge tilnæringsmåtene er svært tydelige på at det barn uttrykker skal komme til syne i vurderingen av de beslutningene som barneverntjenesten fatter. Trøften Gamst (2011) mener blant annet at samtaler med barnet skal inngå i barnets saksdokumenter.

En utredningsfase avsluttes med at barneverntjenesten enten henlegger saken, eller fatter et vedtak om tiltak. I vurderingen av hvorfor barneverntjenesten henlegger eller fatter vedtak bør barnets mening komme til uttrykk. Gording Stang (2007) har undersøkt 30 barnevernssaker i undersøkelses og hjelpetiltaksfasen. I de 30 sakene ble det fattet 172 vedtak og av disse er barnet kun beskrevet i 28. I utredningsarbeidet arbeider barneverntjenesten ofte etter fastsatte utredningsmaler. Tidligere i oppgaven er det nevnt eksempler på dette ved å vise til Nygren (2002) og Kvello (2010) sine maler. Christiansen (2012) mener at det i Kvello sin utredningsmal, i beste fall, er utydelig hvilken plass barnet skal ha som deltaker og informant. Et av punktene til Kvello (2010) kalles « barnets selvrepresentasjon». Her hevder Kvello at barnets mening kan komme til syne, men malen sier ingenting om hvordan barneverntjenesten bør tilrettelegge for at dette skal skje. Nygren (2002) sin utredningsmal har generelt svært lite fokus på barnet som deltaker. Når barneverntjenestens utredningsmaler er så utydelige på hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for barns deltakelse innebærer det en risiko at disse malene kan bidra til at barn ikke blir deltakende i utredningsfasen. Det er imidlertid et positivt element at Kvello (2010) har med seg punktet om barnets selvrepresentasjon, men siden modellen ikke gir barneverntjenesten noen verktøy i forhold til å få tak i barnets mening, synes det viktig at andre modeller eller metoder for barns deltakelse også implementeres i barneverntjenestens utredningsarbeid. For å øke barns mulighet til deltakelse i utredningsfasen og at deres mening kommer til uttrykk i beslutningene, kan man for eksempel innføre et eget punkt i alle barnevernfaglige utredningsmaler som handler om kommunikasjon med barnet. Her kan barneverntjenesten tydeliggjøre hvordan barnet har vært involvert i utredningen, hva barnet har formidlet samt en vurdering av hvordan barnevernet vektlegger det barnet har formidlet. Dette kan også fremgå i barnets vedtak. Slik kan

barneverntjenesten i mye større grad tydeliggjøre barns deltakelse, samtidig som det vil stilles større krav til at barneverntjenestene faktisk gjør dette. Begge tilnæringsmåtene som er analysert i denne oppgaven kan brukes i utredningsfasen for og i større grad bidra til barns rett til deltakelse blir ivaretatt av barneverntjenesten.

9.4.2 Barns deltakelse i utredningsfasen, et spørsmål om tilretteleggelse?

Begge tilnæringsmåtene presenterer to ulike måter barneverntjenesten kan tilrettelegge for barns deltakelse på. Ulike måter å forstå barnet og deltakelse på avgjør hvordan barneverntjenesten er villig til å legge til rette for barns deltakelse. Et annet viktig spørsmål som også handler om tilrettelegging er spørsmål om makt. Det er barneverntjenesten som har myndighet til å inkludere eller ekskludere barnet i utredningsfasen. Dette behandles mer inngående i neste del av oppgaven.

9.4.3 Lovverket betydning i utredningsfasen

Barneverntjenesteloven setter også noen premisser i forhold til barns deltakelse i utredningsfasen. Det er for eksempel bare i utredningsfasen at barneverntjenesten kan kreve å få samtale med barnet alene og kommer på hjemmebesøk, jfr § 4-3 i Lov om barneverntjenester. Dette fører til at særlig Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte til deltakelse som prosess i noen tilfeller kan være vanskelig å gjennomføre dersom foreldre ikke ønsker at barneverntjenesten er i kontakt med barnet. I slike saker er det også svært viktig å vurdere hvilke konsekvenser det får for barnet å samtale med barnevernet og om slik deltakelse kan føre til belastninger, som lojalitetskonflikter, hos barnet. Vis (2004) hevder at barneverntjenesten i mye større grad innlater å inkludere barnet når barneverntjenesten er i konflikt med foreldrene. Barneverntjenesten er da redd for at deltakelsen vil føre til flere belastninger for barnet.

9.5 Tilnæringsmåtenes plass i en barnevernfagligutredningskontekst

9.5.1 Praktisk anvendbarhet i det barnevernfaglige utredningsarbeidet

Utredningsfasen er en svært viktig fase i saksgangen ettersom det er de opplysningene som fremkommer her som danner grunnlaget for de beslutningene barnevernet tar. Barnevernpanelet (2011) hevder at det å gi barn og unge innflytelse i denne fasen av barnevernsaken fører til at barnevernets beslutninger blir mer treffsikre og nyttige samtidig som det for barna er med på å styrke deres selvfølelse. Det blir derfor særdeles viktig at barn blir deltakere i denne fasen av saken sin. Forsking omkring barns deltakelse i utredningsfasen som for eksempel riksrevisjonens undersøkelse i 2011-2012, helstilsynets landsdekkende tilsyn i kommunale barneverntjenesten (2012), Skauge (2010) og Vis (2004) viser at barn dessverre i altfor liten grad får delta i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. Ulike modeller og metoder med intensjon om å øke barns deltakelse i barnevernssaker er derfor de siste årene blitt introdusert for barneverntjenesten. Både Strandbu og Vis (2008) og Trøften Gamst (2011) sine tilnæringsmåter til deltakelse er slike metoder/modeller.

Strandbu og Vis (2008) sin modell er en svært omfattende modell. Dersom barneverntjenesten skal følge Strandbu og Vis (2008) sin modell i en utredningsfase, hvor barnet skal være deltakende gjennom hele fasen, vil dette kreve mye ressurser og tid. Barneverntjenesten i Norge i dag er under stort press. Antall barn i kontakt med barnevernet øker stadig, samtidig som barneverntjenesten ikke er tilført nye ressurser i tilstrekkelig grad (Barnevernpanelets rapport, 2011). Nygren (2002) hevder at barneverntjenesten har to overgripende kvalitetsmål i en utredningsfase; det er å skaffe seg et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for å fatte en riktig beslutning av saken og gjennomføre utredningsarbeidet så raskt som mulig. Dersom man skal inkludere barnet som deltaker i hele prosessen vil barneverntjenesten raskt stå i fare for å bruke lenger tid på utredningen, enn det som kanskje synes nødvendig. Dette fører til at barneverntjenesten kan ha vansker i forhold til å klare å benytte seg av en så omfattende modell. Modellen til Strandbu og Vis sier videre lite om hvordan den konkret kan benyttes i barneverntjenestens utredningsfase. Hvilke utredningstiltak barneverntjenesten har tilgang til å benytte seg av i de ulike fasene er lovregulert. Det er som nevnt tidligere bare i undersøkelsesfasen at barneverntjenesten kan kreve å få samtale med barnet i enerom dersom foreldrene ikke samtykker, og komme på hjemmebesøk, jfr Lov om barneverntjenester § 4-3. Slik sett setter lovverket premisser for det barnevernfaglige arbeidet.

Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte gir dessverre ingen konkrete ideer til hvordan deres modell kan benyttes i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. Det kan derfor kanskje synes som modellen blir for visjonær, heller enn en praktisk gjennomførbar metode for barneverntjenesten. Dersom en allerede presset barneverntjenesten skal vurdere å implementere nye metoder er det særdeles viktig at barneverntjenestene opplever at modellen blir nyttig og praktisk anvendbar. Dersom dette ikke oppleves er det fare for at mange barneverntjenester heller lar være å implementere slike metoder. Da blir det også vanskelig å få til endringer i det norske barnevernet. En svakhet ved tilnæringsmåten til Strandbu og Vis kan altså synes å være at den blir for lite praktisk anvendbar i barneverntjenestens utredningsarbeid.

Tilnæringsmåten til Trøften Gamst (2011) ser ut til og i større grad kunne brukes direkte i utredningsfasen til barneverntjenesten. Modellen er utviklet i en veksling mellom praksisnær forskning basert på samtaler med barn i reelle situasjoner og nært samarbeid med ulike praksisfelt. Metoden er tilpasset de spesifikke kravene til samtaler med barn i barnevernet i nært samarbeid med barnevernsarbeidere gjennom et forskningsprosjekt (Gamst, Langballe, Jacobsen, 2010). Dette gjør at modellen er tilpasset barneverntjenestens komplekse og sammensatte hverdag. Tilnæringsmåten DCM er mye tydeligere på hvordan den kan benyttes i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. DCM kan benyttes i alle faser av en barnevernssak, men Trøften Gamst påpeker at tilnæringsmåten kan være et svært viktig verktøy barneverntjenesten kan benytte i sitt utredningsarbeid.

Øvereide (2009) skiller mellom ulike typer samtaler med barn. Dette er; *informasjonsgivende og bearbeidende samtaler, og undersøkende samtaler*. Øvereide (2009) hevder at barneverntjenesten sine samtaler med barn i utredningsfasen ofte har en undersøkende eller avdekkende hensikt. Med dette mener han samtaler som er beregnet på å få mer generelt kunnskap om barnets erfaringer, væremåte, utviklingsnivå og funksjonsområder. Tilnæringsmetoden til Trøften Gamst (2011) ser ut til å samsvare godt med Øvereides beskrivelse av undersøkende samtaler og således vil den være et svært nyttig bidrag i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. Samtaler med barnet er særs viktige i en utredningsfase, for det er i denne fasen at viktige beslutninger om barnets liv fattes.

Vis (2004) peker på en annen viktig side av barns deltakelse gjennom samtaler. Han hevder at for at barn skal bli delaktige gjennom samtaler må barneverntjenesten også ta hensyn til det barnet sier og deres mening må ilegges vekt. Trøften Gamst er enig i dette og hevder at DCM

ivaretar dette synet, men på en annen side sier tilnæringsmåten lite konkret om hvordan dette kan gjøres i praksis. DCM er en svært konkret fremgangsmåte for samtaler med barn og slik sett kan den virke mer håndgripelig for barneverntjenesten. Metoden er implementert i Sagene barneverntjeneste og flere barneverntjenester ønsker seg opplæring i metoden (Gamst, Langballe og Jacobsen, 2010). Dette kan tyde på at barneverntjenestene finner metoden interessant og ser for seg at den kan komme til nytte i deres arbeid.

9.5.2 Barns deltakelse i utredningsfasen, et spørsmål om makt?

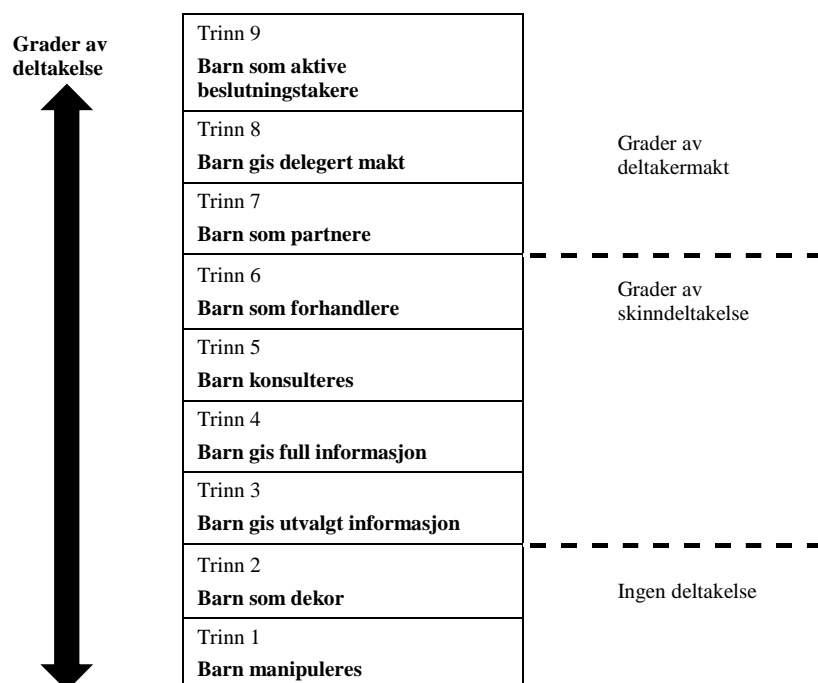
Begge tilnæringsmåtene har en forståelse av at det er den voksne barnevernsarbeideren som har hovedansvar for å tilrettelegge for barns deltakelse. Strandbu og Vis (2008) hevder, som nevnt tidligere, at barnet også kan delta i planlegningen av møter, men det er voksnes ansvar å gjøre barn deltakende også i dette arbeidet. I dette ligger det enorm makt hos fagfolk, en makt til og kunne inkludere eller ekskludere barnet i det barnevernfaglige utredningsarbeidet.

Strandbu (2011) hevder at for at barn skal kunne sies å være aktive beslutningsdeltakere må de være i samhandling med andre. Realiseringen av deltakelse handler altså i stor grad om kommunikasjon mellom barnet og de voksne rundt barnet. Barns forutsetninger for å tale sin sak varierer, og for at barn skal få en mulighet for deltakelse er også tilretteleggelse fra voksnes side helt avgjørende. Omre og Schelderup (2009) hevder at en forutsetning for barns deltakelse er at barnevern og familie er villige til å redusere sine maktposisjoner å gå inn i partnerskapsrelasjoner med barnet, det vil si relasjoner der barnets deltakelse er reell. De hevder at dette er en betydelig utfordring for ansatte i barneverntjenesten fordi de som profesjon har tradisjon for å definere og diagnostisere barns problemer og livsverden. Synet på barn som kompetente aktører utfordrer altså barneverntjenestens tradisjonelle måte å forholde seg til barn på. En slik tankegang gir barnevernsarbeideren en ny rolle, fra å være ekspert til å stille sin kompetanse til rådighet. Omre og Schelderup (2009) hevder at dette kan være en rolle som bevist eller ubevist kan være vanskelig å endre. De mener det kan være motsetningsfylt å forene gamle og nye paradigmer og at man således kan spørre om i hvilken grad barns deltakelse i barnevernet i det hele tatt vil være mulig.

Hoverak (2006) hevder at deltakelse handler om forskyvning av makt, fra det offentlige til det private, eller fra den voksne til barnet. Det finnes derfor fler ulike former for deltakelse, avhengig av hvor mye makt som forskyves. Stortingsmelding 39 (2001-2002) presentere en tilnærming til deltakelse hvor det skilles mellom fire nivåer. Det laveste nivået er *passiv*

medvirkning. Her fungerer barnet kun som informant. Det neste nivået er *medvirkning gjennom dialog*. Det tredje nivået er *aktiv medvirkning*. Her skal barn og unge inngå som deltakere i beslutningsprosessen og bidra med løsninger og forslag. Det høyeste nivået for barn og unges medvirkning blir beskrevet som *medvirkning gjennom selvbestemmelse på definerte områder*. Hvis vi ser på Stortingsmelding 39 (2001-2002) sin definisjon av deltakelse ser vi at tilnæringsmåten til Trøften Gamst (2011) ligger nært opp nivå 1; medvirkning gjennom dialog. Gjennom en slik form for medvirkning er hensikten at barn og ungdom skal bidra med opplysninger og synspunkter i en dialog med de som fatter beslutningene. Dette samsvarer godt med DCM sin hensikt; å gi barn og unge en mulighet til å dele sine meninger og erfaringer med barneverntjenesten. Tilnæringsmåten til Strandbu og Vis (2008) ser i større grad ut til samsvare med nivå 3; *aktiv medvirkning*. Her skal barn og unge inngå som deltakere i beslutningsprosessen og bidra med løsninger og forslag. Strandbu og Vis (2008) sin definisjon av deltakelse har mange likhetstrekk med denne definisjonen. Dette viser at barneverntjenesten kan ha mulighet til å oppnå et høyere nivå av deltakelse gjennom bruk av tilnæringsmåten til Strandbu og Vis (2008) i en utredningsfase.

Omre og Schelderup (2009:44) har utviklet en stige som inneholder ulike grader av barns deltakelse, som vises her:

Følgende begrepsinnhold legges på stigens ulike trinn: 1. *Barn manipuleres*. Her påstår de voksne at relasjonen med barna er likeverdig og at barna har innflytelse og påvirkning uten at dette er tilfelle. 2. *Barn som dekor*. Barna er tilstedet der beslutningene treffes, og de voksne understreker betydningen av barns tilstedeværelse, men det er de voksne som har makten og tar beslutningene. Barnas tilstedeværelse legitimerer beslutningene, men de fungerer kun som dekor. 3. *Barn gis utvalgt informasjon*. Denne relasjonen er preget av en enveiskommunikasjon fra den voksne som også bestemmer hvilken informasjon barnet får. 4. *Barn gis full informasjon*. Også her er det enveiskommunikasjon fra voksne til barn, men barnet får all informasjon. 5. *Barn konsulteres*. I denne relasjonen blir barn bedt om å gi råd som er viktige for de voksnes beslutninger. 6. *Barn som forhandlere*. Dette er en gi og ta relasjon, men hvor ikke alle synspunkter er fullverdige. Noen parter sitter med mer makt gjennom kunnskapsstatus og posisjonen mellom barn og voksen. 7. *Barn som partnere*. I denne relasjonen deles prosesser og beslutninger mellom voksne og barn. Det innebærer en jevnstilt dialog der barn og voksne er likeverdige partnere. 8. *Barn gis delegert makt*, i denne relasjonen gis barna kontroll på enkelte områder av voksne, en definert avgrenset makt. 9. *Barn som aktive beslutningstakere*. I denne relasjonen er barna også med på å definere hvilke områder som det viktig at de får delta på. De deltar og medvirker i beslutninger om hva som viktig i deres hverdag og livssituasjon. Voksne fungerer som barnas støttespillere.

Ut fra dette ser vi at mange ulike måter man kan definere barns deltakelse på og ikke alle former deltakelse betyr at barn får en reell mulighet til deltakelse. Hvor høy grad av deltakelse som er mulig å oppnå i en utredningsfase er i stor grad et spørsmål om hvordan barneverntjenesten er villig til å tilrettelegge for deltakelse og hvor mye makt barneverntjenesten klarer å delegere til barnet. Hoverak (2006) hevder at siden barnevernsarbeideren har myndighet til å utøve sanksjoner, både i form av makt over penger, hjelpetiltak og tvangsutøvelse vil det ikke være mulig å gi barnevernets klienter full makt. Han hevder derfor at deltakelse i det barnevernfaglige arbeidet, i beste fall, handler om å gi deltakeren delegert makt. Dette tilsvarer nivå 8 i Omre og Schelderup (2009) sin stige for deltakelse.

Tilnæringsmåten til Trøften Gamst (2011) ser i stor grad ut til å samsvare med trinn 3-6, det Omre og Schelderup kaller skindeltakelse. Hoverak (2006) hevder at slik deltakelse ikke gir noen reell forskyvning av makt, men gir kun de som er utsatt for det profesjonelle hjelpeapparatet en stemme. Trøften Gamst (2011) er imidlertid tydelig på at i hennes

tilnæringsmetode til deltakelse skal de som barnet uttrykker få en reell innvirkning på saken, men på en annen side er tilnæringsmåten svært utydelig på hvordan barneverntjenesten kan få til dette. Dette kan føre til, som deltakerstigen viser, at dersom barneverntjenesten benytter seg av Trøften Gamst (2011) sin tilnæringsmåte for deltakelse oppnås det ikke reell deltakelse fra barnets side. Kun de tre siste trinnene på stigen fører til en reell forskyvning av makt (Hoverak, 2006). Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte syns i større grad å samsvare med disse trinnene. De vektlegger blant annet at deltakelse nettopp skal være en jevnstilt dialog der barn og voksne er likeverdige partnere, samtidig som de også taler for at barn kan gis kontroll på enkelte områder, altså en definert avgrenset makt.

I forrige kapittel, om tilnæringsmåtenes plass i den barnevernfaglige utredningskonteksten, argumenterer jeg for at Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte i større grad må tilpasses barneverntjenestens utredningsarbeid. Men dette viser at barneverntjenesten har større mulighet til å oppnå reell deltakelse for barnet dersom de benytter seg av Strandbu og Vis(2008) sin modell for deltakelse. Trøften Gamst (2011) vektlegger, som nevnt tidligere i oppgaven, i større grad forståelsen av barn som sårbare individer og hennes teoretiske fundament er preget av en utviklingspsykologisk forståelse av barnet. Når man forstår barn på denne måten kan det føre til at man er mer reservert med å inkludere barn i beslutninger. Øvereide (2009) hevder at barnevernets forståelse av barn er nært knyttet opp mot den utviklingspsykologiske tradisjonen og dette har medført at barnevernet har hatt vansker med å ta barns meninger på alvor når barneverntjenesten skal fatte beslutninger omkring barns beste. Det er mulig at metoden til Trøften Gamst (2011) vurderes som mer praktisk anvendelig i utredningsfasen, nettopp fordi den deler den samme forståelsen av barnet som barneverntjenesten i stor grad har. På en annen side kan dette være et hinder for at barn ikke blir ansett som reelle beslutningstakere. Strandbu og Vis (2008) sin modell er preget av forståelsen av barn som kompetente, den har i så måte en forståelse av barn som er noe annerledes enn barneverntjenestens tradisjonelle måte å forstå barn på. Dette kan være noe av årsaken til at modellen syns mindre praktisk anvendbar for utredningsarbeidet i barnevernet. Det ser således ut til at dersom barneverntjenesten, i større grad, skal kunne gi barn reelle muligheter for deltakelse må barneverntjenesten utfordre sin egen forståelse av barn som sårbare individer, stole på barns kompetanse og tørre å gi slipp på noe av sin makt til å fatte beslutninger. Strandbu og Vis (2008) hevder at barns kompetanse ofte strekker seg langt utover det barneverntjenesten etterspør.

9.5.3 Familieråd - et eksempel på forskyvning av makt

Familieråd nevnes her som et eksempel på hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for deltakelse i utredningsfasen. Hoverak (2006) hevder at familieråd er en modell som nettopp har som hensikt å distribuere makt fra barnevern til familien og barnet selv. Familieråd som metode er nært knyttet opp mot tilnæringsmåten til Strandbu og Vis (2006) da den innehar den samme forståelse av deltakelse som en prosess som foregår gjennom de samme fem trinnene: **Informasjon – Meningsdanning – Uttrykke meninger – Inklusjon av meninger – Oppfølging.**

Omre og Schelderup (2009) hevder at familieråd er en konkret, ny arbeidsform som kan brukes når det skal fattes beslutninger for barn som utsettes for omsorgssvikt eller har store atferdsproblemer. Familieråd kan brukes i alle saker når familien selv ønsker det. Familierådet etablerer en jevnstilt dialog mellom barnevernet og foreldrene. Grunntanken i et familieråd er at den utvidede familien har unik kunnskap, erfaringer og ressurser som gjør den i stand til å fatte konstruktive beslutninger om barna i familien. I et familieråd er barnet hovedpersonen. Barnet får en støtteperson som skal være sammen med barnet før, under og etter familierådet. Det oppnevnes også en koordinator som har ansvar for å samle og lede familierådet.

Selvet familierådet skal avholdes på et nøytralt sted, det vil si ikke barneverntjenestens lokaler og heller ikke i hjemmet. Familierådet er delt i tre deler. I den første delen får familien og barnet presentert nødvendig informasjon fra barneverntjenesten og andre offentlige tjenester i kontakt med barnet. I del to er familien overlatt til seg selv og da skal familien finne frem til gode løsninger for barnet. I del tre av møte skal familien presentere løsningene for barneverntjenesten gjennom en handlingsplan. Barneverntjenesten kan velge om de vil godkjenne planen eller ikke. Barnet skal være deltakende i alle delene, men kan forlate møte dersom det ønsker det. (Strandbu, 2007). Koordinatoren og støttepersonen har som oppgave å gi barnet informasjon før familierådet (**informasjon**). Støttepersonen skal gi barnet hjelp til å formidle egne meninger og hjelp til å uttrykke seg under møte (**meningsdanning og uttrykke meninger**). Familierådet skal ta hensyn til det barnet formidler (**inkludering av barnets meninger**) og dette skal komme til uttrykk i handlingsplanen som familien presenterer for barneverntjenesten. Støttepersonen skal være i kontakt med barnet i tiden etter familierådet (**oppfølging**).

Det har vært mye forskning på familieråd og barns rolle i dette de siste årene, som Strandbu (2007), Hoverak (2006) og Omre og Schelderup (2009). Et gjennomgående trekk i denne

forskningen er at familieråd synes å være en metode som i stor grad kan være med å øke barns deltakelse i barnevernfaglige beslutningsprosesser. De fleste familiene som deltatt på familieråd, inkludert barna, er positive til metoden. Forskning omkring familieråd har ikke tatt utgangspunkt i metodens anvendelsesegenskaper i forhold til kun utredningsfasen, men det hevdes at metoden kan brukes i alle faser i en barnevernsak. Familieråd representerer en tydeligere mal for hvordan barneverntjenesten tilrettelegge for barns deltakelse i utredningsfasen, enn tilnæringsmåten til Strandbu og Vis (2008), og så ledes virke mer håndfast og brukervennlig for barneverntjenesten. På en annen side vil bruken av en slik metode innebære at barnevernsarbeideren må tørre å gi slipp på sin suverenitetsmakt og gi den videre til familien. Rødland (<http://www.bufetat.no>) tror noe av årsaken til mange saksbehandlere nøler med å velge familieråd som metode er at de nettopp er vant til styre saksbehandlingen selv og har en viss frykt for å miste kontrollen.

9.6. Dilemmaer i spenningsfeltet barns beste og barns deltakelse

Det finnes en rekke ulike dilemmaer i spenningsfeltet barns beste og barns deltakelse. Noen av disse er allerede behandlet noe i oppgaven, som barns pålitelighet/troverdighet og hvordan forståelsen av barns kompetanse kan komme i konflikt med forståelsen av barns sårbarhet når barneverntjenesten skal tilrettelegge for deltakelse. De dilemmaene jeg har valgt å fokusere på i dette kapitlet er imidlertid om barns deltakelse skal forstås som selvbestemmelse eller medbestemmelse og barn som utsettes for lojalitetskonflikt. Årsaken til at disse temaene er valgt ut er fordi de ofte vektlegges i faglitteratur omkring barns deltakelse og nevnes i det teoretiske fundamentet for begge tilnæringsmåtene.

9.6.1 Selvbestemmelse eller medbestemmelse?

Begge tilnæringsmåtene til deltakelse ser ut til å mene at dersom barn skal bli sett på som kompetente aktører i beslutningsprosesser, må også dere mening ilegges vekt. Det barnet formidler må få en innvirkning på utfallet av saken. Strandbu (2011) hevder at dersom det barnet uttrykker ikke ilegges vekt, kan barn oppleve deltakelse som noe negativt. Da kan de oppleve ikke å bli tatt på alvor, men fortsatt få stå på utsiden av selve beslutningsprosessen. Vis (2004) hevder at barnet ofte blir snakket med av barnevernsarbeidere, men det barnet sier blir ikke tatt med i beslutningsprosessen. Han hevder at dersom barnevernet ikke anser barnets tanker og erfaringer som viktig i vurderingen av barns beste, vil

barnevernsarbeiderens samtaler med barn foregå på siden av selve beslutningsprosessen i saken. Dermed får ikke barnets oppfatninger og mening reell betydning i barnevernets vurderinger. Gording Stang (2007) hevder at et barneperspektiv får man først tak i når barnet selv kommer til uttrykk med sine tanker og følelser samtidig som dette perspektivet, altså barns egne tanker og følelser, også kommer til uttrykk i saksdokumentene og beslutningene som omhandler dem.

Barnevernloven gir barn en rett til deltakelse samtidig som det barnets sier skal vektlegges i forhold til barnets alder og modenhet. Det er derimot ulik praksis i forhold til hvordan barnets mening vektes. Barnets mening er et av flere momenter som skal vektes i en beslutningsprosess. Barnets mening trenger derfor ikke nødvendigvis ilegges avgjørende vekt (Ofstad og Skar, 2009). Lindboe (2008) sier at høyesterettspraksis ikke gir støtte for at barnets syn tillegges avgjørende vekt i barnevernssaker. I Rt. 2006 s. 1308 uttrykkes det at det skal legges større vekt på barnets syn etter barneloven § 31 enn etter barnevernloven § 6-3. I begrunnelser fra høyesterett i saker hvor barnets mening ikke har blitt ilagt avgjørende vekt er begrunnelsene ofte at barnet er i en lojalitetskonflikt og at det vanskelig for barna å se konsekvensene av det valget det er snakk om.

Barneverntjenesteloven mener at barnets mening skal ilegges vekt i forhold til dets alder og modenhet. Dette betyr implisitt at det ligger en anerkjennelse av at det skal være en økende grad av selvbestemmelse i takt med barnets alder. Barneverntjenesteloven har derfor gitt barn rett til å være part i egen sak fra fylte 15 år (barneverntjenesteloven § 6-3). Partsrettigheter innebærer at barnet gis de samme rettighetene som foreldre, blant annet i forhold til uttalerett, rett til advokat og rett til innsyn i sin egen saksmappe. Det er derfor påfallende at norsk lov rettighetsfester barns rett til å delta gjennom blant annet lovbestemmelser om at barns uttalelse skal bli ilagt mening, samtidig som Høyesteretts praksis viser til at barns mening ikke blir ilagt avgjørende vekt.

Strandbu (2007) hevder at deltakelse i noen sammenhenger kan bety at barn skal få bestemme selv. Barnets selvbestemmelse må imidlertid alltid avklares både i forhold til saken barnet står i, barnets alder og saken det gjelder. Dersom man mener at barns deltakelse handler om selvbestemmelse vil dette tilsi at barn skal få bestemme selv og det barnet sier skal ilegges avgjørende vekt. Dette kan komme i konflikt med barns beste fordi barnet ikke alltid vil være i stand til å danne seg en mening og heller ikke forstå hva konsekvensen av dette kan bli. Forskning omkring barn i kontakt med barnevernet, som Clausen (1996) og Helgeland (2008)

hevder at disse barna er i svært marginal posisjon sosialt, økonomisk, i forhold til skole og arbeid og mange har dårlig fysisk og psykisk helsetilstand. Dette er altså barn som lever med mange belastninger og det kan synes unødvendig å belaste barnet med fler belastninger dersom barnet opplever deltakelse slik. Vis (2004) peker på at nettopp frykt for å påføre barnet flere belastninger er blant de viktigste årsakene barnevernsarbeidere oppgir som årsak når barnet ikke blir involvert som deltakere i sin egen sak.

Strandbu (2007) hevder at barns deltakelse i stor grad bør forstås som en medbestemmelsesrett og ikke selvbestemmelsesrett. Hun hevder at et viktig premiss for dette er at barn stort sett alltid fatter beslutninger gjennom dialog i felleskap med andre. Hun mener at medbestemmelse handler om nettopp dette, å fatte beslutninger sammen med andre. Hun mener det er en misoppfatning at barns rett til deltakelse handler om at barn skal få bestemme selv. En slik holdning til deltakelse er viktig å tydeliggjøre i en utredningsfase. Det kan skape et enormt press på barnet dersom barnet tror at det barnet formidler kan bestemme utfallet av saken. Dersom barnet får informasjon om at det barnet sier er av stor betydning for barneverntjenesten, men ikke nødvendigvis bestemmende for utfallet av utredningsfasen kan dette lette noe av presset på barnet. På en annen side står man i fare for at barnet selv aldri opplever seg som en reell deltaker ettersom deres mening ikke blir ilagt avgjørende vekt. Thomas (2000) i Strandbu (2007) finner i sin studie at barn plassert under barnevernets omsorg ikke forventer at de skal få bestemme selv. Han intervjuet 47 barn om deres synspunkter på egen deltakelse i saken og ba de rangere faktorer som var viktige for deres deltakelse. Fra mest viktig til minst viktig så dette slik ut; 1. bli lyttet til, 2. få si sin mening, 3. få støtte, 4. få vite hva som skjer, 5. få valg, 6. tid til å tenke gjennom ting, 7. at voksne ikke legger press på meg, 8. at voksne tar gode avgjørelser og 9. få det som jeg vil. For disse barna som ble intervjuet var det altså mest viktig å bli lyttet til og minst viktig å få det som de vil. Dette viser altså at barn ønsker å være med i beslutningsprosesser, men at de samtidig forstår at de ikke alltid kan få det som de vil. Strandbu (2007) viser også til Eide (2001) sin studie som bekrefter det samme. Barna som ble intervjuet i denne undersøkelsen ønsket ikke å bestemme selv over beslutninger som ble tatt, men de ønsket å være med å diskutere seg frem til løsninger.

9.6.2 Lojalitetskonflikter

Et annet dilemma som også reiser seg i spenningsfeltet mellom barns beste og barns deltakelse er at når barn inkluderes og involveres i beslutninger som omhandler deres liv kan dette føre til at barnet settes i en lojalitetskonflikt. Dette nevnes i både veilederen til Strandbu og Vis(2008) og boken til Trøften Gamst (2011). Fokus på økt deltakelse for barn er, som nevnt tidligere et politisk mål i Norge. Hennem (2010) i Strandbu (2011) stiller seg kritisk til dette. Hun mener at prosjekter som har til hensikt å øke barns deltakelse tar lite hensyn til hvilke belastninger dette kan føre til for barnet. Barn som samtaler med ansatte i barnevernet kan måtte gi informasjon som sine foreldre som beskriver deres avvik og dermed blir «det talende barnet og det avslørende barnet». Dette kan sette barnet i voldsomme lojalitetskonflikter og barnet selv kan dermed oppleve deltakelse som noe negativt. Vis (2004) hevder at når barn skal få delta og må uttale seg om opplevde hendelser kan det stille barnet i en vanskelig situasjon dersom barnet blir bedt om å avsløre hemmeligheter. Det kan fra barnets side oppleves som en konflikt mellom å være lojal mot foreldrene på den ene siden og på den andre siden fortelle om hendelsesforløpet. Barn preges ofte av sterk lojalitet ovenfor foreldrene sine og de kan føle et behov for å måtte beskytte og forsvare foreldrene. Vis (2004) hevder at frykten for slike merbelastninger hos barn synes å være større i saker hvor det er dårlig samarbeid mellom foreldrene og barnevernet og hvis foreldrene motsetter seg at barnevernet snakker med barnet uten at de er tilstede.

I veilederen til Strandbu og Vis (2008) nevnes lojalitetskonflikter i forbindelse med barns deltakelse på møter i barnevernet hvor de hevder at dette er en vanlig innvending mot at barn ikke kan delta på møter. Strandbu og Vis (2008) viser imidlertid til forskning av Thomas (1998) som sier at hovedgrunnen til at barn ikke ønsker å være med på møter er fordi de synes det er kjedelig. Trøften Gamst (2011) hevder at arbeidet med barn som deltakere har en særlig etisk dimensjon som forutsetter etisk kompetanse og sensitivitet. Barnet kan sitte med viktig informasjon om sitt liv og sine foreldre som det ikke kan eller tør si noe om. Barn kan få følelser av skyld og ta ansvar for det som har skjedd. Barnet skal derfor ikke føle seg lokket eller presset inn i lojalitetskonflikter. Trøften Gamst (2011) mener at barns deltakelse også forutsetter barns rett til beskyttelse slik at barn som forteller om vold, seksuelle overgrep eller annen alvorlig omsorgssvikt skal beskyttes. Konsekvensene av å ha fortalt kan oppleves svært traumatisk for barnet dersom det ikke blir ivaretatt. Dette er svært viktig å vurdere i en utredningsfase. Dersom barnet formidler, i en samtale, at det utsettes for alvorlig omsorgssvikt kan dette være med å utløse akutte barnevernstiltak, nettopp for å beskytte

barnet mot videre overgrep. Barns deltakelse i utredningsfaser krever altså at barneverntjenesten har tilgang på akutte tiltak som kan beskytte barnet, samt at det er viktig at barneverntjenesten er bevist på at slike situasjoner kan oppstå når barnet blir deltaker i utredningsfasen.

10 Avslutning

10.1 Konklusjon

Tilnæringsmåtene representerer to ulike måter barneverntjenesten kan benytte for å tilrettelegge for barns deltakelse i utredningsfasen. Strandbu og Vis (2008) taler for at deltakelse skal tilrettelegges som en prosess hvor barnet skal involveres og inkluderes i hele saken, fra begynnelse til slutt. Trøften Gamst (2011) mener at barneverntjenesten kan legge til rette for barns deltakelse gjennom samtaler med barn.

I forhold til tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av barns beste har begge tilnæringsmåtene en underliggende forståelse av barn som kompetente aktører, men Trøften Gamst (2011) vektlegger i større grad enn Strandbu og Vis (2008) barns sårbarhet. Begge har også en underliggende forståelse av at det er barns beste å oppleve stabilitet og sammenheng i livet. De mener at deltakelse kan bidra til dette oppnås.

Når det gjelder tilnæringsmåtenes underliggende forståelse av deltakelse har Strandbu og Vis (2008) en underliggende forståelse av at deltakelse skal forstås som en prosess som barnet skal involveres i. De mener at deltakelse fordrer at barnet er i kommunikativ samhandling med andre, men deltakelse krever også noe mer. Trøften Gamst (2011) sin underliggende forståelse er imidlertid at deltakelse kan forstås som samtaler med barn. Begge forstår deltakelse som en rettighet som alle barn har krav på. Tilnæringsmåten til Strandbu og Vis (2008) ser ut til å forstå at deltakelse er et gode for alle barn og problematiserer derfor ikke mulige dilemmaer som kan oppstå i skjæringspunktet mellom barns beste og barns deltakelse. Trøften Gamst (2011) derimot er tydeligere på at barns deltakelse må tilrettelegges ut fra hvert enkelt barns alder og forutsetninger. Deltakelse kan derfor ikke utelukkende forstås som et gode.

Den underliggende forståelsesmåten til de to tilnæringsmåtene får flere ulike konsekvenser for barnevernets praksis i utredningsfasen. Tilnæringsmåtene forstår blant annet barnet på ulike måter, som deltaker og informant. Dersom barneverntjenesten ønsker å benytte seg av Strandbu og Vis (2008) sin modell står barneverntjenesten i fare for å overfokusere på barns kompetanse og således overeksponere barn for vanskelige beslutninger. Ved å velge denne tilnæringsmåten må barneverntjenesten tilrettelegge for deltakelse som en prosess hvor barn skal inkluderes og involveres fra begynnelse til slutt. Dette vil kreve mye tid og ressurser for barneverntjenesten. Trøften Gamst (2011) sin tilnæringsmåte krever at barneverntjenesten tilrettelegger for barns deltakelse gjennom samtaler med barnet. Tilnæringsmåten har en underliggende forståelse av barns beste knyttet opp mot det utviklingspsykologiske perspektivet hvor barnets sårbarhet ilegges stor vekt. Dersom barneverntjenesten bruker denne metoden i utredningsfasen kan barneverntjenesten således stå i fare for og i mindre grad involvere barnet som deltaker i hele saken. Metoden problematiserer også forholdet mellom barns beste og barns deltakelse og diskuterer blant annet barns pålitelighet og troverdighet.

Begge tilnæringsmåtene synes å enes om at det er svært viktig at det barn formidler må komme til uttrykk i de beslutningene barneverntjenesten tar. Hvis ikke dette skjer vil barns deltakelse foregå på siden av selve saksbehandlingen i utredningsfasen og barn oppnår dermed ikke reell deltakelse.

Trøften Gamst (2011) sin tilnæringsmåte er en svært «fastlåst» metode hvor den voksne barnevernsarbeideren sitter med all makt i forhold til hvordan det legges til rette for barns deltakelse, mens Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte synes å være en mer overordnet modell. Den representerer ingen konkret mal på hvordan det kan tilrettelegges for deltakelse. De hevder at barn også kan være med å bestemme hvordan de kan delta. Det er imidlertid den voksne barnevernsarbeideren som har makt til å inkludere eller ekskludere barn i denne prosessen.

Det finnes flere dilemmaer som kan oppstå i spenningsfeltet mellom barns beste og barns deltakelse. Begge tilnæringsmåtene nevner at barn kan komme i lojalitetskonflikter, og mener at dette kan være en årsak til at barn ikke blir aktive deltakere i utredningsfasen. Tilnæringsmåtene diskuterer også om deltakelse bør forstås som selvbestemmelse eller medbestemmelse og mener i at barns deltakelse i all hovedsak bør forstås som en medbestemmelsesrett.

Tilnæringsmåtene er videreutviklet fra ulike kontekster, Strandbu og Vis (2008) sin modell har nære likhetstegn med metoden familieråd, mens Trøften Gamst sin metode er utviklet av en metode brukt av politiet i forhold til dommeravhør av barn. Begge tilnæringsmåtene er utviklet for å kunne brukes i alle faser av en barnevernssak, men oppgaven viser at særlig Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte er lite tilpasset barneverntjenestens utredningsfase. På en annen side viser også oppgaven at det er ved bruk av Strandbu og Vis (2008) sin tilnæringsmåte at barneverntjenesten har størst mulighet til å oppnå reell deltakelse fra barnet. Oppgaven synliggjør således et behov for at det utvikles metoder for å øke barns deltakelse i utredningsfasen. Slike metoder bør inneholde elementer fra både Strandbu og Vis (2008) og Trøften Gamst (2011) sine tilnæringsmetoder samtidig som de er konkret tilpasset barneverntjenestens arbeid i utredningsfasen.

10.2 Refleksjoner rundt oppgaven

Denne masteroppgaven har et svært omfattende tema, barns beste og barns deltakelse i det barnevernfaglige utredningsarbeidet. Flere temaer i denne oppgaven kunne vært en masteroppgave i seg selv. Dette har ført til at jeg ikke har hatt mulighet til å kunne gå særlig i dybden på de ulike temaene. Fokuset har hellet vært på å se ulike tendenser og perspektiver, finnes fellestrekk og ulikheter i måter å forstå temaene på og til slutt se dette i sammenheng med hverandre og således trekke noen konklusjoner ut fra dette.

Barneverntjenesten er en sammensatt og kompleks tjenesten og barnevernsarbeideren må ha mye kunnskap om mange ulike områder, som for eksempel sosiologi, psykologi, juss og etikk. Oppgaven ønsker å gjenspeile dette gjennom et bredt utvalg av teori.

Med et så omfattende tema vil det være områder som ikke har blitt videre berørt og drøftet, eksempel på dette er barns forutsetninger for deltakelse. På grunn av tid og plassbesparelse har jeg vært nødt til å ta noen valg i forhold til hva oppgaven skal fokusere på. Denne studien vil derfor ikke være uttømmende. Problemstillingen og forskningsspørsmålene har vært styrende for den utvelgelsen som har foregått.

Jeg håper at oppgaven vil appellere til ansatte i barneverntjenesten og at den kan være et viktig bidrag i å rette fokus mot barn som kompetente beslutningstakere og hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for slik deltakelse.

10.3 Veien videre

Barns beste ivaretas i stor grad i barneverntjenestens utredningsarbeid ettersom barnets beste skal være et grunnleggende prinsipp for alt barnevernfaglig arbeid. Barns deltakelse er derimot i altfor stor grad fortsatt fraværende i utredningsfasen. Det bør derfor fokuseres på å videreutvikle eller utvikle nye metoder for barns deltakelse i denne fasen av barnevernsarbeidet.

Viktigheten av at barn får mulighet til å delta i saker som omhandler dem selv kan ikke understrekes nok. Jeg vil avslutte denne oppgaven med et sitat fra en gutt på ni år i kontakt med barnevernet, hentet fra Trøften Gamst (2011:26): *«Det er ganske så viktig å bli snakket med, fordi de voksne skal vite hvordan barna har det. Dere har mye makt dere i barnevernet. Dere bestemmer egentlig ganske mye da, jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det jeg, Jeg vet ikke jeg, men de bestemmer jo mye. Det er jo ganske viktig da. At dere prater med barna, så lenge dere har så mye makt.»*

Litteraturliste

- Alveson, M. og K. Skoldberg (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi og Kvalitativ metode*. Studentlitteratur
- Barneombudet (2012) *Status for barns rettigheter*.
- Barnevernpanelets rapport (2011) Barne-likestillings og inkluderings departementet
- Brekke, M. (2006) *Å begripe teksten. Om grep og begrep i tekstanalyse*. Høyskoleforlaget
- Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2002). *Praktisk barnevernsarbeid*. Gyldendal Akademiske.
- Burr, V. (2003). *Social constructionism*. Routledge
- Christensen, Ø. (2012) *Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører?* I: tidsskriftet Norges barnevern, nr1.2012
- Clausen, S.E. (1996) Oppvekstvillkår blant sosialhjelpsmottakere. I Halvorsen, K. *Mestring av marginalitet. Å leve og overleve som sosialklient*. Cappelen Akademisk forlag.
- Frønes, I. (2003) *Moderne barndom*. Cappelen akademiske forlag
- Gording Stang (2007) *Det er barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-*. Universitetsforlaget
- Haugli, T. (2011) Hensynet til barnets beste. I Høstmælingen, N.,Kjøholt E.S. og K. Sandberg. *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Universitetsforlaget
- Helgeland, I.M. (2008). "Det handler ikke bare om penger." Barnevernsbarn og fattigdom. I. Harsløf & S. Seim (red.), *Fattigdommens dynamikk*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsetilsynets rapport (2012) *Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011 med kommunalt barnevern – undersøkelse og evaluering*. Rapport fra Helsetilsynet 2/2012
- Hoverak, S. (2006) *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjon om barnevernets rolle i samfunnet*. Doktorgradsavhandling ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse.

- Hundeide, K. (2003) *Barns livsverden. Sosiokulturelle rammer for barns utvikling*. Cappelen akademiske forlag
- Killen, K. (2004) *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Kommuneforlaget
- Kvale, S. og S. Brinkman (2010) *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Gyldendal akademisk
- Kvello, Ø. (2008) *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Universitetsforlaget
- Kvello, Ø. (2010) *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal akademiske
- Langballe Å, K. Trøften Gamst og M. Jacobsen. *Den vanskelige samtalen. Barneperspektiv på barnevernsarbeid. Kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse*. Rapport 2/2010. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Lindboe, Knut (2008) *Barnevernrett*. Universitetsforlaget
- Mathiesen, R. (2008) *Sosialpedagogisk perspektiv – på individ og felleskap*. Universitetsforlaget
- NOU 2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp*.
- Nygren, P (2002) *Profesjonelt barnevern som barneomsorg. Fra teori til verktøy*. Ad notam Gyldendal
- Nygren, P. og F. Skårderud (2008) *Mentalisering som sosial kompetanse hos barn og unge*. I: P. Nygren og H. Thuen. *Barn og unges kompetanse utvikling*. Universitetsforlaget
- Ofstad K. og R. Skar (2009) *Barnevernloven med kommentarer*. Gyldendal akademiske
- Omre, C. og L. Schjelderup (2009) *Barn i barnevernet. En studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd*. Tapir akademisk forlag
- Riksrevisjonens undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige virkemidler. Dokument 3:15 (2011-2012)

- Ringdal, K. (2007) *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Fagbokforlaget
- Resnik, D. B. (1998). *The ethics of science : an introduction*. Routledge.
- Ryen, A. (2006) *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget
- Sandberg, K. (2011) Barns rett til å bli hørt. I Høstmælingen, N.,Kjøholt E.S. og K. Sandberg. *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Universitetsforlaget
- Sandbæk, M. (2004) *Barn i hjelpeapparatet – kompetente og sårbare aktører*. I: Nordisk sosialt arbeid 2-2004
- Seim,S. og Slettebø,T. (2007) *Brukermedvirkning i barnevernet*. Universitetsforlaget
- Smith, L. (2011) FNs konvensjon om barns rettigheter. I Høstmælingen, N.,Kjøholt E.S. og K. Sandberg. *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Universitetsforlaget
- Sommerschild, H. m.fl (1998) *Mestring som styrende begrep*. Universitetsforlaget
- Stortingsmelding nr 39 (2001-2002) *Oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge*. Det kongelige barne- og familie departementet
- Stortingsmeldning nr 40 (2001-2002) *Om barne og ungdomsvernet*. Det kongelige barne- og familie departementet
- Strandbu, A. og S. A. Vis (2008). *Barns deltakelse i barnevernssaker*. Barnevernets utviklingscenter i Nord Norge
- Strandbu, A. (2007) *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Doktorgradsavhandling i pedagogikk, Institutt for pedagogikk og lærerutdanning. Universitet i Tromsø
- Strandbu, A. (2011) *Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Universitetsforlaget
- Søderstrøm, K. (2008) «Ensomt spedbarn søker kompetent omsorgsperson. I: P. Nygren og H. Thuen. *Barn og unges kompetanse utvikling*. Universitetsforlaget

Tetzchner, S.V. (2002) *Utviklingspsykologi. Barne- og ungdomsalderen*. Gyldendal Akademisk

Tiller, P.O. (1989) *Barn som sakkyndige informanter. Om forholdet mellom barnets livsverden og den voksne intervjuer*. I: M. Kjær Jensen, Intervju med barn. Rapport nr 9. Sosialforskningsinstituttet

Trøften Gamst, K. (2011) *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Universitetsforlaget

Vis, S. A. (2004) *Samtaler med barn i barnevernet*. Skriftserie 1/2004. Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge

Øia, T. og Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag.

Øvreeide, H (2009) *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Høyskole Forlaget

Lover:

FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. November 1989

Lov om barneverntjenester av 17 juli 1992 nr 100

Høringsnotat – forslag til endringer i Lov av 17. july 1992 nr 100 om barneverntjenester med tilhørende forskrifter. Barne og likestillingsdepartementet

Internett:

<http://www.ssb.no/vis/emner/03/03/barneverng/main.html>

<http://www.bufetat.no/nyheter/Familierad-gir-stemme-til-barna/>

Vedlegg

FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989. Artikkel 12-14 som omhandler barns deltakelse:

Art 12.

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Art 13.

1. Barnet skal ha rett til ytringsfrihet; denne rett skal omfatte frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag uten hensyn til grenser, enten det skjer muntlig, skriftlig eller på trykk, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge.
2. Utøvelsen av denne rett kan undergis visse begrensninger, men bare begrensninger som er fastsatt ved lov og som er nødvendige:
 - a) av hensyn til andres rettigheter eller omdømme, eller
 - b) for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentlig orden (ordre public) eller offentlig helse eller moral.

Art 14.

1. Partene skal respektere barnets rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.
2. Partene skal respektere foreldrenes, eventuelt vergenes, rett og plikt til å veilede barnet om utøvelsen av hans eller hennes rettigheter på en måte som er i samsvar med barnets gradvise utvikling.
3. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning kan bare undergis de begrensninger som er fastsatt ved lov og som er nødvendige for å beskytte offentlig trygghet, orden, helse eller moral eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.